

TAMPEREEN YLIOPISTO

Anna Humalamäki

PUHUTTELUA PÄÄKIRJOITUSTEN LASIKABINETISSA

Maakuntalehden retoriset keinot kuntaliitosargumentaatiossa

Journalistiikan pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2016

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

HUMALAMÄKI, ANNA: Puhuttelua pääkirjoitusten lasikabinetissa. Maakuntalehden retoriset keinot kuntaliitosargumentaatiossa.

Pro gradu -tutkielma, 100 s., 4 liites.

Journalistiikka

Toukokuu 2016

Tutkielman keskeisenä kysymyksenä on, miten maakuntalehti osallistuu omassa julkisuustilassaan sen levikkialuetta koskevan poliittis-hallinnollisen kysymyksen, tässä tapauksessa suunnitteilla olevan suurkuntaliitoksen, käsittelyyn. Lähestyn lehden osapuolisuutta kartoittamalla lehden pääkirjoitusten retoriikkaa ja pääkirjoitusten tilassa sen kautta toteutuvaa diskursiivista vallankäyttöä. Ymmärrän vallankäytön ilmenevän siinä, minkälaisia puhutteluja, kenelle ja miten lehden pääkirjoitustilassa rakentuu.

Työn aineistona ovat Päijät-Hämeen maakuntalehdessä Etelä-Suomen Sanomissa julkaistut Uusi kunta -liitosta käsittelevät pääkirjoitukset aikavälillä touko–syyskuu 2010. Alueella elettiin tuolloin monta vuotta jatkuneen suurkuntahankkeen ratkaisevia hetkiä. Yhdeksän kunnan kaavailtu liitos kaatui valtuustojen äänestyksissä syyskuussa. Erittelen pääkirjoituksia perelmanilaisella uudella retoriikalla, jolloin keskeiseksi kysymykseksi määrittyy kirjoitusten yleisökonstruktio. Sen kautta pääsen käsiksi tekstissä rakentuviin puhutteluihin. Niiden pohjalta tarkastelen muun muassa sitä, kuinka eriytyneeksi pääkirjoitustila kuntaliitoskysymyksen käsittelyssä hahmottuu ja näkykö puhutteluissa maakuntalehden tarve tasapainoilla eri toimijaosapuolten välillä.

Tutkimuksen perusteella Etelä-Suomen Sanomat harjoitti paikallisessa kuntaliitoskysymyksessä määrätietoista puhuttelun politiikkaa. Lehti kääntyi liitoksen toteutumisen kannalta ratkaisevien tahojen puoleen ja pyrki avaamaan lukkiutunutta tilannetta uudelleen keskustelulle. Keskeiseksi retoriseksi keinoksi nousi universaaliyleisön etu, johon vetoamalla lehti suostutteli vastustajia muuttamaan kantaansa. Vastustajia käännyttäessään lehti asettui tilanteesta riippuen edustamaan joko koko maakuntaa, muita liitoskuntia tai tavallisia kuntalaisia. Näin ollen tekstissä rakentuvat luenta-asetmat olivat suostuttelunkin hetkellä kaikille avoimia. Puhuttelun politiikan taustalta hahmottuu rationaalinen ja yhteistä hyvää korostava arvomaailma, jossa ratkaisut tehdään tiedon pohjalta ja koko maakunnan etua ajatellen. Lehti kutsui liitoskysymyksen ratkaisemiseksi kabinettiinsa pääosin vallanpitäjiä, mutta kääntyi silloin tällöin myös kuntalaisten puoleen.

Analyyysin perusteella maakuntalehti esiintyi liitoskysymyksessä voimakkaasti alueellisena äänenä ja maakunnan edun puolustajana. Havainto on kiinnostava, kun otetaan huomioon, kuinka vahvaa vastustusta liitos lehden levikkialueella herätti. Universaaliyleisön etu, jonka lehti katsoo voivansa määrittellä itse, näyttäisikin muodostuvan lehden keskeisimmäksi vallankäytön välineeksi.

Asiasanat: journalismi, maakuntalehti, retoriikka, kuntaliitos, diskursiivinen julkisuustila

Sisältö

1 Johdanto	1
1.1 Mikä kuntaliitosjournalismissa kiinnostaa?	2
1.2 Lehden osapuolisuus omalla levikkialueellaan	3
1.3 Kurkistus maakuntalehden pääkirjoitustilan retoriikkaan	4
1.4 Aiempi tutkimus	6
1.5 Työn eteneminen	9
2 Median julkisuustilat ja kuinka niissä puhutellaan	11
2.1 Tekstien tilallisuus – kevyesti kuopsutettu maaperä	11
2.1.1 Peruskoulu, tavaratalo, yhteiskunta – julkisuustilan metaforia	12
2.1.2 Metaforien maailmasta julkisuustilan määrittelyyn.....	15
2.2 Keskustelun kentältä puhuttelun piiriin.....	18
2.3 Pääkirjoitus, tilojen eliittiä	20
2.4 Rajatun tilan retoriikkaa	23
2.4.1 Retoriikka – filosofian vihollinen vai kumppani?	23
2.4.2 Uusi retoriikka – ei mitään kaunopuheisuutta	25
2.4.3 Yleisökonstruktio pohjana lehden puhutteluille	27
2.4.4 Otteita puhuttelusta lasikabinetissa.....	29
3 Maakuntalehti paikallishallinnon murroksessa	32
3.1 Lehti toimijana levikkialueellaan	32
3.2 Kuntien kiristyvät olot ja tie liitoksiin.....	35
3.3 Uusi kunta -hanke.....	39
4 Retorinen tutkimusote pääkirjoituksista.....	43
4.1 Keskiössä lehden osapuolisuuden problematiikka	43
4.2 Aineisto ja rajaukset	44
4.3 Tekstin argumentaatioanalyysi.....	46
4.4 Perelmanin teoria retoriikasta.....	48
4.4.1 Yleisö määrittää argumentaation lähtökohdat	49
4.4.2 Argumentaation tekniikat	51
4.4.3 Perelmanin kritiikki	54
4.5 Analyysin toteutus.....	55
5 Analyysin tulokset.....	57
5.1 Pääkirjoitusten keskeiset väitteet.....	57
5.2 Argumentaation kulku tarkastelujaksolla.....	59
5.3 Yleisökonstruktiot, esisopimukset ja tekniikat.....	77
6 Johtopäätökset ja pohdintaa	84
6.1 Maakuntalehti osapuolena ja diskursiivisen vallan käyttäjänä.....	84
6.2 Pääkirjoitustilan retorinen arkkitehtuuri.....	89
6.3 Itsekritiikki ja jatkotutkimuksen mahdollisuudet	90
Lähteet.....	92
Tutkimuslähteet	92
Muut lähteet.....	98
Liite 1	101

Minusta ei ole mitään niin suurenmoista kuin puheella ohjailla ihmisten mieliä, voittaa puolelleen heidän tahtonsa, sysätä sitä haluamaansa suuntaan ja jälleen houkutella pois niin kuin haluaa. Tämä yksi ainoa asia on aina kukoistanut ja vallinnut kaikkien vapaiden kansojen keskuudessa, etenkin rauhantahtoisissa ja vakaisissa yhteiskunnissa.

(Crassus Ciceron teoksessa *Puhujasta*, s. 27)

1 Johdanto

Jos yllä oleva lausahdus kuuluisan roomalaisen reetorin teoksesta pitää paikkansa, lienee retoriikka julkisen esittämisen taitona ja sen harjoittamisena kiinnostava kohde myös journalismin tutkimukselle. Käsillä olevassa tutkielmassa retorista tutkimusotetta hyödynnetään sen selvittämiseen, miten maakuntalehti Etelä-Suomen Sanomat harjoittaa pääkirjoituksissaan julkista puhetaitoa ja pyrkii tätä kautta käyttämään valtaa koskien sen levikkialueelle suunniteltua suurkuntaliitosta.

Ymmärrän pääkirjoitukset tutkimuksessani diskursiiviseksi tilaksi, jonne lehti kutsuu lukijoita ikään kuin puhuteltaviksi. Tekstien tilallisuuden ottaminen tutkimuksen lähtökohdaksi mahdollistaa lehden harjoittamaan vallankäyttöön liittyvien kysymysten nostamisen etualalle: huomio suuntautuu journalististen tekstien luonteeseen suunniteltuina, hallinnoituina ja rajattuina julkisuustiloina.

Retoriikan tutkimuksessa tukeudun uuden retoriikan keskeisen teoreetikon Chaïm Perelmanin ajatteluun. Perelmanilaisessa retoriikassa korostuvat erityisesti argumentaation yleisölähtöisyys ja tarpeellisuus loogista ajattelua täydentävänä käytännöllisenä järkenä (ks. esim. Perelman 1996, 15–16.). Kyseinen lähestymistapa asettuu tutkielmassani paitsi analyysin työkaluksi myös keskeiseksi työtä ohjaavaksi teoreettiseksi näkökulmaksi, jonka yhdistän ajatukseen journalististen esitysten tilaluonteesta.

Kuntaliitokset ovat yksi esimerkki alue- ja paikallishallintoa muovaavista suurista rakennemuutoksista, joita on parhaillaan käynnissä ja joita tulevaisuus tuo lisää tullessaan. On tärkeää ymmärtää, millä tavalla tiedotusvälineet osallistuvat levikkialueensa muutoksia koskevaan päätöksentekoon. Laskevista levikeistä ja median yleisestä kriisistä huolimatta maakuntalehdet ovat yhä ilmestymisalueellaan merkittäviä toimijoita. Esimerkiksi Etelä-Suomen Sanomat tavoittaa yhteensä reilut 200 000 lukijaa (Mediatalo Esa 20.1.2016).

1.1 Mikä kuntaliitosjournalismissa kiinnostaa?

”Maailma on muuttunut ennenkin, mutta tuskin koskaan aiemmin ovat muutokset merkinneet yksittäiselle kunnalle yhtä paljon kuin tänä päivänä.” Näin totesi Santtu von Bruun (2005, 13) kuntien tulevaisuutta kartoittavassa tutkimuksessaan vuosikymmen sitten. Kommentti puhuu sen puolesta, että paikallishallinnon murrosta ja median roolia siinä on syytä tutkia. Vuoden 2005 jälkeen kuntien toimintaympäristö on muuttunut monella tapaa entistä vaikeammaksi.

Maa- ja metsätalouden finanssikriisi, eurokriisi ja Suomen julkisen talouden tasapainon horjuminen ovat sysänneet monta pientä kuntaa ristiaallokkoon, jossa niiden on vaikea pysytellä pinnalla.

Kuntaliitokset voidaan nähdä yhtenä tapana tehostaa kuntien toimintaa ja yrittää selvittää talousvaikeuksista. Vuosina 2007–2015 Suomessa on tehty kaikkiaan 71 kuntaliitosta, ja niiden seurauksena kuntien lukumäärä on vähentynyt suunnilleen neljänneksellä (Kunnat.net 28.9.2015). Voidaan siis puhua merkittävästä ilmiöstä. Kuntaliitokset koskettavat tavalla tai toisella suurta osaa suomalaisista, niin tavallisia kansalaisia kuin päättäjiä ja virkamiehiä. Perustavanlaatuisina toimintaympäristön muutoksina ne vaikuttavat myös muihin alueen toimijoihin, mukaan lukien media.

Edellä mainittujen seikkojen vuoksi on ymmärrettävää, että liitokset herättävät voimasta puolustusta ja vastustusta. Näin oli myös Lahden seudun kaavaillun suurkuntaliitoksen tapauksessa. Liitoksen kiistanalaisuus tuli minulle selväksi suorittaessani toimitusharjoittelua Lahden naapurikunnassa Orimattilassa kesällä 2010. Vaikka Orimattilan kaupunki itse oli jäänyt yhdistymiskuvioista syrjään, asiaa puitiin paikallislehden sivuilla ja aamupalaveripöydässä joskus kärkkäästikin. Kuntaliitoksen kaatuminen alkoi näyttää varmalta, päätoimittaja Vesa Näveri kirjoitti lehden Tänäpäin tästä -palstalla seuraavaa:

Lopputuloksena on suuri pettymys Lahden kunnallispoliitikoille, muutamalle lahtelaiselle virkamiehelle ja Etelä-Suomen Sanomien toimitukselle, joka valjastettiin ajamaan hanketta. (...) Lahden kaupunginjohtaja Myllyvirta sanoi radiohaastattelussa tiedotuksen epäonnistuneen. Olisi voinut sanoa suoraan, että Etelä-Suomen Sanomat epäonnistui. Harvoin virkamies voi saada omalle asialleen maakuntalehden työrukkaseksi.

(Orimattilan Sanomat 2.9.2010.)

Kirjoitus sai minut pohtimaan viestintien roolia kuntaliitostilanteissa: Millä tavoilla viestimet saavat osallistua liitoksista käytävään keskusteluun? Päätin tarkastella kyseistä Lahden seudun suurkuntahanketta kandidaatintutkielmassani (Humalamäki 2011). Tutkimusasetelman tarkentuessa laajat, journalismin etiikkaan liittyvät kysymykset jäivät taka-alalle. Kiinnostuin siitä, mitä tapahtuu

sillä journalistisen julkisuustilan alueella, jolla lehti voi julkilausutusti tuoda esiin kantansa – lehden pääkirjoituksissa.

Kandidaatintutkielmassani tein retorisen analyysin neljästä Etelä-Suomen Sanomien pääkirjoituksesta, jotka käsittelivät suurkuntaliitoksen kohtalonhetkiä vuonna 2010 (Humalamäki 2011). Lähestymistapa osoittautui toimivaksi. Sain muun muassa vahvistuksen hypoteesilleni, että lehti suhtautuu liitokseen myönteisesti. Tutkielman suppeuden vuoksi minulle jäi kuitenkin olo, että en pystynyt käsittelemään aihetta niin perusteellisesti ja syvällisesti kuin olisin halunnut. Tämän vuoksi tutkimuksen jatkaminen pro gradu -työssä tuntuu luontevalta ratkaisulta.

Tätä tutkimusta viimeisteltäessä kevättalvella 2016 kuntien tilanne näyttää päällisin puolin varsin erilaiselta kuin Lahden seudun suurkuntahankkeen aikoihin. Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen alulle panema kunta- ja palvelurakennemuutos on päättynyt, eikä kuntaliitoksia ole syntynyt viime vuosina yhtä nopeaan tahtiin kuin aikaisemmin (liitostahdista tarkemmin ks. esim. Kunnat.net 1.12.2015b; Koski 2008). Julkisuudessa keskustelu on kääntynyt pitkään paikallaan polkeneen sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen ympärille.

Olisiko katsottava, että kiihkein liitoshuuma on laantunut eikä aihetta koskevalle tutkimukselle ole enää tarvetta? Päinvastoin. Nähdäkseni kunnat ovat nykyisessä tilanteessa kasvotusten entistä suuremman epävarmuuden kanssa. Suomessa on tällä hetkellä yli 300 kuntaa, mikä on enemmän kuin esimerkiksi Tanskassa ja Ruotsissa (Kunnat.net 13.1.2016). Rakennemuutokseen johtaneet syyt eivät ole kadonneet: globalisaatio jatkuu, valtion talousvaikeudet jatkuvat ja suuret talousvaikeudet piinaavat edelleen myös monia kuntia. Lisäksi valmisteilla on Suomen historian suurin julkisen sektorin rakennemuutos, sote-uudistus, jonka konkreettisista suuntaviivoista ja vaikutuksista kuntiin ei tiedetä toistaiseksi paljoakaan. Myrskyä ja aallokkoa – ja luultavasti myös liitoksia – riittänee tulevaisuudessakin. Kunnissa nyt eletävää ”odotusaikaa” onkin hyvä käyttää valmistautumiseen ja menneisyyden kriittiseen tarkasteluun niin kunta-alan kuin journalisminkin tutkimuksessa.

1.2 Lehden osapuolisuus omalla levikkialueellaan

Kuntaliitoksen suunnittelu on monivaiheinen ja usein ajallisestikin pitkä prosessi, johon osallistuvat useat eri tahot. Paikalliset poliitikot tunnustelevat yhdistymisen mahdollisuuksia, ulkopuoliset selvitysmiehet hahmottelevat miten liitos voitaisiin parhaiten toteuttaa ja kuntalaiset ilmaisevat

aikeista omat mielipiteensä. Yksi liitosprosessin osapuolista on myös alueen media, tässä tapauksessa Päijät-Hämeen maakuntalehti Etelä-Suomen Sanomat.

Journalismin maakunnallisuutta tutkineen Jaana Hujasen (2000, 12–38) mukaan alueellista journalismia ei voi pitää tapahtumien jälkijättöisenä kommentointina, vaan se osallistuu niiden tuottamiseen. Näin on myös kuntaliitoksen kohdalla. Maakuntalehti ei ole levikkialuettaan vahvasti koskevassa kysymyksessä passiivinen sivustaseuraaja vaan aktiivinen toimija.

Lehti osallistuu liitoksen suunnitteluun tarjoamalla tilan aiheesta käytävälle keskustelulle ja jakamalla liitokseen liittyvää tietoa. Näin tehdessään lehti tulee myös väistämättä vaikuttaneeksi prosessin kulkuun ja siten käyttäneeksi hallussaan olevaa diskursiivista valtaa. Se päättää, ketkä saavat puheenvuoroja, mitkä näkökulmat korostuvat ja minkälaiseen kontekstiin yksittäiset ulostulot asetuvat. Jaana Nevalainen (2004, 78) on kuvaillut sanomalehteä paikallisen puhutilan muotoilijaksi. Uutistilassa lehden osapuolisuus toteutuu diskursiivisesti ”välittämisen politiikkana”, kuten Seija Ridell (2009, 242) on todennut.

On kuitenkin syytä huomata, että pääkirjoitustilassa lehden osallistuminen on luonteeltaan erityistä. Siellä lehti ottaa kantaa ajankohtaisiin asioihin ja tuo oman linjansa avoimesti julki (ks. esim. Lerssi-Lahdenvesi 2015, 58; Hemánus 1972, 5). Kyseessä on journalistinen mielipideteksti, johon ei kohdistu samanlaista vaatimusta objektiivisuudesta kuin uutistekstiin. Pääkirjoitustilassa lehti ei myöskään keskity muiden toimijoiden lausuntojen raportoimiseen – lähteisiin kiinnitetyjä sitaatteja käytetään vain niukasti – vaan pikemminkin pyrkii itse muotoilemaan argumentteja, joilla saisi lukijat omalle kannalleen.

Tässä tutkimuksessa lähestyn lehden osapuolisuutta pääkirjoitustilassa tarkastelemalla sitä puhuttelun politiikan kannalta. Journalistisesta puhuttelun politiikasta on kyse, kun lehti kääntyy liitosprosessissa eri osapuolten puoleen ja pyrkii vaikuttamaan heidän käsityksiinsä ja toimintaansa. Puhuttelu tapahtuu siten, että lehti luo pääkirjoitustilaansa tietynlaisia luenta-asemia, joihin se toivoo lukijoidensa asettuvan (puhuttelusta uutisen juttutyypissä ks. Ridell 1990; tekstin sisäisestä yleisöstä ks. esim. Alanko 2001; Tammi 1992).

1.3 Kurkistus maakuntalehden pääkirjoitustilan retoriikkaan

Ridellin (1990) tapaan ymmärrän puhutteluiden toteutuvan lehden valitsemien retoristen keinojen avulla. Näitä keinoja oletan käytettävän pääkirjoituksen lajityypissä runsaasti, sillä kyseessä on

argumentoiva teksti (ks. esim. Kakkuri-Knuutila 2011, 43). Tarkasteltaessa pääkirjoitusten puhuttelevuutta diskursiivisen vallankäytön näkökulmasta erityisen kiinnostavaa on mielestäni tutkia, keihin puhuttelu ja sen sisältämä argumentaatio kohdistuvat. Tätä kysymystä pääsen tarkastelemaan hedelmällisesti kohdentamalla huomion argumentaation implikoimaan ja sen samalla rakentamaan yleisökonstruktioon. Tältä osin perustan analyysini uuden retoriikan teoreetikon Chaïm Perelmanin ajatteluun. Perelmanilaisittain nimenomaan puhujan käsitys yleisöstä on kaiken argumentaation lähtökohta. Yleisökonstruktion ääripäät ovat universaaliyleisö, jota pyritään vakuuttamaan, ja erityisyleisö, jota suostutellaan vetoamalla erityisiin intresseihin. Argumenttien hyväksyttävyyttä nousee yleisön ja puhujan välillä olevista yhteisymmärryksen alueista, eräänlaisista sanattomista sopimuksista. (Yleisöistä ja esisopimuksista ks. esim. Perelman 1996; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971; Summa 1996, 67–70; Koistinen 1998, 47–48.)

Journalististen esitysten luonnetta koskevana lähtökohtanani on metaforinen käsitteellistys journalistisista esityksistä diskursiivisina julkisuustiloina (ks. esim. Ridell 2004; 2009; Ridell ja muut 2009). Kyseinen näkökulma pohjautuu kriittiseen tilan tutkimukseen, jossa tilaa ei nähdä absoluuttina vaan suhteellisena. Etualalle nousevat tällöin kysymykset tilan poliittisuudesta ja siellä tapahtuvasta vallankäytöstä. (Haarni 1997, 87–90.) Toimittajat voidaan kyseisen näkemyksen mukaan mieltää eräänlaisiksi arkkitehteiksi, journalististen tilojen suunnittelijoiksi ja tuottajiksi (Ridell 2004, 4).

Pääkirjoituksia ei ole tietääkseni tutkittu tilallisuuden näkökulmasta. Aiemman tutkimuksen puute voi aiheuttaa hankaluuksia, kun ryhdyn kartoittamaan kyseisen tilan luonnetta.

Tapaustutkimuksessani pääkirjoitustilan arkkitehtuurille asettavat omat ehtonsa ainakin pääkirjoitustilan erityisyys lehden kokonaisuudessa, kuntaliitoskysymyksen poliittinen luonne ja maakuntalehden rooli. Ridellin (2008, 294) mukaan pääkirjoitus voidaan katsoa elitistiseksi juttutyypiksi, jota kirjoitetaan eritoten silmälläpitäen vaikutusvaltaisia yhteiskunnallisia toimijoita. Kuntaliitoskysymyksestä puolestaan tiedetään, että sen ratkaisevat kuntien valtuustot, eli paikalliset poliitikot. Huomionarvoista on tosin, että kyseinen paikallistason päätös niveltyy osaksi laajempaa valtakunnan tason politiikkaa. Kuntien mahdollisuus päättää itsenäisyydestään voitaisiin ainakin teoriassa sivuuttaa niin sanottujen ”pakkolakien” avulla (pakosta ja vapaaehtoisuudesta Paras-hankkeessa ks. esim. Haveri & Stenvall 2009, 228).

On syytä olettaa, että halutessaan vaikuttaa liitosratkaisuun lehti vetoaa alueen poliittiseen eliittiin. Silti pääkirjoitustila on myös julkinen tila ja sellaisena avoin kaikille kuntalaisille. Lehti ei siis voi perustella liitoksen kannattavuutta vain vetoamalla päättäjien erityisintresseihin. Hujasen (2000, 10)

mukaan maakuntalehden tavoite on olla levikkialueensa ja siellä asuvien ihmisten ääni, toisin sanoen koko maakunnan yhteinen lehti. Tästä voi seurata tiettyä varovaisuutta pääkirjoituspalstan kannanotoissa (Hujanen 2000, 97; Pietilä 2008, 559).

Edellä olen esitellyt muutamia näkökohtia, joiden oletan vaikuttavan Etelä-Suomen Sanomien pääkirjoitustilan diskurssiivisesti rakentuvaan arkkitehtuuriin ja tilassa toteutuvan puhuttelun tapaan. Kuten olen tuonut esiin, ymmärrän pääkirjoitustilan tulevan tuotetuksi ja uusinnetuksi ennen muuta retoristen keinojen avulla. Tällöin voidaan puhua kyseisen tilan ”retorisesta arkkitehtuurista”.

Lopuksi vielä muutama sana siitä, miksi olen valinnut juuri retorisen tutkimusotteen työni lähtökohdaksi. Nähdäkseni kuntaliitoksen kaltaiset poliittis-hallinnolliset kiistakysymykset ovat tällaiselle analyysitavalle otollista maaperää. Retoriikan tavoitteena ei nimittäin ole useinkaan pelkän hyväksynnän saavuttaminen tietyille väitteille, vaan toiminta-alttiuden luominen (Perelman 1996, 19; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 45). Summa (1989, 99) puolestaan puhuu retoriikasta tekoina, maailmaa muuttavina tuotoksina. Tämä on olennainen näkökulma myös pohdittaessa kuntaliitoskampailua: vasta toteutunut äänestystulos vaikuttaa kuntarakenteen tulevaisuuteen.

Journalismin tutkimuksen kannalta retorisen analyysin ansioksi on katsottava sen kyky valaista tekstiä yhteiskunnallisesti relevantilla tavalla (Koistinen 1998, 49; ks. myös Summa 1989, 101). Se tekee näkyväksi oletetun yleisösuhteen, sanattomat yhteisymmärryksen alueet ja järkeilyn tekniikat, joihin argumentaation uskottavuus perustuu. Retoriikan tutkiminen on siis pohjimmiltaan kulttuurin piilevän arvopohjan ja valtarakenteiden tutkimista. Sellaisena se lähestyy esimerkiksi kriittistä diskurssianalyysia ja on yksi keino tehdä journalismin perusteita näkyviksi (kyseisten lähestymistapojen eroista ks. esim. Summa 1989, 70). Mikko Koistisen (1998, 58) mukaan retorisen analyysin avulla on mahdollista tuottaa itseymmärrystä siitä, minkälaisen maailman käyttämämme retoriikan myötä hyväksymme.

1.4 Aiempi tutkimus

Tutkimukseni asettuu journalismin tutkimuksen, retoriikan tutkimuksen ja kunta-alan tutkimuksen risteykseen. Luontevinta olisi varmaankin nimittää työtäni retorisella otteella tehdyksi kuntaliitosjournalismin tutkimukseksi. Näin siksi, että kaikki kolme näkökulmaa aiheeseen ovat lähestymistavassani yhtä vahvalla sijalla, vaikka toki omat lähtökohtani ovat journalismin tutkimuksessa. Jos työtäni luonnehtii metodisesti, se on laadullista tekstintutkimusta, joka perustuu

aineistosta tehtäviin tulkintoihin eikä esimerkiksi tilastollisiin laskelmiin. Koska tarkastelun kohteena on yhtä kuntaliitosta koskeva kirjoittelu, on työni katsottava tapaustutkimukseksi. Summaa (1989, 15) mukaillen ja retorisen lähestymistavan eetosta noudatellen työn voi silloin katsoa olevan loogiselta rakenteeltaan esimerkin käyttämistä perusteluna – tutkimuksen tulokset asettuvat yhdeksi argumentiksi menneiden ja tulevien kuntaliitostutkimusten ”argumenttiketjuun”.

Journalismin tutkimuksen kentällä työni jatkaa pohdintoja journalistisista teksteistä diskursiivisina julkisuustiloina. Muita viitekehyksiä ovat journalismin maakunnallisuuden ja pääkirjoitusten tutkimus. Retoriikan tutkimuksessa tukeudun uuden retoriikan perinteeseen ja sen sisällä, kuten on jo tullut esiin, nimenomaisesti Chaïm Perelmanin ajatteluun. Retoriikkakäsityksessäni ovat siten keskeisellä sijalla ymmärrys argumentaatiosta inhimillistä toimintaa ja ajattelua laajasti kehystävänä ilmiönä sekä muodon ja sisällön ymmärtäminen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Kunta-alaan liittyvän tutkimuksen puolella työni suhteutuu luontevimmin kuntaliitosten ja erityisesti monikuntaliitosten tutkimuksen kenttään.

Kuntaliitosten ja pääkirjoitusten retoriikkaa on lehtiaineistojen pohjalta tutkittu eri tieteenaloilla jonkin verran. Viime vuosina on valmistunut useampikin opinnäyte, joiden tutkimusasetelma on lähellä omaani (esim. Ulvinen 2007; Kauppila 2010; Smolander 2011). Kyseiset tutkimukset tarjoavat kiinnostavia ennakko-oletuksia pääkirjoitusten yleisökonstruktiosta ja siitä, keihin lehti voisi Lahden seudun tapauksessa kohdistaa puhuttelunsa. Esittelen kuitenkin aluksi aiheeseeni liittyvää tutkimusta hieman yleisemmällä tasolla.

Kuntaliitoksia on tutkittu eri tieteenaloilla aina hallintotieteistä historian- ja kulttuurintutkimukseen. Varsinkin vuoden 2010 molemmin puolin, valtakunnallisen kunta- ja palvelurakennemuutoksen ollessa käynnissä, aihetta käsitteleviä opinnäytteitä ja muita tarkasteluita valmistui runsaasti. Oman tutkimukseni kannalta erityisen kiinnostavia ovat tutkimukset, joiden kohteena on joko kuntaliitoskeskustelu tai -retoriikka (esim. Laamanen 2007; Airas 2010). Myös Suomen kuntakartan muutosta ja toista suurta liitosaaltoa koskevat tarkastelut ovat hyödyllisiä (esim. Rönkkö 2005; Ryyänen 2008; Haveri & Stenvall 2009). Erityisen kiinnostava työni taustoitukseen kannalta on tutkimus, jossa suhtautumista Lahden seudun suurkuntaliitokseen tarkastellaan kulttuurintutkimuksen näkökulmasta (Heini 2012).

Huomionarvioista on, että journalistisista lähtökohdista tehtyjä liitostutkimuksia on valmistunut vain vähän. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella (nykyisin viestinnän, median ja teatterin yksikkö) on tehty viime vuosina tietääkseni ainoastaan yksi aihetta käsittelevä opinnäyte (Marttinen 2010). Ridell, Pietilä ja Kunelius (2002, 134) ovatkin tuoneet esiin, että median rooli paikallisesti

tärkeiden kysymysten nimeäjänä ja kehystäjänä on jäänyt kuntademokratiaa tutkittaessa ylipäänsä hyvin vähälle huomiolle. Kuitenkin journalistisesta näkökulmasta laadittu tutkimus olisi tarpeen, jotta viestimillä ja toimittajilla ammattikuntana olisi edellytykset harjoittaa itsereflektiota. Muiden alojen kuntaliitostutkimuksissa on toki käytetty aineistona journalistisia tekstejä ja jopa pohdittu lehdistön roolia liitoksissa.

Retorisen tutkimusotteen soveltamisesta journalistisiin aineistoihin on tarjolla runsaasti esimerkkejä. Oma tutkimukseni asettuu samaan jatkumoon kuin muut tarkastelut, jotka on tehty perelmanilaisesta näkökulmasta (esim. Hänninen 2014). Erittäin kiinnostavia työni kannalta ovat tarkastelut, joissa aineistona on nimenomaan mielipidetekstejä. Viime vuosina tällaisia tutkimuksia on valmistunut journalismin tutkimuksen kentällä jonkin verran (esim. Kauppila 2010). Näyttäisi kuitenkin siltä, että monissa tarkasteluissa perelmanilainen näkökulma yhdistyy johonkin toiseen menetelmään eikä nouse työn varsinaiseksi lähtökohdaksi.

Väitöskirjatasoista, laajaa perelmanilaisen retoriikan tutkimusta journalistisista lähtökohdista ei tietääkseni ole tehty. Sen vuoksi tukeudun menetelmän soveltamiseen liittyvissä kysymyksissä muiden tieteenalojen tutkimukseen. Käyttökelpoinen on edelleen Hilkka Summan (1989) väitöskirja, joka lähestyy perelmanilaisesta näkökulmasta asuntopolitiikan suunnittelutekstejä. Lisäksi viime vuosina on valmistunut kaksi suomen kielen väitöskirjaa (Sääskilahti 2006; Mikkonen 2010), jotka soveltavat samaa menetelmää. Tukeudun kuitenkin Summan teokseen. Apunani ovat myös oppikirjoihin kootut esimerkit perelmanilaisesta analyysistä (Kuusisto 1996; Koistinen 1998) ja muut opinnäytteet (esim. Kärkkäinen 2009; Siilasto 2013).

Kuten olen tuonut esiin, tarkastelen pääkirjoitusten kuntaliitosretoriikkaa lähtökohdista, joista journalistiset tekstit ymmärretään diskursiiviseksi julkisuustilaksi. Julkinen tila on viime vuosina ollut kiinnostuksen kohteena monella eri tieteenalalla, mutta suomalaisessa mediaesitysten tutkimuksessa sitä ei ole hyödynnetty juurikaan (Ridell, Kymäläinen & Nyyssönen 2009, 10). Joitakin esimerkkejä toki löytyy. Tukeudun työssäni journalismin tutkimuksen kentällä käytettyihin tilametaforiin (esim. Pietilä 1981; Heikkilä & Kunelius 1997), diskursiivisen julkisuustilan määritelmään (Ridell 2004; 2009) ja sen taustalla vaikuttavaan näkemykseen tilasta vallan ja ideologian pelikenttänä (ks. Haarni 1997). Ridellin (2004, 4–5) mukaan diskursiivisen julkisuustilan käsite on jäänyt usein journalismin tutkimuksessa sivujuonteeksi tai irralliseksi metaforaksi sen sijaan, että se olisi noussut tutkimuksen lähtökohdaksi tai kohteeksi. Kyseinen havainto puoltaa tilallisuuden ottamista oman työni lähtökohdaksi.

Empiirisenä tutkimuskohteenani ovat siis maakuntalehden kuntaliitospääkirjoitukset. Aiemman tutkimuksen pohjalta tätä valintaa on mahdollista perustella kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin näyttää siltä, että maakunnallisen journalismin tutkimukselle on tarvetta. Hujasen (2000, 21) mukaan ”suomalaisissa tutkimuksissa alueelliset viestimet ovat rajautuneet varsin usein aineistojen ulkopuolelle”. Toinen perustelu koskee pääkirjoitusten luonnetta diskursiivisen vallankäytön muotona. Julkisen tilan ajatuksen kanssa yhteen sopivasti Arja Lerssi-Lahdenvesi (2015, 58) esittää, että pääkirjoitussivu on sanomalehdessä keskeinen yhteiskunnallisen keskustelun ja vaikuttamisen paikka. Juuri sellaisena haluan sitä tässä työssä tutkia.

Lopuksi sananen työni kannalta kiinnostavista ennakko-oletuksista, joita aiemmassa pääkirjoitukseen kohdistuneessa tutkimuksessa on noussut esiin. Kimmo Ulvinen (2007) havaitsi maakuntalehti Ilkan mielipidekirjoituksia tutkiessaan, että keskustelua Seinäjoen seudun kuntaliitoksesta käytiin eliitin kesken. Päättäjät pyrittiin vakuuttamaan argumenteilla, jotka suunnattiin universaaliyleisölle. (Emt., 37, 66.) Jutta Smolander (2011, 102), joka tutki talouskriisin retoriikkaa Helsingin Sanomissa, päätyi pitämään talouspääkirjoituksia universaaliyleisölle suunnattuina. Teresa Kauppila (2010) puolestaan tarkasteli, miten maakuntalehden yleisönosasto toimi Hämeenlinnan suurkuntaliitoskysymyksessä retorisenä foorumina. Hän havaitsi, että argumentaatioissa muodostui kolme erityisyleisöjen tyyppiä: valveutunut kuntalainen, aktiivinen asiakas ja veronmaksaja. Valtaosa liitoskeskustelusta käytiin poliitikkojen ja asiantuntijoiden välillä. (Emt., 68, 105.) Näiden tutkimusten perusteella voisi olettaa, että myös Etelä-Suomen Sanomien kirjoitusten kohderyhmänä olisivat kuntapäättäjät ja että heitä yritettäisiin vakuuttaa kuin universaaliyleisöä.

1.5 Työn eteneminen

Tutkimukseni etenee seuraavasti. Luvussa 2 lähestyn journalistista julkisuutta tilallisuuden näkökulmasta. Esittelen tilan teoreettisen tarkastelun periaatteet ja kerron, miten niitä voidaan soveltaa journalismin tutkimuksessa. Hahmottelen pääkirjoitusten tilallisuutta yhtäältä juttutyypin ominaispiirteiden ja toisaalta retoriikan näkökulmasta. Luvussa 3 pureudun tutkimusaiheen taustaan. Esittelen Etelä-Suomen Sanomat ja tarkastelen, miten maakuntalehdet yleensä toimivat levikkialueellaan. Kuvaan Suomessa 2000-luvulla alkanutta kuntakartan murrosta ja Paras-hanketta, jonka osana Lahden seudun liitosta suunniteltiin. Esittelen kyseisen liitosprosessin vaihe vaiheelta.

Varsinaisen tutkimusasetelman hahmottelen luvussa 4. Esittelen tutkimusongelmani ja empiiriset tutkimuskysymykset sekä pääkirjoituksista koostuvan aineiston, joka kattaa touko–syyskuun 2010. Tuon esiin myös perustelut tälle rajaukselle. Kerron menetelmästäni ja sitä tukevista argumentaatioanalyysin periaatteista. Luvussa 5 esitän analyysini tulokset tuomalla ensin esiin pääkirjoitusten keskeiset väitteet ja esittelemällä sitten argumentaation kulkua pääkirjoitus kerrallaan. Lopuksi kokoan keskeiset havainnot yhteen. Luvussa 6 kytken tulokset diskursiivisen julkisuustilan problematiikkaan ja arvioin, minkälaisia uusia näkökulmia tältä pohjalta avautuu. Samassa yhteydessä esitän metodikritiikkiä ja pohdiskelen jatkotutkimuksen mahdollisuuksia.

2 Median julkisuustilat ja kuinka niissä puhutellaan

Ymmärrän pääkirjoitukset työssäni siis diskursiivisesti rakentuviksi julkisuustiloiksi. Tätä lähestymistapaa ja sen hyödyntämistä journalismin tutkimuksessa on käsitellyt Seija Ridell (2004) artikkelissaan ”Median julkisuustiloja kartoittamassa” (ks. myös Ridell 2009). Tukeudun kyseiseen artikkeliin määritellesäni tuonnempana diskursiivisen julkisuustilan käsitteenä sekä hahmotellessani aiempaa, journalismin tutkimuksen kannalta relevanttia tilatutkimusta. Ridellin näkemys journalististen tekstien tilaluonteesta ammentaa kaupunkimaantieteestä ja postmoderneista tilan teorioista. Suomalaisen maantieteen kentällä viime mainittuja suuntauksia on esitelty esimerkiksi Tuukka Haarni (1997) artikkelissaan ”Joustavia tiloja: vallan ja ulossulkemisen urbaania tulkintaa”.

Kerron luvun aluksi, minkälaisia tilallisuuteen pohjautuvia metaforia journalismin tutkimuksessa on käytetty. Seuraavaksi valotan lyhyesti tilan metaforan hedelmällisyyttä oman tutkimusalamme kannalta, esittelen diskursiivisen julkisuustilan käsitteen ja määrittelen, mitä sillä omassa tutkimuksessani tarkoitan. Sen jälkeen havainnollistan, miten sanomalehden pääkirjoitustilassa muodostuvaa yleisösuhdetta voidaan ymmärtää puhuttelun käsitteen avulla. Lopuksi luotaan pääkirjoitusten erityisyyttä journalistisena lajityyppinä ja kytken työni journalismitutkimuksellisen perustan perelmanilaiseen ajatteluun.

2.1 Tekstien tilallisuus – kevyesti kuopsutettu maaperä

Maantieteen kentällä tapahtui Haarnin (1997) mukaan 1990-luvulla kehitys, jonka myötä tilan käsite nousi uudella, käsitteen yhteiskunnallistavalla tavalla laajamittaisen tarkastelun ja keskustelun kohteeksi. Huomiota ryhdyttiin kiinnittämään tilan tuottamiseen sosiaalisena prosessina ja sen myötä myös tilaan liittyvään vallankäyttöön ja poliittisuuteen. ”Tilasta on tullut fyysisen ja symbolisen haltuunoton taistelukenttä, jossa pelaavat niin kansallisvaltiot ja kaupungit kuin alakulttuurit ja liike-elämäkin”, Haarni kirjoitti pian kaksikymmentä vuotta sitten. Hänen mukaansa tilan yhteiskunnallisia tarkasteluja yhdistää se, että tilaa ei nähdä neutraaliksi kulissiksi vaan tärkeäksi osatekijäksi yhteiskunnan rakenteiden kannalta. ”Tätä kautta tila muuttuu ristiriitaisten intressien ja poliittisten kiistojen kohteeksi – tila on valtaa, mutta juuri sen takia se samalla sisältää myös vastarinnan mahdollisuuden”, Haarni totesi. (Emt., 87–88.) Tästä lähdettäessä kyseisten tilojen tutkiminen on itsessään yksi tapa tehdä näkyväksi ja purkaa vallan keskittymiä – jopa toteuttaa vastarintaa.

Vaikka tilan käsite näyttäisi tarjoavan kriittiselle ja vallankäytöstä kiinnostuneelle tutkimukselle hedelmällisen lähtökohdan, sen hyödyntäminen on journalismin tutkimuksessa jäänyt vähäiseksi. Ridellin (2004) mukaan tilakysymyksiä ei ole pohdittu samaan tapaan kuin monissa muissa yhteiskuntatieteissä. ”Kysymys julkisuuden tilaluonteesta on jäänyt sivujuonteeksi tai irralliseksi kielikuvaksi pikemminkin kuin että se jäsentäisi tarkasteluja”, Ridell toteaa. (Emt., 4–6.) Omassa työssäni pyrin välttämään tällaisen kapean näkökulman. Ajatus tilallisuudesta jäsentää tarkasteluni kokonaisvaltaisesti: se muodostaa lähtökohdan pääkirjoitusten retoriikan analyysille ja jäsentää pohdintoja maakuntalehden osapuolisuudesta kuntaliitoskysymyksessä. Työni päätteeksi voin toivottavasti myös sanoa jotakin myös maakuntalehden pääkirjoitusten luonteesta diskursiivisena julkisuustilana, vaikka tilallisuus sinänsä ei olekaan tutkimukseni kohde.

Tilallisuuden lähtökohdasta kiinnostavaa on, miten aktuaalisen maakunnallisen tilan politisoituminen kuntaliitoskysymyksen myötä kenties ilmenee journalistisen tilan politisoitumisena. Vastaavan tyyppisen tutkimusasetelman Ridell (2009) muotoili eritellessään paikallisen siltahankkeen käsittelyä Aamulehden uutissivuilla. Ridellin tutkimuksessa sanomalehden diskursiivinen uutistila määrittyy paikallisten kamppailujen areenaksi. Omassa tutkimuksessani kamppailun arena on suppeampi ja luonteeltaan erilainen, maakuntalehden pääkirjoitussivu. Neutraaliutta tavoittelevista uutisista poiketen kannan ottaminen luonnehtii pääkirjoituksia journalistisena lajityyppinä – julkilausutunkin mielipiteellinen retoriikka on keskeinen keino tuottaa ja ylläpitää tätä julkisuustilaa. Retoristen keinojen kautta toteutuu samalla pääkirjoituksille ominainen puhuttelun politiikka, jonka rakentamisen käsitän yhdeksi diskursiivisen vallankäytön muodoksi.

2.1.1 Peruskoulu, tavaratalo, yhteiskunta – julkisuustilan metaforia

Ridellin (2004) mukaan mediaesitysten tilallisuutta voi havainnollistaa rinnastamalla esitykset johonkin konkreettisesti tai fysikaalisesti olemassa olevaan tilaan. Diskursiivisen julkisuustilan käsitteessä on toisin sanoen viime kädessä kyse metaforasta, kielikuvasta. (Emt., 4.) Tässä yhteydessä on hyvä huomata, että tieteellinen kielenkäyttö yleisesti ottaenkin perustuu usein kielikuviin (ks. esim. Tieteentermipankki 19.4.2016; Terminfo 19.4.2016).

Yleisesti luonnehtien metaforan tarkoitus on havainnollistaa yhtä asiaa jonkin toisen asian avulla. Iina Hellsténin (2002) mukaan metaforateoriat voidaan jakaa kahteen luokkaan: korvaamisen (substitution) ja vuorovaikutukseen (interaction) perustuviin. Niiden lisäksi on vielä olemassa niin

sanottu kognitiivinen metaforan teoria, jonka loivat 1980-luvulla George Lakoff ja Mark Johnson [1980]¹. Substituutioteoria pohjautuu aristoteeliseen ajatteluun. Sen mukaan metafora tarkoittaa, että yhdelle asialle annetaan jollekin toiselle asialle kuuluva nimi. Kyseistä teoriaa on arvosteltu muun muassa siitä, että se sijoittaa kielikuvan aiheuttaman merkityksen siirtymän pelkkien sanojen tasolle. Interaktioon perustuva teoria laajensi tätä käsitystä osoittamalla, että koko ihmisen ajattelu on luonteeltaan metaforista. Lakoff ja Johnson puolestaan vievät näkemystä vielä pidemmälle: he pitävät ihmisen koko käsitteellistä järjestelmää metaforisena. (Emt., 13, 17–18.)

Omassa tutkimuksessani metaforalla on myös toisen tasoinen tehtävä, jonka yhteydessä se asettuu osaksi argumentaation tutkimusta ja on tällöin luontevaa määritellä perelmanilaisen ajattelun pohjalta. Perelman (1996, 129–136) käsittää metaforan tiivistyneeksi analogiaksi: se toteaa kahden asian samankaltaisuuden ja korostaa asian tiettyjä puolia sivuuttaen samalla toisia. Kyseinen määritelmä pohjautuu Aristoteleen näkemyksiin, minkä vuoksi se voitaisiin luokitella korvaamiseen perustuvaksi teoriaksi. Tämäntyyppinen tulkinta sopisi kuitenkin huonosti yhteen Perelmanin laajan retoriikkanäkemysten kanssa. Kohdallisempi kuva saadaan, kun havaitaan, että Perelman on sijoittanut metaforat todellisuutta luovien argumenttien luokkaan. ”Metaforien käyttöä analysoimme runouden sijaan retoriikan näkökulmasta pyrkien osoittamaan, missä määrin ne suuntaavat ajattelua”, Perelman (1996, 61) toteaa. Tällaisena näkemys lähestyy interaktiivisia ja kognitiivisen metaforan teorioita.

Perelmanilaisittain (1996, 134) voidaan ajatella, että mediajulkisuudesta korostuvat eri puolet sen mukaan, minkälainen tila vertauskohdaksi otetaan. Tämä havainnollistuu kielikuvissa, joita journalismin tutkijat ovat eri aikoina kehitelleet. Yksi tilaan perustuva kielikuva on ollut tavaratalo. Siihen on verrattu välillä koko journalismin kenttää, välillä taas suppeampaa aluetta kyseisen kentän sisällä. Esimerkiksi Kauko Pietilä (1981) rinnastaa tavaratalon ja yksittäisen sanomalehden. Kun lukija vaeltaa sanomalehden tavaratalossa, vastakkain asettuvat tieto ja elämyksellisyys, joiden välillä hänen on tehtävä valintoja. (Emt., 58–68.) Tavaratalometafora hyödyntää myös Heikki Heikkilä (2001) nimetessään toimittajahaastattelussa esiin nousseita diskursseja. Tavaratalodiskurssista on kyse silloin, kun media nähdään eräänlaisena ”täyden palvelun tavaratalona”, jossa eriytyneet yleisöt tekevät mieleisiään ostoksia. Hyvän journalismin kriteereiksi nousevat tarjonnan monipuolisuus ja valinnanvapaus. Kyseinen kielikuva on syntynyt kritiikkinä peruskoulumetaforalle, joka puolestaan nostaa journalismin ihanteiksi tasa-arvon ja sivistyksen. (Emt., 125–138.)

¹ Lakoff, George & Johnson, Mark (1980) *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.

Tilallisia kielikuvia on mahdollista käyttää myös tarkasteltaessa, kenellä on pääsy journalismin julkisuustiloihin. Heikki Heikkilä ja Risto Kunelius (1997) rinnastavat journalismin kahvilaan, johon pääsevät sisään vain kanta-asiakkaat. Muiden osana on tyytyä katselemaan ikkunoista sisään. He toteavat, että ”journalismi ei olekaan reilu portsari, vaan hiukan elitistisen ravintolan hovimestari, joka sijoittelee sisään tulleita ihmisiä eri pöytiin”. (Emt., 7–10.)

Ridell (2009) puolestaan hyödyntää pelikentän metaforaa kuvatessaan kamppailua, jota Koskenniskan siltahankkeesta käytiin Aamulehden uutistilassa. Ridellin mukaan uutistila ei toimi reilun pelin kenttänä, jolla kamppailun osapuolet voisivat pelata samaa peliä avoimesti ja yhteisin säännöin. (Emt., 264) Vaikka pelimetaforassa painottuu itse peli, siihen sisältyy myös vahva tilallisuuden aspekti. Toisen esimerkin kyseisen kielikuvan käytöstä tarjoaa Kauko Pietilän ja Klaus Sondermannin (1994) tutkimus, joka tarkastelee journalismia toimijoiden tekeminä siirtoina. Kyseinen kielikuva tuottaa omanlaisensa näkemyksen lehden julkisuustilasta: ”Pelimetafora jakaa julkisuustilan kentäksi ja katsomoksi. Lehti pysyy mieluummin katsomon puolella – ei aivan koko aikaa, sillä satunnaisesti lehti menee mukaan, mutta katsomoon se tuntee vetoa.” (Emt., 312).

Toimittajan rooli vaihtelee sen mukaan, minkälainen tila metaforan perustaksi valitaan. Journalismin kahvilassa toimittajalle lankeaa ovimiehen toimenkuva, peruskoulussa hän asettuu yhtenäisen kansan yläpuolelle sivistäjäksi. Lisää esimerkkejä toimittajan mahdollisista rooleista tarjoaa Heikki Luostarisen (1994) tutkimus, jossa toimittajan perustehtäväksi määrittyy tasapuolisen peli- ja toimintatilan luominen. Tätä tehtävää toteuttaessaan hän voi ottaa esimerkiksi tulkin roolin kääntäessään erilaisten intressiryhmien puhunnan tapoja yleiskielelle (Emt., 30–34.) Ridell (2004) puolestaan ehdottaa, että toimittajat voitaisiin nähdä eräänlaisina arkkitehteina. Tällöin mediaesitykset rinnastuvat kaupunkitilaan, jonka ajattelemisessa Ridell korostaa tilan relationaalisuutta: tila ei ole vuorovaikutuksen irrallinen puite, vaan rakentuu ja tulee uusinnetuksi viestintäkäytännöissä. (Emt., 4.) Näkemys toimittajista arkkitehteina on keskeinen myös oman tutkimukseni kannalta.

Edellä olen esitellyt muutaman esimerkin siitä, miten tilaan perustuvilla kielikuvilla voidaan jäsentää journalismia koskevaa ajattelua ja painottaa esimerkiksi erilaisia arvoja. Lähes kaikilla mainituilla metaforilla on yksi yhteinen piirre: ne käsittelevät mediajulkisuutta kokonaisuutena. Yksittäisten juttutyyppeiden, kuten pääkirjoituksen, tilallisuutta ne eivät juuri täsmennä (pääsyn käsitteen hyödyntämisestä taviskainalojulkisuuden tutkimuksessa ks. Högmander 2005). Jotta pääkirjoitusten diskursiivista julkisuustilaa voitaisiin kuvata osuvasti, täytyy ensin tarkastella

lähemmin diskursiivisen julkisuustilan käsitettä ja pääkirjoitusta omanlaisenaan journalistisena juttutyypinä.

2.1.2 Metaforien maailmasta julkisuustilan määrittelyyn

Julkisuustilaa määriteltäessä tulee ensimmäisenä vastaan kysymys, mistä tilan teoretisoimisessa yleisemmin ottaen on kyse. Käsillä olevassa tutkimuksessa lähestyn tilaa siis diskursiivisen vallankäytön paikkana, jossa harjoitetaan puhuttelun politiikkaa. Kuten luvun alussa viittasin, yhteiskuntatieteiden (kuin myös maantieteen) tilan poliittisuutta ja vallankäyttöä korostava näkemys on jäljitettävissä tilan suhteellisuutta korostaviin teorioihin.

Suhteellisuutta korostava relationaalinen käsitys tilasta nousi haastamaan niin sanottua absoluuttista tilakäsitystä, joka on ominainen luonnontieteille. Sen pohjalta tila nähdään Tuukka Haarnin (1997, 90) mukaan ”itsellisesti virittyväksi avaruudeksi, joka on olemassa riippumatta siinä olevista objekteista”. Tilan teoretisoinnin keskeisiin nimiin kuuluva Henri Lefebvre (1991) yhdistää absoluuttisen tilakäsityksen kartesiolaiseen logiikkaan, jota myös Perelman on runsaasti kritisoinut. Lefebvren mukaan kyseisen näkemyksen ongelmallisuus piilee siinä, että se on pohjimmiltaan kvasilooginen: kun henkinen tila samastetaan todelliseen tilaan, tullaan itse asiassa luoneeksi kuilu näiden kahden ulottuvuuden välille. (Emt., 1–6; ks. myös Ridell, Kymäläinen & Nyysönen 2009, 12–14.)

Haarnin (1997) mukaan tilan teoretisoinnin historiassa voidaan erottaa useita kehityskulkuja. Esimerkiksi maantieteen kentällä kriittinen tilatutkimus kehittyi 1960-luvun lopulla marxilaisen tutkimuksen myötä, joka tarkasteli tilaa kapitalistisen tuotannon rakennetekijänä. 1980-luvun lopulla tilaan avasi uusia näkökulmia strukturaatioteoria, joka auttoi ratkaisemaan pitkään tilatutkimusta vaivanneen kysymyksen: kumpi on määräävämpi, rakenteet vai yksilöiden toiminta? Strukturaatioteoreettinen ajattelu osoitti, että tilan luonne on itse asiassa kaksinainen: se voi toimia yksilön kannalta sekä rajoitteena että resurssina. (Emt., 88–94.)

Postmoderniin tilaan aukesi lisää uusia näkökulmia, kun Edward W. Soja [1989]² ja David Harvey [1989]³ julkaisivat tilan materiaalisuutta käsittelevät teoksensa. Ne tulkitsivat kapitalistisen yhteiskunnan ”ajallisen diakronisuuden ja spatiaalisen synkronisuuden vuoropuheluna”, eli näkivät

² Soja, Edward W. (1989) *Postmodern geographies. The reassertation of space in critical social theory*. London: Verso.

³ Harvey, David (1989) *The condition of postmodernity. An enquiry into the origins of cultural change*. Oxford: Blackwell.

ajan ja tilan ulottuvuuksissa tapahtuvan muutoksen samanaikaisena. Myös Lefebvren näkemykset tilasta yhtäältä yhteiskunnan tuottamana ja toisaalta yhteiskunnan tuottamiseen osallistuvana elementtinä ovat vaikuttaneet postmoderniin ajatteluun huomattavasti. (Haarni 1997, 88–95; Harveysta ks. myös Salovaara-Moring 2004.) Pian näemme, mitä näkemykset tilan materiaalisuudesta ja suhteellisuudesta tarkoittavat journalististen tilojen tutkimuksessa. Ensin on kuitenkin syytä pohtia hieman julkista tilaa.

Ridellin, Kymäläisen ja Nyysösen (2009) mukaan tilaa voidaan pitää julkisena, kun kaikilla on sinne vapaa pääsy. Kuitenkin julkisessa tilassa olemista ja sinne pääsemistä säätelevät monet säännöt, normit ja valvonta. (Emt., 7–9.) Luonnehdinta tuntuisi sopivan hyvin mediajulkisuuteen välineestä riippumatta. Ridellin (2000, 150) mukaan erilaisissa yhteiskunnallisissa asemissa olevat henkilöt, kuten miljonääri ja köyhä yksinhuoltaja, eivät useinkaan joudu mediajulkisuudessa kohtaamaan toistensa näkemyksiä. Sanomalehden julkisuustilaa tutkittaessa on puolestaan havaittu, että juttujen toimijat, eli esimerkiksi kansalaiset ja valtio, sijoittuvat lehdessä eri osastoihin (Pietilä & Sonderrmann 1994, 98–99). Tämän voisi olettaa heijastuvan myös lukijakuntaan. Vaikka mediatilat ovat periaatteessa kaikille avoimia, käytännössä näin ei ole. Myöhemmin näemme, että varsinkin pääkirjoitustilan kohdalla on syytä uskoa lukijakunnan olevan voimakkaasti eriytynyt.

Julkisen tilan problematiikkaa pohdittaessa oleellinen on myös kysymys tilan käyttötarkoituksesta. Ridell, Kymäläinen ja Nyysönen (2009) esittävät, että siihen suhtautumisessa voidaan erottaa kaksi teoreettista näkökulmaa. Jürgen Habermasin [2004]⁴ ajatteluun pohjautuva käsitys korostaa julkisen tilan luonnetta demokraattisen keskustelun paikkana. Hannah Arendt [2002]⁵ puolestaan on tuonut esiin näkemyksen julkisuuden kaksinaisesta luonteesta: julkinen tila on paitsi vuorovaikutuksen arena, myös näyttäytymisen paikka. (Ridell, Kymäläinen & Nyysönen 2009, 14.) Omassa tutkimuksessani on hedelmällistä ymmärtää julkinen tila Arendtin näkemyksen mukaisesti. Pääkirjoituksissa näyttäytymisen funktio tarkoittaa, että lehti manifestoi kirjoituksissa virallisen linjansa ja laajemmin ajateltuna myös diskurssiinsa mahdollisesti piiloutuneiden ”ulkopuolisten” näkemykset ajankohtaisiin aiheisiin. Siihen, keitä nämä ulkopuoliset saattavat olla, palaan tuonnempana.

Julkisen tilan kriteereistä pääsemme *diskursiivisen julkisuustilan* määrittelyyn. Ridellin, Kymäläisen ja Nyysösen (2009, 7) mukaan diskursiivisen tilan käsitteellä voidaan viitata niin taide- ja mediaesityksiin kuin myös verkon maailmaan ja vaikkapa digitaalisiin peleihin. Ridell (2009)

⁴ Habermas, Jürgen (2004) *Julkisuuden rakennemuutos*. Tampere: Vastapaino.

⁵ Arendt, Hannah (2002) *Vita activa. Ihmisenä olemisen ehdot*. Tampere: Vastapaino.

täsmentää määritelmää puhumalla esityksellisistä aikatiloista: ”Ne ovat yhteisesti jaettuina symbolisia paikkoja, joissa monet erilaiset toimijat voivat olla läsnä samaan aikaan samojen kysymysten äärellä.” Mediatilat asettuvat yhteiskunnassa erityiseen asemaan, koska niillä voidaan saada yhteys suureen joukkoon ihmisiä. Ne ylittävät ajan ja paikan rajoitukset. (Emt., 243; ks. myös Pietilä & Ridell 2010.) Päijät-Hämeen kuntaliitoksen tapaista, maantieteellisesti ja väestöpohjaltaan laajaa aluetta koskettavaa, pitkäkestoista ja monivaiheista prosessia käsitteleviin pääkirjoituksiin moni edellä mainittu kriteeri näyttäisi sopivan hyvin. Pääkirjoitustilassaan maakuntalehdellä on mahdollisuus tiivistää asetelma muutaman tuhannen merkin pituiseksi kirjoitukseksi ja puhutella sillä huomattavan laajaa lukijakuntaa.

Mitä sitten merkitsevät diskursiivisen julkisuustilan relationaalisuus ja materiaalisuus? Ridellin (2004) mukaan näitä kysymyksiä voidaan lähestyä rinnastamalla median julkisuustilat julkiseen kaupunkitilaan. Tällöin etualalle nousevat mediajulkisuuden yhteydet ympäröiviin viestinnällisiin käytäntöihin ja kytkökset kehityskulkuihin, jotka muovaavat aktuaalista kaupunkiympäristöä. Kuten todettua, tilan näkeminen *relationaaliseksi* tarkoittaa, että ”tila ei ole vuorovaikutuksen ja toiminnan irrallinen kehys, vaan se rakentuu ja tulee uusintetuksi viestinnällisissä prosesseissa”.

Materiaalisuus puolestaan suuntaa huomion mediatilojen luonteeseen tilallisina rakenteina. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sen pohtimista, miten rakenne suuntaa tilassa tapahtuvaa viestintää, kuka tilaan pääsee ja mikä siellä on toimittajan rooli. Myös sitä voidaan pohtia, miten tilassa tapahtuva vuorovaikutus ja sen koordinointi ylläpitävät ja mahdollisesti muokkaavat mediatilaa itseään. (Emt., 4–8.)

Maakuntalehden pääkirjoitusten kytkökset maakunnan ”tilallisuuteen” ja siinä mahdollisesti tapahtuviin muutoksiin ovat kuntaliitoksen tapauksessa ilmeiset: lehti pyrkii kirjoituksilla vaikuttamaan siihen, minkälaiseksi alueen kuntakartta ja sen oma toimintaympäristö muotoutuvat. Pääkirjoitustilassa lehti voi käsitellä liitoskysymystä haluamallaan tavalla ja tuoda näkemyksensä useiden eri osapuolten tietoisuuteen. Tärkeää on kuitenkin huomata, että tässä vaikuttamisessa lehden on otettava huomioon useita erilaisia maantieteellisiä näkökulmia. Lehti saattaa esimerkiksi vedota jonkin tietyn kunnan päättäjiin kääntääkseen heidät liitoksen kannalle. Samalla sen on kuitenkin muistettava, että kyseinen kirjoitus voidaan lukea missä tahansa alueen kunnassa. Käsittelen maakunnallisen journalismin ”puhuttelun politiikkaa” tarkemmin luvussa 3.

Pääkirjoitusten tapauksessa diskursiivisen julkisuustilan erityisyyden voidaan katsoa rakentuvan tekstin retorisisissa valinnoissa: keitä puhutellaan, miten ja mihin vedoten. Relationaalisuus tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että retoriset valinnat uusintavat ja muokkaavat paitsi pääkirjoitustilaa itseään

myös koko sitä tilaa, jossa kuntaliitoskeskustelua yleisesti ottaen käydään. Pääkirjoitusten näkemykset voivat yhtäältä toistaa jonkun liitokseen kantaa ottaneen henkilön näkemyksiä ja toisaalta jatkaa elämää muilla liitoskeskustelun areenoilla, kuten valtuustosaleissa ja kahvipöydissä. Materiaalisuus puolestaan ohjaa pohtimaan, millaiset puitteet pääkirjoituksen juttutyypin antaa argumentaatiolle: kenellä on pääsy kyseiseen tilaan ja mikä siellä on toimittajien ja lehti-instituution rooli.

Diskursiivisen julkisuustilan käsite näyttäisi tarjoavan kaiken kaikkiaan hedelmällisen lähtökohdan pääkirjoitusten tutkimiselle. Käsitteeseen sisältyy kuitenkin yksi puoli, joka on tutkimusasetelmani kannalta osin ongelmallinen. Kyse on julkisuuteen usein liittyvästä keskustelun ideaalista, joka kiinnittyy vahvasti etenkin Habermasin julkisuuskäsitykseen. Näkemyksen mukaan julkinen tila – ja näin ollen myös diskursiivinen julkisuustila – on tai sen ainakin tulisi olla paikka keskustelulle. Tätä tulkintaa tukee Ridellin (2004, 4) havainto, jonka mukaan mediajulkisuuden tilaluonteella on tapana nousta esiin, kun journalismia tarkastellaan normatiivisesti demokraattisen julkisen keskustelun areenana (kyseisestä näkökulmasta ks. esim. Pietilä 2001). Pääkirjoitustila, joka itseäni tässä työssä kiinnostaa, ei kuitenkaan ole ensisijaisesti paikka keskustelulle vaan tila, jossa lehti ilmaisee kenties hyvinkin monologisesti omia kantojaan asioihin. Juuri tämä pääkirjoituksen erityisluonne journalistisena lajityyppinä tekee myös mielekkääksi kääntyä retoriikan puoleen.

2.2 Keskustelun kentältä puhuttelun piiriin

Silta pääkirjoitusten tilaluonteen ja perelmanilaisen retoriikan välillä voidaan rakentaa puhuttelun käsitteen kautta. Sitä hyödyntää journalismin tutkimuksen kentällä esimerkiksi Ridell (1990) tarkastellessaan uutisen suhdetta yleisönsä. Ridellin (emt., 3) tavoitteena on määrittellä kyseinen suhde niin, että käy mahdolliseksi tutkia yleisöä tekstin tasolla. Tämä muistuttaa omaa tavoitettani, sillä haluan eritellä argumentaation yleisökonstruktioita sellaisena kuin se ilmenee nimenomaan tekstissä – en sellaisena kuin se aktuaalisesti toteutuu.

Ridellin lähestymistavan juuret ovat kirjallisuustieteellisessä narratologiassa. Outi Alanko (2001, 216) kirjoittaa, että ”narratologian pyrkimyksenä on tekstin formaali tarkastelu, minkä vuoksi kirjailija ja todellinen lukija suljetaan tekstuaalisen analyysin ulkopuolelle”. Erittelyssä on mahdollista soveltaa esimerkiksi kertovan tekstin mallia, jonka Pekka Tammi (1992, 23–26) esittää yhdistämällä Wayne C. Boothin [1961]⁶ ja Seymour Chatmanin [1978]⁷ jäsenyykset. Alangon

⁶ Booth, Wayne C. (1961) *The Rhetoric of Fiction*. Chicago: The University of Chicago Press.

(2001) mukaan Tammen mallissa ”jokaiselta tekstin tasolta erotetaan puhuja tai kertoja, joka kommunikoi ainoastaan samalla kerronnallisella tasolla olevan yleisön kanssa. Perinteinen kuva kirjallisesta kommunikaatiosta, jossa kirjailija lähettää viestin (tekstin) todelliselle lukijalle korvataan näin kaaviolla, jossa tekstin sisäpuolelle laatikoitu kertoja kertoo tarinan yleisölleen.” (Emt., 217.)

Uutisten kertomuksellisuutta pohtineen Veikko Pietilän (1995) mukaan Tammen malli soveltuu myös journalististen tekstien tutkimukseen. Pietilän mukaan journalistisen tekstin kertojaratkaisuja on mahdollista eritellä esimerkiksi tarkastelemalla, onko tekstin sisällä hahmotettava kertoja tunnistettava ja puuttuuko hän asioihin. Pääkirjoituksen kertojan Pietilä määrittelee asioihin puuttuvaksi tunnistautumattomaksi kertojaksi. Tällainen kertoja voi osoittaa sanansa identifioimalleen yleisölle, esimerkiksi Suomen hallitukselle, puhuttelemalla sitä tekstissä suoraan nimeltä. Kuitenkin myös silloin, kun kertoja ei yleisöään identifioi, hän olettaa, että se on olemassa. (Emt., 48–50.)

Oman työni kannalta narratologiseen käsitteistöön ei ole syytä paneutua tämän yksityiskohtaisemmin. Olennaista on havainto, että tekstin tasolla on mahdollista konstruoida yleisö ja että tekstin kertojan ja yleisön välistä suhdetta voidaan kuvata puhuttelun käsitteellä. Tällöin kertojan lisäksi puhuttelun kohteena oleva yleisö paikantuu tekstiin ja pääkirjoitukset määrittyvät puhuttelun tilaksi. Samankaltaista asetelmaa on hyödyntänyt pro gradu -tutkielmassaan Heidi Hänninen (2014, 35) tunnistaessaan lakimiesuutisten oletuslukijoita, eli tekstin sisäisiä yleisöjä, perelmanilaisen retoriikan keinoin.

Miten puhuttelun tutkiminen sitten käytännössä tapahtuu? Ridell (1990) kuvailee asiaa näin:

Kun uutisen ja yleisön suhdetta tarkastellaan tekstissä, kysymykseksi asettuu se, miten uutinen ’puhuttelee’ yleisöä, ts. millä retorisisilla ja esitysteknisillä keinoilla siinä rakennetaan reaalista lukijaa varten luenta-asemia, joista tekstin esittämä ’todellisuus’ käy tietyllä tavalla ymmärrettäväksi ja joista samalla asettuu väline/’todellisuus’/yleisö -suhteen tietynlainen yhteiskunnallinen jäsenyys.

(Emt., tiivistelmä; ks. myös 66–72.)

Tukeudun tutkimuksessani kyseiseen määritelmään. Ymmärrän puhuttelun (pääkirjoitus)tekstin sisällä sijaitsevan argumentoijan ja hänen tekstin sisällä sijaitsevan yleisönsä väliseksi suhteeksi. Puhuttelu tapahtuu retorisisilla keinoilla, joita tekstitasolta hahmotettavissa oleva kertoja käyttää. Nämä keinot rakentavat lehden ”todellisille” lukijoille erilaisia luenta-asemia, joihin he voivat sitten mukautua, joiden kanssa he voivat neuvotella tai joita he voivat vastustaa (ilmeisistä ja

⁷ Chatman, Seymour (1978) *Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca: Cornell University Press.

vaihtoehtoisista subjekti-asemista ks. Pietilä 1995, 51). Oleellista on nähdä, että puhuttelu ei useinkaan tapahdu eksplisiittisesti, vaan viitteitä puhuttelun kohteista on etsittävä tekstin eri ominaisuuksista.

Käsillä olevassa tutkimuksessa puhutteluiden tarkastelu tapahtuu erittelemällä pääkirjoitustilaan rakennettuja retorisia luenta-asemia. Näissä asemissa puhuttelun kohde on mahdollista tunnistaa – perelmanilaisittain ilmaisten – ennen muuta argumentaation pohjana olevista esisopimuksista, siis kertojan ja yleisön välillä vallitsevista yhteisymmärryksen alueista (esisopimuksista ks. Perelman 1996, 28–40; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971). Esisopimukset määräävät, kuinka rajoittuneesta ja kuinka houkuttelevasta tai luotaantyöntävästä luenta-asemasta on kyse. Pääkirjoitustilan erityisluonnetta pohdittaessa kiintoisaa on, keille luenta-asemia tarjotaan ja minkälainen käsitys yhteiskunnasta ja todellisuudesta niihin asettuakseen on hyväksyttävä. Retoristen luenta-asemien erittelyn pohjalta tulee näkyväksi lehden *puhuttelun politiikka*, toisin sanoen se, keihin, millä tavoilla ja millaisin perustein lehti vetoaa kuntaliitoskysymyksen ratkaisemisessa.

2.3 Pääkirjoitus, tilojen eliittiä

Mitä tiedämme pääkirjoituksen luonteesta juttutyypinä? Edelleen ajankohtaiselta tuntuvan määritelmän tarjoaa Pertti Hemánus (1972). Hän määrittelee pääkirjoituksen tekstiksi, ”jossa lehdellä instituutiona on legitiimi oikeus esittää arvostuksensa tai arvostusluontoiset kannanotonsa ja jossa se useimmiten niitä myös käytännössä esittää”. Jos lehti ei esitä tekstissä lainkaan arvostuksia, on kyseessä lähinnä kommentin muotoon puettu uutisen taustaselvitys. (Emt., 5, 18.) Oletettavaa on, että Lahden seudun liitoksen kohdalla neutraaleja taustaselvityksiä tuskin ilmenee. Näin on siksi, että kyseessä on poleeminen kysymys, johon lehti ottaa aktiivisesti kantaa.

Lahden liikkeelle Hemánuksen määritelmästä. Koska sen laatimisesta on kuitenkin kulunut runsaasti aikaa, on syytä tarkastella, minkälaisia muutoksia pääkirjoitusgenressä on mahdollisesti tapahtunut sen jälkeen. Jyrki Pietilän (2008) mukaan pääkirjoitus on ollut perinteisesti konservatiivinen juttutyyppi. Kielenkäyttö ja tyyli ovat tosin vuosien saatossa muuttuneet: ”Wiborg-lehden runollisesta julistuksellisuudesta päädyttiin lujasti iskevään poliittiseen retoriikkaan, sieltä kiemuraiseen argumenttien pyörittelyyn – ja edelleen arkipäiväistyneeseen artikkeliprofessionalismiin, josta spontaanit intohimot voivat olla kaukana.” (Emt., 559.)

Tuoretta suomalaista pääkirjoitusten tutkimusta edustavan Arja Lerssi-Lahdenveden (2015) mukaan pääkirjoitussivu on ”paikka, josta päätoimittajat, pääkirjoitustoimittajat ja muut erikoistoimittajat

voivat vaikuttaa näköalapaikalta mielipideilmastoon ja yhteiskunnallisiin asioihin”. Kyseisellä sivulla lehden linja ja mielipiteet tulevat selkeimmin esiin. (Emt., 54, 58.) Lerssi-Lahdenveden näkemys ei eroa suuresti Hemánuksen määritelmästä ja tarjoaa hyvän viitepisteen myös omalle tutkimukselleni. Ymmärrän pääkirjoitukset tilaksi, jossa lehti tuo esiin mielipiteitään, arvojaan ja kannanottojaan ja pyrkii niiden avulla vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. Tämä tapahtuu yhtäältä julkisen keskustelun ja toisaalta julkisen näyttäytymisen funktion kautta, kuten olen tuonut esiin.

Näkemykseen, jonka mukaan pääkirjoitustilassakaan ilmaistavat kannanotot olisivat ehdottomasti lehden omia, on kuitenkin syytä suhtautua kriittisesti. Pietilän ja Sondermannin (1994) tekemä analyysi Helsingin Sanomien yhdestä numerosta paljastaa, että tiukasti tulkittuna peräti 91 prosenttia kyseisen lehden kokonaistilasta oli ulkopuolisten hallussa. Tutkijoiden mukaan ”lehti hallitsee vain pientä osaa julkisuustilaansa. Siinäkään vähässä se ei tee mitään; se valitsee aneemisen varovaisuuden ja resignaation”. (Emt., 108, 226.)

Pietilän ja Sondermannin (1994) mukaan alue, jolle ulkopuolisten valta lehden julkisuustilassa saattaa piiloutua, on niin sanottu ”julkisuuden ydin”. Sillä he tarkoittavat aluetta, jolla lehti ottaa puheaktit omiin nimiinsä mutta on silti voinut hankkia niiden sisällön ulkopuolisista lähteistä. (Emt., 111–112.) Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun toimittaja sulauttaa jonkin haastateltavan kommentin kertojan diskurssiin ja jättää sen lähteyttämättä. Nähdäkseni pääkirjoitustila on mielipiteiden sulauttamiseen jopa erityisen otollinen, koska käytetään sangen harvoin suoria sitaatteja. Huomionarvoista on sekin, että pääkirjoitustilan siirtyminen toimituksen hallintaan on itse asiassa melko uusi ilmiö. Pietilän (2008) mukaan pääkirjoitusten laatiminen tuli ammattitoimittajien tehtäväksi vasta 1970-luvulta alkaen. Sitä ennen tekstejä kirjoittivat myös ulkopuoliset tahot. (Emt., 549–550.)

On siis perusteltua ajatella, että ulkopuolisten näkemyksiä voi päätyä pääkirjoitustilaan. Mutta keitä ovat nämä ulkopuoliset, joilla on mahdollisuus saada tässä journalistisessa tilassa äänensä kuuluviin? Lerssi-Lahdenveden (2015, 58) mukaan politiikan julkisuus on pienen eliitin hallussa. Hän viittaa Risto Kuneliuksen ja kumppaneiden (2009) tutkimukseen, jossa todetaan päätoimittajien ja erikoistoimittajien kuuluvan yhteiskunnassa ”eliitin taikapiiriin”. Kyseisen tutkimuksen mukaan ”näiden ryhmien ja päättäjien välejä leimaavat intensiivinen vuorovaikutus, henkilökohtaiset suhteet ja varsin pitkälle menevä luottamus toistensa kykyyn toimia yhteisten pelisääntöjen mukaan”. Mainituilla ryhmillä on myös melko yhtenäinen käsitys siitä, mihin suuntaan yhteiskuntaa tulisi kehittää. (Emt., 451.)

Sanotun perusteella voidaan ajatella, että pääkirjoitustilassa voisivat saada näkemyksiään esille juuri vallanpitäjät ja muu eliitti. Johtopäätöstä tukee se, kuten Lerssi-Lahdenvesi (2015) muuhun mediatutkimukseen nojaten toteaa, että viestimillä on tapana suosia pientä politiikan ja talouden eliitistä koostuvaa joukkoa antamalla heille palstatilaa tai käyttämällä heitä lähteinä muuten. Valtaapitävien on helppo panostaa viestintään ja ottaa yhteyttä toimittajiin. (Emt., 61.) Heikkilä ja Kunelius (1997) puolestaan esittävät, että journalismi on ratkaissut julkisuuteen liittyvän edustuksellisuuden ongelman keskittymällä koneistoihin – siis vaikkapa erilaisiin instituutioihin ja vallanpitäjiin, joiden voidaan katsoa edustavan kansaa. Tästä seuraa, että journalismi antaa kyseisille tahoille ”etuajo-oikeuden julkisuuden areenalle, jossa yhteisiä ongelmia ja ratkaisuja määritellään.” (Emt., 7.)

Entä kenen luettavaksi pääkirjoitukset on tarkoitettu? Ridellin (2008, 294) mukaan kyseessä on elitistinen juttutyyppe, jota kirjoitetaan ennen muuta yhteiskunnan vaikutusvaltaisille toimijoille. Ajatusta elitistisyydestä tukee myös Jorma Miettisen (1980, 271–272) havainto, jonka mukaan tämä juttutyyppe kerää vähiten lukijoita: pääkirjoitukset kiinnostavat vain noin joka kymmenettä maakuntalehden lukijaa. Pietilä (2008, 557) kuitenkin huomauttaa, että historiallisesti tarkastellen pääkirjoitussivu on arkipäiväistynyt: sinne on ilmestynyt muun muassa kuvitusta. Pääkirjoitukset lienevät siis tulleet myös tavalliselle lukijalle helpommin lähestyttäviksi.

Lahden seudun kuntaliitoksessa mielenkiintoisen sivujuonteeseen muodostivat kuntalaisille tehdyt mielipidekyselyt sekä Hollolan liitoksesta järjestämä kansanäänestys. Niiden voi olettaa vaikuttaneen myös poliitikkojen äänestämiseen valtuuston istunnoissa. Koska lehti tiesi etukäteen, että kuntalaisten näkemyksillä olisi merkitystä liitoksen toteutumisen kannalta, sen intresseissä oli varmasti pyrkiä vaikuttamaan myös kuntalaisten mielipiteisiin. Silti edellä esiteltyt näkökohdat puoltavat tulkintaa, että pääkirjoitussivulla on edelleen elitistinen leima. Tämä on hyvä muistaa analysoitaessa kuntaliitoskirjoitusten yleisökonstruktiota. Oletukseni on, että kuntalaisten laajamittainen puhuttelu erityisyleisönä pääkirjoitussivulla on epätodennäköistä.

Oman lukunsa pääkirjoitustilan autonomisuutta käsiteltäessä muodostavat lehden puoluepoliittinen historia ja enemmistöomistajan intressit. Vanhojen puoluepoliittisten kytkösten heijastumista Etelä-Suomen Sanomien pääkirjoitustilaan en pidä todennäköisenä, sillä lehti on ollut sitoutumaton jo vuodesta 1951 lähtien. Sitä ennen se oli nuorsuomalaisen puolueen ja sittemmin edistyspuolueen kannattaja. (Hujanen 2000, 66–67.) Enemmistöomistajan intressit puolestaan kytkeytyvät oletettavasti talouseliitin intresseihin. On vaikea sanoa, miten ne voisivat tarkalleen ottaen näkyä kuntaliitoskirjoittelussa. Kenties lehti voisi mukailla talouseliitin kantaa, jos eliitillä olisi liitoksesta

yhtenäinen näkemys? Lahden seudun liitoksessa tällainen ilmeisesti oli. Kuntajakoselvityksen (2010, 54) mukaan elinkeinoelämä seiso i lähes poikkeuksetta liitoksen takana.

Olen edellä esitellyt pääkirjoitusgenrelle tyypillisiä piirteitä. Lopuksi on syytä tuoda esiin huomio, joka koskee nimenomaan maakuntalehden pääkirjoituksia. Pietilän (2008, 559) mukaan maakuntalehdelle on nykyään hyve olla pääkirjoituspalstallaan varovainen. Hän perustaa arvionsa Jaana Hujasen (2000) tutkimukseen, jonka mukaan maakuntalehdissä julkaistaan vain vähän pääkirjoituksia, jotka tarkastelisivat asioita koko levikkialueen näkökulmasta. Imagonsa varjelemisen vuoksi lehdet eivät halua sotkeutua levikkialueen sisäisiin kiistoihin. (Emt., 94–98). Palaan tähän kysymykseen tarkemmin luvussa 3.

2.4 Rajatun tilan retoriikkaa

Kun hyödynnetään retoriikkaa journalismin tutkimuksessa, on syytä täsmentää, mitä retoriikalla tarkoitetaan. Valotan tässä työssä hyödyntämäni perelmanilaista retoriikkakäsitystä seuraavassa peilaamalla sitä retoriikan historiaan, jota lähestyn kahdesta eri suunnasta: yhtäältä vastakkainasetteluna filosofian kanssa ja toisaalta rajankäyntinä käytännön ja teorian välillä. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan argumentaatiota uuden retoriikan näkökulmasta ja esittelen sitä koskien perelmanilaisen ajattelun tärkeimmät kohdat.

Huomautettakoon, että aineistoni analyysin kannalta keskeiset työkalut, kuten erilaiset argumentaation tekniikat ja esisopimukset, esittelen vasta tutkimusasetelmaluvussa 4. Siellä on paikka myös perelmanilaisen lähestymistavan kritiikille, joka kohdistuu varsinkin universaaliyleisön käsitteeseen. Retoriikasta puhuttaessa tulee myös pitää mielessä, että termi viittaa kahteen analyttisesti eri asiaan. Yhtäältä sillä tarkoitetaan ihmisille erityistä kykyä kommunikoida ja toisaalta tätä viestintäprosessia koskevaa analyysia (Summa 1989, 89, 92).

2.4.1 Retoriikka – filosofian vihollinen vai kumppani?

Puhetaidon historia ulottuu pitkälti yli 2000 vuoden taakse antiikin yhteiskuntaan. Sieltä ovat lähtöisin kaksi pitkää linjaa, joihin retoriikan teoria voidaan pääpiirteittäin jakaa: aristoteelinen, eli argumentaatiota painottava, ja isokraattinen, eli tyyliä painottava (Aristoteles 2012, selitykset s. 194). Perelmanilainen lähestymistapa on jatkoa aristoteeliselle perinteelle. Kahden päälinjan rinnalle voidaan leikkimielisesti joskin täysin perustellusti hahmotella vielä kolmas linja, nimittäin

retoriikan vastustajien ”koulukunta”. Tämä vähättelyyn ja paheksuntaan taipuvainen asenne sai sekun alkunsa jo antiikin Kreikassa ja jatkui myöhemmin kartesiolaisen tieteenihanteen piirissä.

Retoriikan väheksyntä kytkeytyy pitkälti retoriikan ja filosofian väliseen kamppailuun. Craig Edwardin (1998) toimittama *Routledge Encyclopedia of Philosophy* tuo esiin, että retoriikka syntyi termiksi, jota vasten filosofia voisi määritellä itsensä. Siinä missä filosofian tavoitteena oli ajatusten ja olemassaolon tiedostaminen, retoriikka pyrki lisäämään tietoisuutta kielestä ja esiintymistilanteista. Kyseisistä lähestymistavoista olisi siis voinut tulla myös ”kumppanuksia”. Platonin tekemä erottelu retoriikan ja filosofian välillä ja Sokrateen erottelu viisauden ja puhetaidon välillä johtivat kuitenkin retoriikan vähättelyyn. (Emt., 306.)

Perelman (1996) katsoo, että retoriikan ja filosofian vastakkainasettelua selittää länsimaisen metafysiikan perinne. Tämä muun muassa Platonin, Descartesin ja Kantin edustama ajattelun suuntaus tukeutuu dialektisen päättelyn sijasta logiikkaan ja tulee näin asettaneeksi ”filosofien tehtäväksi esitetyn totuuden etsimisen vastakkain reettoreiden ja sofistien tekniikoiden kanssa, joilla haetaan vain hyväksyntää erilaisille, yhtä vaihtuville kuin pettävillekin mielipiteille.” Perelman kyseenalaistaa erottelun. Hänen mielestään retoriikka on nähtävä pikemminkin filosofialle välttämättömäksi työkaluksi. (Emt., 9–14.) Taustalla ovat ennen kaikkea Perelmanin käsitykset dialektiikasta ja sen roolista inhimillisessä toiminnassa, mihin palaan myöhemmin.

Retoriikan historiaa voidaan toki lähestyä monista muistakin näkökulmista (ks. esim. Puro 2006). Näin suppean työn rajoissa en kuitenkaan pidä tarkoituksenmukaisena uppoutua oppialan historiaan erityisen syvälle. Sen verran lienee tarpeellista todeta, että ennen 1900-lukua retoriikassa ei tapahtunut – ainakaan nykyajasta katsoen – erityisen suuria mullistuksia (emt., 107). Jukka-Pekka Puron (1998) mukaan retoriikka eli kirkkoisä Augustinuksen ajoista 1700-luvulle asti puheoppina. Painetun viestinnän yleistyttyä tarkastelun kohteeksi tulivat myös tekstit, mutta itse retoriikan teoria ei kehittynyt juurikaan. Ristiriita muuttuvan maailman ja retoriikan perusteiden välillä kävi kuitenkin ajan myötä sovittamattomaksi, ja perinteinen retoriikka alkoi näyttää aikansa eläneeltä. (Emt., 83–85.) Tullessa 1900-luvulle kyseinen tiedonala olikin menettänyt käytännössä kokonaan asemansa akateemisessa maailmassa, eikä siihen enää tunnettu mielenkiinto (Summa 1996, 51). Tämän retoriikan alennustilan tahtoivat korjata uuden retoriikan teoreetikot.

2.4.2 Uusi retoriikka – ei mitään kaunopuheisuutta

Puron (2006, 107) mukaan jako klassiseen retoriikkaan ja uuteen retoriikkaan on vedenjakaja alan historiassa. Taitekohdan merkitys havainnollistuu, kun sitä tarkastelee sellaisten käsitteiden kuin ”käytännöllinen” ja ”teoreettinen” kautta. Puron (1998) mukaan retoriikan opetus oli 1900-luvulle asti käytäntöön suuntautunutta. Uuden retoriikan myötä painotus muuttui teoreettiseksi. Tämä tarkoitti sitä, että keskeisenä näyttäytyi se, ”mitä yhteisöissä ja yhteiskunnassa tapahtuu retorisen toiminnan seurauksena, olkoon tämä toiminta rakenteeltaan tai sisällöltään millaista hyvänsä”, Puro kirjoittaa. (Emt., 86.)

Summan (1996) mukaan uusi retoriikka ei ole yhtenäinen koulukunta vaan joukko retoriikan kunnianpalautukseen tähdänneitä teoreetikkoja, jotka julkaisivat teoksensa 1900-luvun puolivälissä. Keskeisimmät heistä olivat Kenneth Burke, Stephen Toulmin ja Chaïm Perelman. Perelman (1912–1984) oli filosofian professori, joka ryhtyi tutkimaan retoriikkaa selvittääkseen, voiko arvopäätelmien hyvyttä tai huonoutta arvioida järjellä. Hän yritti ratkaista ongelman tutkimalla argumentaatiota eri yhteyksissä, muun muassa pääkirjoituksissa. Hänen mukaansa ratkaisun löytämiseksi on katsottava, miten arvoarvostelmia puolustetaan ja vastustetaan ja mistä argumentaation uskottavuus kumpuaa. Näin argumentoinnin ”laadun” perusteella voitaisiin lopulta arvioida myös itse päätelmän hyvyttä. (Summa 1996, 51, 62–64.)

Kuten Summa (1996) on todennut, kysymys arvoarvostelmien perusteista ei kuitenkaan ole seikka, josta Perelmanin teorian arvo nykypäivän yhteiskuntatieteilijälle kumpuaa. Summa katsoo perelmanilaisen retoriikan ansioksi ennen muuta sen käyttökelpoisuuden analyysin työkaluna. (Emt., 68–73.) Merkittävää on sekin, että Perelman osoitti virheelliseksi käsitykset retoriikasta pelkkänä kaunopuheisuutena ja palautti sen takaisin alkuperäiseen yhteyteensä päättelyn ja vakuuttamisen tutkimukseksi (emt., 64). Jotta kääntein ydin tulisi selväksi, on syytä katsoa tarkemmin, miten Perelman käsittää dialektiikan, argumentaation ja retoriikan.

Perelman (1996) katsoo, että loogisen ja dialektisen päättelyn erottelussa tapahtui renessanssin aikoihin virhe, jonka seurauksena retoriikka pelkistyi kielen koristeiden tutkimiseksi. Kyseinen virhe voidaan hänen mielestään korjata alistamalla filosofinen logiikka uudelle retoriikalle. Tämä tarkoittaa sen huomioimista, että ihmiset päättelivät myös silloin, kun eivät askartele logiikan parissa – esimerkiksi puolustaessaan julkisessa keskustelussa jotakin väitettä. ”Mikäli siis haluamme ymmärtää logiikan kaikkien päättelyn muotojen tutkimiseksi, muodollisessa logiikassa kehiteltyä todisteiden esittämistä koskevaa teoriaa on täydennettävä argumentaatioteorialla, jossa tutkitaan Aristoteleen dialektisiksi kutsumia päätelmiä”, Perelman toteaa. (Emt., 9–12.)

Aristoteles itse kuitenkin erottaa retoriikan dialektiikasta. Perelman (1996, 11) kiteyttää hänen näkemyksensä seuraavasti: ”Kun dialektiikka käsittelee kiistoissa tai kahdenvälisissä keskusteluissa käytettäviä argumentteja, retoriikassa on kyse julkisen puhujan tekniikoista tämän osoittaessa sanansa yleiselle paikalle kokoontuneelle maallikkoyleisölle, joka ei pysty seuraamaan mutkikkaampaa päättelyä.” (Ks. tarkemmin Aristoteles 2012, 7–12.) Uudessa retoriikassa tämänkaltaista erottelua ei tarvita. Suuntaus tutkii kaikkia vakuuttamiseen tai suostutteluun pyrkiviä esityksiä riippumatta siitä, kenelle ne on suunnattu. (Perelman 1996, 11–12.)

Mitä siis voimme päätellä dialektiikan, argumentaation ja retoriikan käsitteistä Perelmanin ajattelussa? Hän itse muotoilee asian näin: ”Dialektiset päätelmät koostuvat perusteluista eli argumenteista, joilla tähdätään tietyn kiistanalaisen väitteen hyväksymiseen tai hylkäämiseen. Tällaisia argumentteja ja niiden esittämisen ehtoja tutkii uusi retoriikka, joka yhtä aikaa jatkaa ja laajentaa Aristoteleen retoriikkaa.” (Perelman 1996, 11.) Dialektiikka ja argumentaatio ovat siis ilmiötason kysymyksiä, joita uusi retoriikka niistä analyttisesti eroavalla (meta)tasolla tutkii.

Perelmanin ajattelussa keskeistä on myös argumentaation rinnastuminen käytännölliseen järkeen. Silloin siitä tulee ”perustava kaikkialla, missä tämän nähdään vaikuttavan – myös teoreettisten ongelmien ratkaisemisessa” (Perelman 1996, 15). Määritelmä on äärimmäisen laaja ja kuvaa hyvin perelmanilaisen retoriikan sovellusmahdollisuuksia. Ne ovat rajattomat. Ajatus argumentaation läsnäolosta kaikkialla vaikuttaa olennaisesti myös siihen, miten suhtaudumme kysymykseen muodon ja sisällön välisestä suhteesta. Summan (1996) mukaan Perelmanin näkökulma kyseenalaistaa näiden kahden vastakkainasettelun:

Muoto ja sisältö eivät tällöin enää olekaan kaksi eri asiaa vaan toisiinsa kietoutuneita päättelyn ja vakuuttamisen elementtejä. Sellaiset kielenkäytön ulkoisiksi muodoiksi käsitetyt elementit kuin kielikuvat, asioiden esittämisjärjestys tai korostukset osoittautuvatkin argumenttien sisällöllisiksi osatekijöiksi, vakuuttamisen keinoiksi.

(Emt., 65; muodon ja sisällön vastakkainasettelusta ks. esim. Summa 1989, 75.)

Puron (1998, 86) mukaan uusi retoriikka onkin onnistunut tuomaan esiin sen tosiasian, että kaikki yhteisöllinen elämä on retorista. Kyseinen näkökulma on viime vuosina mahdollistanut retoriikan kääntymisen enenevässä määrin yhteiskuntafilosofiseen suuntaan (Puro 2006, 139). On kuitenkin pari seikkaa, jotka uudessa retoriikassa on nähty ongelmallisina. Ensimmäinen niistä liittyy kyseisen lähestymistavan yhteisymmärrystä korostavaan luonteeseen. Voidaan kysyä, miten ote soveltuu kriittiseen tutkimukseen. Kysymys on relevantti myös Perelmanin ajattelun kohdalla – onhan hän kuvannut retoriikkaa idealistiseen sävyyn luonnehtiessaan sitä väkivallan vastakohtaksi,

jossa tapahtuu henkien kohtaaminen (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 55). Palaan tähän asiaan tarkemmin luvussa 4.

Toinen kritiikki liittyy kehitykseen, jonka uuden retoriikan suuntaus käynnisti: kääntymiseen pois käytännön kysymyksistä. Puro (1998, 86) mukaan ”uusi retoriikka on sivuuttanut, tai leimannut älyllisessä mielessä turhanpäiväiseksi, käsitykset siitä, miten retorisointi käytännön aristoteelisen puhetaidon tarkoittamassa mielessä tapahtuu”. Tästä on seurannut tietynlainen elitistisyys (Puro 2006, 163). Omassa työssäni tällaista elitistisyyden uhkaa vähentää se, että lähestyn retoriikkaan sisältyvää vallankäyttöä tutkimalla paikallista kiistakysymystä, joka koskettaa niin tavallisia kansalaisia kuin vallanpitäjiä. Kriittiseksi teoksi voidaan katsoa sekin, että huomioni kohdistuu nimenomaan elitistisenä näyttäytyvään pääkirjoituksen lajityyppiin.

Edellä olen pyrkinyt asemoimaan perelmanilaisen lähestymistavan suhteessa länsimaisen retoriikan historiaan. Perelmanilaisessa analyysissä on kolme pääkohtaa, joista kaksi, esisopimukset ja argumentaation tekniikat, esittelen yksityiskohtaisesti luvussa 4. Tässä vaiheessa nostan kuitenkin jo esiin hänen teoriansa keskeisimmän käsitteen, universaaliyleisön, jonka avulla pääsen käsiksi pääkirjoitustilassa tapahtuviin puhutteluihin.

2.4.3 Yleisökonstruktio pohjana lehden puhutteluille

Yleisöllä on perelmanilaisessa retoriikassa keskeinen rooli. Juuri se osoittaa, miten argumentaatio eroaa muodollisesta logiikasta: argumentaatiossa ei pyritä ”johtamaan seuraamuksia premisseistä, vaan hankkimaan tai vahvistamaan yleisön hyväksyntää tai kannatusta esitetyille väitteille” (Perelman 1996, 16). Tämä puolestaan edellyttää ”henkien kohtaamista”. Perelmanilaisessa retoriikassa argumentaatio nähdäänkin vastakohtana pakottamiselle, mikä merkitsee arvon antamista kuulijoiden mielipiteille. (Emt., 16–18.) Kyseinen kanta resonoi habermasilaisen julkisuusihanteen kanssa (Habermasin julkisuusideaalista ks. esim. Ridell, Kymäläinen & Nyssönen 2009, 14). Olennaista on huomata, että argumentaation tavoitteena ei ole myöskään pelkän älyllisen hyväksynnän saavuttaminen. Perelmanin mukaan argumentaatiolla pyritään usein saamaan aikaan toimintaa tai ainakin luomaan jonkinlainen toiminta-alttius. (Perelman 1996, 19; ks. myös Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 45.)

Edellä mainitut seikat tekevät Perelmanin retoriikan sopivaksi kuntaliitospääkirjoitusten tutkimukseen. Pääkirjoitustilassa yleisön olettaminen on mitä tärkeintä, jotta argumentaatiossa olisi mitään mieltä. Pelkkä älyllisen hyväksynnän syntyminen ei myöskään riitä tavoitteeksi, vaan

ensisijaiseksi ajateltu yleisö – jonka tässä tapauksessa oletan koostuvan paikallisista poliitikoista – olisi saatava äänestämään uuden kunnan syntymisen puolesta valtuustojen kokouksissa.

Yleisösuhteen tärkeys selittyy myös laajemmin sillä, että maakuntalehden on tarpeen säilyttää yhteys lukijoihinsa. Erityisen tärkeältä tämä tehtävä näyttää nykyisellä laskevien levikkien aikakaudella.

Yleisösuhteen korostamisesta seuraa luonnollisesti ajatus, että puhujan on sovitettava esityksensä kulloinkin käsillä olevan aiheen ja kyseessä olevan yleisön mukaiseksi (Perelman 1996, 20, 28). Keitä nämä erilaiset yleisöt sitten ovat? Perelman määrittelee yleisöksi yksinkertaisesti kaikki henkilöt, joihin puhuja haluaa argumentaatiolla vaikuttaa. Kyseessä saattaa olla yhtä hyvin puhuja itse, suuri joukko ihmisiä kuin vaikkapa koko ihmiskunta. Tältä pohjalta voidaan tehdä jaottelu universaaliyleisöön, jota yritetään vakuuttaa, ja erityisyleisöihin, joita yritetään suostutella. (Emt., 21–25; ks. myös Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 19–40.)

Maallikkokielelle käännettynä universaaliyleisö tarkoittaa ketä tahansa arvostelukykyistä ihmistä (Summa 1996, 67). Periaatteessa käsite voitaisiin ymmärtää ajattomaksi absoluutiksi, joka ei riipu paikallisista tekijöistä. Tällainen käsitystapa ei kuitenkaan olisi analyysin kannalta kovin hedelmällinen. Perelman ja Olbrechts-Tyteca (1971) katsovatkin perustellummaksi pitää universaaliyleisöä konstruktiona, jonka puhuja muodostaa mielessään sen perusteella, mitä hän tietää muista ihmisistä. Tällaisena se on varsin spesifi käsite, josta jokaisella kulttuurilla ja yksilöllä on oma näkemyksensä. Universaaliyleisössä kiteytyy, mitä kunakin aikana ja kussakin kulttuurissa pidetään totena. (Emt., 32–33.) Kyseessä on siis tiivistelmä siitä, mitkä ovat yleisesti hyväksyttäviä argumentoinnin perusteita, ja tällaisena se lähestyy oletusta yleisestä mielipiteestä. Erityisyleisö puolestaan tarkoittaa ennalta tunnettua joukkoa, jonka erityisiin odotuksiin ja intresseihin puhuja voi vedota (Summa 1996, 67–68).

Miten kyseiset kategoriat voisivat sitten määrittää kuntaliitosargumentaatioissa? Erityisyleisölle suunnattu voisi olla argumentti, että tietyn kunnan kannattaa lähteä liitokseen mukaan, koska liitoksesta koituu sille hyötyjä. Argumentin yleisönä ovat tällöin esimerkiksi kyseisen kunnan päättäjät tai asukkaat. Universaaliyleisölle suunnattu taas voisi olla argumentti, että liitos ei toteudu, koska kunnanjohtajat ovat esittäneet sen hylkäämistä. Yleisökonstruktion luonne on tunnistettavissa siitä, mitkä ovat argumentaation taustalla vaikuttavat esisopimukset. Universaaliyleisölle tarkoitetut argumentit perustuvat yleensä totena pidettyihin seikkoihin ja erityisyleisöille suunnatut argumentit arvoihin (ks. esim. Summa 1989, 105). Jako ei ole kuitenkaan yksiselitteinen.

Universaaliyleisön ja erityisyleisön käsitteiden soveltamisesta on tarjolla runsaasti esimerkkejä (esim. Summa 1989, 103–104; Koistinen 1998, 47; Kuusisto 1996, 275–277; Smolander 2011.) Tulkinnoissa on kuitenkin eroja. Koistinen (1998, 47) rinnastaa universaaliyleisön ”Pihtiputaan mummoon” ja päättyy tulkitsemaan talousuutisten argumentaation olevan suunnattu pääasiassa erityisyleisölle, siis talouden lainalaisuuksia ymmärtäville. Smolander (2011) taas pitää talouspääkirjoitusten yleisönä universaaliyleisöä. Nähdäkseni käsitteet onkin mahdollista määrittää lopullisesti vasta empiirisessä analyysissä.

Kuten Perelman ja Olbrechts-Tyteca (1971, 19) ovat tuoneet esiin, yleisö on aina argumentoijan mielessään muodostama konstruktio. Emme siis voi retorista yleisösuhdetta analysoimalla saada tietoa argumentaation todellisesta kohteesta. On myös syytä muistaa, että tekstin yleisökonstruktioita ei ole aina helppo hahmottaa. Perelman (1996, 20) ottaa esimerkiksi lehtihaastattelussa esiintyvän henkilön: puhuuko tämä toimittajalle, lehden lukijoille vai koko kansainväliselle mielipiteelle, jonka tietoon hänen kommenttinsa voivat tulla?

Kuntaliitosargumentaation analysoimisessa yleiskonstruktion kompleksisuus on syytä pitää mielessä. Kuten tiedämme, liitoskysymyksen ratkaisevat poliittiset päätöksentekijät. Kuitenkin liitos on kaikkien kuntalaisten tulevaisuutta koskettava asia, ja siihen liittyvä argumentaatio tapahtuu tilassa, joka on ainakin näennäisesti kaikille avoin. Näin ollen lehti ei voi perustella liitoksen tarpeellisuutta vain vetoamalla poliitikkojen erityisintresseihin. Miten tämä näkyy argumentaatioissa? Perelman ja Olbrechts-Tyteca (1971, 21–22) ovat tuoneet esiin, että eri yleisöistä koostuvaa yhdistelmäyleisöä suostutellakseen puhuja joutuu turvautumaan suureen joukkoon erilaisia argumentteja.

Edellä olen esitellyt perelmanilaisen yleisökonstruktion pääpiirteet. Tuonemmassa analyysissäni se toimii välineenä, jonka avulla saan otteen pääkirjoitustilassa tapahtuvista puhutteluista.

2.4.4 Otteita puhuttelusta lasikabinetissa

Tässä vaiheessa tutkimusta käsitykseni pääkirjoitustilasta on tarkentunut sen verran, että on perusteltua palata pohtimaan journalismin tilametaforia. Kuneliuksen ja Heikkilän (1997, 9) kahvilametafora tuntuisi tarjoavan hyvän lähtökohdan pääkirjoitusten tarkastelemiseen. Tässä kielikuvassa keskeistä on pääsy, joka on oleellinen seikka myös pohdittaessa pääkirjoitusten tilaluonnetta. Asetelmaan liittyy, kuten olen edellä kuvannut, että juttutyypin kohdeyleisö näyttäisi olevan vahvasti eriytynyt.

Omassa tutkimuksessani pääkirjoitukset määrittyvät kuitenkin diskursiiviseksi puhuttelun tilaksi, minkä vuoksi kahvilaan perustuva ja julkisen keskustelun ideaaliin kytkeytyvä kahvilakielikuva tuntuu hieman ontuvalta. Mikä olisi puhutteluun sopiva ympäristö? Voisiko se olla kahvilan kabinetti, jonne keskustelukumppani ohjataan yksityisempää juttutuokiota silmälläpitäen? Sivistyssanakirja määrittelee kabinetin pieneksi erilliseksi sivuhuoneeksi, joka on olemassa esimerkiksi neuvotteluja tai yksityistilaisuuksia varten (Suomisanakirja.fi 15.1.2016). Kyseessä on eräänlainen yksityinen tila julkisen tilan sisällä, ja siinä mielessä vertaus voisi olla sopiva. Paikka kuulostaa sellaiselta, jossa Kuneliuksen ja kumppaneiden (2009, 451) kuvailema eliitin taikapiiri saattaisi kokoontua.

On kuitenkin syytä muistaa, että ymmärrän pääkirjoitukset diskursiiviseksi *julkisuustilaksi*. Toisin sanoen ainakin periaatteessa kaikilla on niihin avoin näkymä. Näin ollen kabinetti ei voi olla kokonaan piilossa, vaan myös ulkopuolisten olisi pystyttävä seuraamaan siellä käytävää keskustelua. Tämä toteutuisi, jos kabinetissa olisi lasiset seinät. Tavalliset kuntalaiset pystyisivät näkemään, ketkä tilassa ovat läsnä, mutta liitospuhuttelun kohteiksi heitä ei otettaisi. Heikkilä ja Kunelius (1997, 18) kehittelevät kahvilametaforaansa samaan tapaan puhuessaan populaarijulkisuudesta: yleisö seuraa sivupöydästä, mitä vallanpitäjät tekevät keskellä salia.

Oman tutkimukseni kannalta keskeinen kysymys kuuluu, minkälaiden retoristen keinojen avulla ”lasikabinetti” rakentuu. Tähän kysymykseen vastaaminen on varsinaisen analyysin tehtävä, joten en kiirehdi arvioimaan asiaa vielä tässä. Joitakin oletuksia pääkirjoitustilan retorisesta arkkitehtuurista minulla jo aiemman tutkimuksen perusteella toki on. Esimerkiksi Smolander (2011) havaitsi pääkirjoitusten argumentaation kauttaaltan universaaliyleisölle suunnatuksi. Olisiko kyseinen käsite avain pääkirjoitustilan luonteen ymmärtämiseen?

Universaaliyleisölle suunnattu argumentaatio on tietysti mielessä kokoelma kulttuurisia itsestäänselvyyksiä. Tällaisena se on kaikille ymmärrettävää, mutta saattaa samalla jäädä hämäräksi. Summan (1996, 70) mukaan tähän perustuu esimerkiksi poliittisen kapulakielen teho: kun hyvyyden ja totuuden kaltaiset yleiset arvot viedään riittävän korkealle abstraktiotasolle ja väitteitä perustellaan niillä, argumentaatiosta tulee epämääräisyydessään kaikille hyväksyttävää. Kapulakieli on siis itsessään yksi diskursiivisen vallankäytön muoto, johon on mahdollista verhota kiistanalaiset intressit. Tällainen universaaliyleisölle suuntautuva argumentaatio saattaisi hyvinkin olla keino pystyttää diskursiivisiin julkisuustiloihin vallan kabinetteja. Kysymykseksi tällöin tosin jää, ilmeneekö näissä tiloissa mahdollisesti myös suostuttelua ja jos ilmenee, miten se on sovitettavissa

yhteen lasikabinetti-metaforan kanssa. Näihin kysymyksiin pystyn toivottavasti vastaamaan analyysini jälkeen.

3 Maakuntalehti paikallishallinnon murroksessa

Pääkirjoitusten argumentaatioon kohdistuvan tarkastelun taustaksi on syytä luoda katsaus yhtäältä maakuntalehden rooliin levikkialueellaan ja toisaalta niihin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin, joissa erittelemäni kirjoitukset ovat syntyneet. Tässä luvussa esittelen ensin Etelä-Suomen Sanomat. Sen jälkeen pohdin maakuntalehden erityisluonnetta mediana. Pohdinnoissani tukeudun Jaana Hujasen (2000) väitöskirjaan. Hujasta seuraten puhun maakuntalehdistä enkä alueellisista ykköslehdistä, sillä jaan hänen kantansa, että ”jos puhuisi alueellisista ykköslehdistä, olisi oltava myös alueellisia kakkoslehtiä” (emt., 23). Viime mainittuja ei lehtikentällä kuitenkaan tunneta.

Tämän jälkeen kartoitan alaluvussa 3.2, millaisessa tilanteessa Lahden seudun suurkuntaliitosta ryhdyttiin suunnittelemaan. Suurkuntahankkeen etenemisen ja eri osapuolten suhtautumisen siihen erittelen alaluvussa 3.3. Hankaluuksia kokonaiskuvan muodostamiselle aiheuttaa yhtäältä se, että prosessista on kulunut useampi vuosi, toisaalta oma ulkopaikkakuntalaisuuteni. Lähteinäni ovat pääasiassa Uusi kunta -hanketta koskevilta verkkosivuilta helmikuussa 2014 keräämäni muistiot ja selvitykset, Etelä-Suomen Sanomien uutiset ja aiheesta tehty tutkimus (Heini 2012). Olisi perusteltua etsiä tietoa myös muista alueen lehdistä. Niin laaja taustatyö veisi kuitenkin siinä määrin aikaa, että päätin työekonomisista syistä luopua siitä.

3.1 Lehti toimijana levikkialueellaan

Maakuntalehti Etelä-Suomen Sanomat oli syksyllä 2015 Lahden markkina-alueen luetuin lehti. Se ilmestyy seitsemänä päivänä viikossa nettolevikin ollessa 49 558. (Mediatalo Esa 17.11.2015). Lehti kuuluu Mediatalo Esaan, joka julkaisee myös toista tilattavaa sanomalehteä, Heinolan seudulla ilmestyvää Itä-Hämettä. (Mediatalo Esa 15.1.2016.) Mediatalo Esan suurimmaksi omistajaksi tuli syksyllä 2014 Keskisuomalainen-konserni (Keskisuomalainen 15.1.2016).

Etelä-Suomen Sanomien ydinlevikkialuetta ovat Lahti, Hollola, Asikkala, Nastola, Orimattila, Artjärvi, Kärkölä, Hämeenkoski ja Padasjoki. Peitto kyseisellä alueella on tätä tutkimusta tehtäessä 57 prosenttia. (Mediatalo Esa 15.1.2016.) Kiintoisampaa lienee kuitenkin, mikä tilanne oli Lahden seudun liitosprosessin aikoihin. Kandidaatintutkielmani (Humalamäki 2011) mukaan Etelä-Suomen Sanomilla oli tuolloin ydinalueellaan 71 prosentin peitto. Alueen ulkopuolelle jäivät liitoskunnista Hartola ja Heinola. Kumpikin kunta ja niiden lisäksi Sysmä kuuluivat kuusipäiväisen Itä-Hämeen ydinalueeseen. Itä-Hämeen peitto kuntien alueella oli 85 prosenttia. Arvelin tuolloin, että alueen tapahtumia seurataan Hartolassa ja Heinolassa luultavasti enemmän Itä-Hämeestä kuin Etelä-

Suomen Sanomista. (Emt., 8–9.) On silti perusteltua todeta, että maakuntalehdellä oli liitosalueella vahva asema. Liitoskunnista seitsemän kuului lehden ydinlevikkialueeseen.

Artikkelitoimituksen toimintatavoista tiedän sen verran, mitä sain selville sähköpostinvaihdossa lehden silloisen päätoimittajan Heikki Hakalan kanssa keväällä 2011. Lehden artikkelitoimituksessa oli tuolloin kaksi toimittajaa. Artikkeleita kirjoitti heidän lisäksi joukko muita toimittajia kunta- ja taloustoimituksista sekä tarvittaessa muualtakin. Artikkeleiden tekemistä ohjasi päätoimittaja. (Humalamäki 2011, 9.) Lehti julkaisee päivittäin artikkelisivullaan kaksi pääkirjoitusta.

Entä mitä tiedämme lehden roolista levikkialueellaan? Hujanen (2000) toteaa maakuntalehdistä yleisemmin, että ne katsovat olevansa paitsi uutisten välittäjiä, myös levikkialueensa ja siellä asuvien ihmisten etujen puolustajia, eräänlaisia ”alueellisia ääniä”. Kyseisessä katsannossa maakunta kuitenkin typistetään helposti vain konkreettiseksi maantieteelliseksi alueeksi. Hujanen problematisoi tämän näkemyksen tuomalla esiin, että maakunnat rakentuvat myös symbolisesti. Maakuntalehdillä on tässä prosessissa keskeinen rooli, sillä kertoessaan alueen asioista ne käyttävät diskursiivista valtaa. (Emt., 5–12.)

Huomionarvoista on, että nämä diskursiivisen vallankäytön muodot eivät ole irrallisia muusta alueella harjoitettavasta vallankäytöstä. Hujanen (2000) mukaan alue voidaankin nähdä monivaiheisena prosessina. Hän viittaa Anssi Paasin [1986]⁸ tutkimukseen, jossa alueen syntyprosessista erotetaan neljän vaihetta: territoriaalinen, symbolinen, institutionaalinen ja vakiintumisen vaihe. Territoriaalisessa vaiheessa alueen rajat muotoutuvat talouden, politiikan ja hallinnon pohjalta. Symbolisessa vaiheessa alue identifioidaan liittämällä siihen symboleja. Institutionalisoitumisessa puolestaan syntyvät median kaltaiset instituutiot. (Hujanen 2000, 38.) Katsanto tekee näkyväksi, että samaan aikaan kun media harjoittaa esityksillään diskursiivista valtaa, sen symbolinen toiminta on kytköksissä alueen konkreettisiin maantieteellisiin rajoihin ja niitä muovaaviin taloudellisiin, poliittisiin ja hallinnollisiin prosesseihin. Mahdollisella kuntaliitoksella olisi siis todennäköisesti jonkinlaisia vaikutuksia myös maakuntalehteen itseensä.

Maakunnan ja alueen käsitteiden problematisoiminen edellä kuvatulla tavalla ja maakuntalehden osoittaminen yhdeksi vallankäyttäjäksi näissä rakentumisen prosesseissa johtaa näkemykseen, jonka mukaan lehti on osallinen levikkialueensa tapahtumiin. Hujanen (2000) kiteyttää asian seuraavasti:

Koska maakuntalehdistölle on perustavaa missionäärinen luonne – ne julistavat olevansa olemassa tiettyä tehtävää varten – ja koska ne ovat enemmän tai vähemmän riippuvaisia yhteiskunnan

⁸ Paasi, Anssi (1986) *Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä*. Joensuu: Joensuun yliopisto. Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan julkaisuja 8.

territoriaalisesta rakenteesta, alueellista journalismia ei voi pitää tapahtumien jälkijättöisenä kommentoijana vaan pikemminkin niiden tuottajana ja muokkaajana.

(Emt., 38.)

Maantieteilijä Jaana Nevalainen (2004, 37) puolestaan määrittelee paikallisista asioista kirjoittavan lehdistön areenaksi, jossa (kaupunkitilan) muutosta koskeva vuoropuhelu käydään ja jossa sen mahdolliset puhetavat määritellään. Sanotun voi olettaa pitävän paikkansa myös kuntarakenteen muutoksessa. Nevalaisen mukaan puhetilan muotoilu tarkoittaa, että lehti nostaa esille tärkeinä pitämiään asioita ja rajaa pois kysymyksiä, jotka ovat sen mielestä hankalia. Tällä vallankäytöllä on konkreettisia seurauksia: se vaikuttaa siihen, ketkä puhunnan areenalle pääsevät, ketkä käyttävät kysymyksen ratkaisemisessa ääntään ja ketkä jäävät vaikuttamisen ulkopuolelle. (Emt., 81–82.)

Maakuntalehtien vallankäyttöä pohdittaessa on syytä huomata, että viime vuosina lehtien toimintaympäristö on muuttunut. Maakuntalehtien tehtävä sellaisena kuin ne ovat sen itse ymmärtäneet – levikkialueen etujen puolustajana – on tullut kriisiin. Jo viisitoista vuotta sitten Hujanen (2000) nosti esiin laskevat levikit, yhteiskunnan eriarvoistumisen ja identiteettien monimuotoistumisen. Ne pakottavat hänestä kysymään, mitkä ovat maakuntalehtien edellytykset hoitaa tehtävänsä. (Emt., 10.) Levikkien lasku käy hyvin ilmi tarkasteltaessa Etelä-Suomen Sanomien tilannetta. 1990-luvun alkupuolella lehden levikki liikkui 70 000 tuntumassa (emt., 64). Syksyllä 2015 levikki on pudonnut jo alle 50 000:een.

Mitä sitten voimme sanoa Etelä-Suomen Sanomien toimintaympäristöstä? Hujanen (2000) mukaan Etelä-Hämeen maakuntalehdet eivät ole joutuneet kilpailemaan lukijoista niinkään toistensa kuin Helsingin Sanomien kanssa. Tämä on näkynyt alueen lehdissä monia muita maakuntalehtiä valtakunnallisempina uutisointina. (Emt., 65, 79–80.) Kilpailun puutteella on epäilemättä vaikutuksia myös siihen, kuinka suurta valtaa lehti pystyy paikallisissa poliittis-hallinnollisissa kysymyksissä käyttämään. Nevalaisen (2004, 80) mukaan alueen ykköslehti pystyy kilpailijoiden puuttuessa määrittelemään helpommin se näkökulman, josta lehti haluaa asioita tarkasteltavan.

Argumentaation tutkimisen kannalta kiintoisa kysymys on Etelä-Suomen Sanomien suhde maakunnallisuuteen – tai pikemminkin tämän suhteen puute. Hujanen (2000, 68) mukaan lehden levikkialue on ollut maakunnallisesti rikkonainen, sillä vuoden 1997 läänituudistukseen asti aluetta pirstoivat useiden eri läänien rajat. Ehkä juuri tämän vuoksi maakunnallisuus näyttäisikin olleen – ainakin historiallisesti – päijäthämäläisille jokseenkin vierasta. Hujanen viittaa 1980-luvun alussa

tehtyyn kyselyyn [Sinisalo 1986]⁹, jossa päijäthämäläisyys ei korostunut hämäläisten kotiseutukäsittenä, ja katsoo tuloksen kertovan maakunnallisesta epäselvyydestä. (Emt., 68.)

Käsitystä maakunnan epäselvyydestä vahvistavat havainnot pääkirjoitusgenrestä. Hujasen (2000) tutkimusjaksolla Etelä-Suomen Sanomissa julkaistiin niukkimmin pääkirjoituksia, jotka tarkastelivat asioita koko levikkialueen näkökulmasta. On syytä muistuttaa, että maakunnallisten aiheiden puuttuminen pääkirjoituksista on yleinen ilmiö maakuntalehdissä. Hujasen (2000) haastattelemat päätoimittajat toivat esiin useita tätä asiaa selittäviä tekijöitä. Yksi heistä totesi, että lehti katsoo mieluummin asioita yleiseltä kannalta, sillä ”yleiset asiat ovat helpompia ja kaukaiset vielä helpompia”. Hujanen tulkitsee lausahduksen kertovan tasapainoilun vaikeudesta todeten, että ”vaikka kriittinen on hyvä olla, parasta on säilyä vähintään paikallisten ja alueellisten kiistojen yläpuolella ja mieluummin kokonaan ulkopuolella.” (Emt., 96–97.)

Kyseiset näkemykset pääkirjoitusten maakunnallisuuden puutteesta ja sen syistä ovat oman tutkimusasetelmani kannalta mielenkiintoisia. Lahden seudun suurkuntahankehan oli kärjistynyt alueella tietynlaiseksi ristiriitatilanteeksi, joka jakoi ihmisiä eri leireihin. Kyseessä oli mitä suurimmassa määrin alueellinen kiista, jonka ulkopuolelle lehden olisi ainakin joiltakin kannoilta tarkastellen ollut parempi jättäytyä. Tiedämme kuitenkin, että Etelä-Suomen Sanomat teki tilanteessa päinvastaisen ratkaisun: se osallistui aktiivisesti pääkirjoituksillaan asiasta käytävään keskusteluun.

3.2 Kuntien kiristyvät olot ja tie liitoksiin

Seuraavaksi luon pikaisen katsauksen Suomen kuntakartan menneisyyteen, tilanteen muutokseen 2000-luvulla ja liitoksia koskevaan keskusteluun. Taustoituksen tarkoituksena on kuvata yhteiskunnallista tilannetta, jossa aineistoni pääkirjoitukset ja niissä käytetty retoriikka ovat syntyneet. Samalla asemoin tapaustutkimukseni laajempaan kontekstiin, 2000-luvulla tapahtuneeseen kuntarakenteen murrokseen.

Suomen kuntakartta pysyi kauan muuttumattomana verrattuna muihin Pohjoismaihin. Haverin ja Stenvallin (2009) mukaan Ruotsi ja Tanska uudistivat kuntarakennettaan voimakkaasti jo 1950–1970-luvuilla. Uudistusten seurauksena kuntien määrä väheni kummassakin maassa noin kymmenesosaan alkuperäisestä. Norjassa puolestaan tehtiin 1960-luvulla lähes 300 kuntaliitosta.

⁹ Sinisalo, Hannu (1986) *Elämänmuodon muutos maaseudulla*. Teoksessa Tuominen, Jorma (toim.) *Hämeen historia V. Toisen maailmansodan jälkeinen aika*. Hämeenlinna: Hämeen heimoliitto, 157–408.

”Pohjoismaista Suomi on kuntarakenteen muutoksen osalta ollut varovaisin maa”, Haveri ja Stenvall toteavat. (Emt., 225.) Kuntaliiton mukaan Suomessa on toistaiseksi nähty kaksi suurta kuntaliitosten aaltoa. Vuosina 1967–1977 syntyi 63 liitosta ja vuosina 2005–2013, eli Paras-hankkeen aikoihin, 80 liitosta. Näiden aaltojen välissä liitosten määrä jäi vähäiseksi. (Kunnat.net 1.12.2015a.)

Kuntakartan muutoksesta puhuttaessa oleellista on nähdä, että kyse on koko Eurooppaa koskevasta kehityksestä eikä vain suomalaisesta ilmiöstä. Haverin ja Stenvallin (2009) mukaan viime vuosikymmenten taloudelliset ja sosiaaliset muutokset ovat monissa maissa johtaneet tai johtamassa kuntien järjestäytymiseen uudella tavalla. Suomessa ”toisen liitosaallon” syntymistä edistäneet tekijät näkyivät jo 1990-luvulla. 2000-luvulle tultaessa paineet kuntarakenteen sopeuttamiseksi kasvoivat entisestään. Paineet tulevat yhtäältä kansalliselta ja toisaalta maailmanlaajuiselta tasolta, ja ne voidaan jaotella taloudellisiin, sosiaalisiin ja poliittisiin. Taloudellisia paineita luo esimerkiksi globalisaatio, sosiaalisia paineita väestön ikääntyminen. Poliittisesta näkökulmasta paineita aiheuttaa muun muassa huoli julkisen talouden tulevaisuudesta. (Emt., 224–226.)

Edellä kuvattujen ongelmien ratkaisemiseksi käynnistettiin vuonna 2005 kunta- ja palvelurakenneuudistus, eli niin sanottu Paras-hanke. Hankkeen käynnisti keskustan Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus. Aimo Rynnäsen (2008) mukaan hanke sai ratkaisevan sysäyksen eduskunnan hallintovaliokunnan havainnosta, että kuntien tehtävät ja tuloperusta ovat epätasapainossa. Valiokunta pyysi sisäasiainministeriötä laatimaan asiasta selvityksen. (Emt., 21.) Virallisesti Paras-hanke käynnistyi toukokuussa 2005 (Rönkkö 2005, 148). Syksyllä julkisuuteen tuotiin kolme mallia, joiden mukaan uudistus voitaisiin tehdä. Ne olivat aluekuntamalli, piirikuntamalli ja vahvojen peruskuntien malli, joka lopulta nähtiin parhaaksi. (Mykkänen & Rauho 2006, 33–34.) Hanketta ohjaava puitelaki tuli voimaan helmikuussa 2007 ja sen oli määrä olla voimassa vuoden 2012 loppuun asti. Laissa uudistukselle lueteltiin useita tavoitteita. Sillä haluttiin parantaa tuottavuutta, hillitä kuntien menoja ja taata palveluiden saatavuus koko maassa. Keinoiksi tavoitteiden saavuttamiseen nimettiin muun muassa kuntien yhdistymiset. (Finlex.fi 1.12.2015.)

Paras-hanketta ohjanneen puitelain oleelliset suuntaviivat voidaan tiivistää muutamaan kohtaan, jotka on tuonut esiin esimerkiksi Rynnänen (2008, 27). Ensimmäinen niistä on pykälä 10, jonka mukaan kuntien oli laadittava selvitys tehtävistä toimenpiteistä ja suunnitelma uudistuksen toimeenpanosta elokuun 2007 loppuun mennessä. Pykälä 7 puolestaan velvoitti tietyt kaupunkiseudut erityiseen suunnitteluun. Lahden kaupunki määrättiin laatimaan kyseinen erityinen

suunnitelma yhdessä Asikkalan, Hollolan, Hämeenkosken, Kärkölän, Nastolan ja Orimattilan kanssa. (Finlex.fi 1.12.2015.)

Paras-hankkeen vaikutus Suomen kuntakenttään on nähtävissä selvästi, kun katsoo kuntaliitosten määrää 2000-luvulla. Vuosituhannen alussa liitosten määrä oli vielä vaatimaton. Ensimmäinen selvästi vilkkaampi vuosi on 2005, jolloin kuntien talousahdinkoon oltiin jo yleisesti havahtumassa. Vuonna 2007 liitoksia syntyi 14 ja huippuvuonna 2009 peräti 32 kappaletta. Kyseisenä vuonna kuntien määrä väheni kaikkiaan 67:llä. Vertailun vuoksi todettakoon, että koko 1990-luvulla kuntien määrä väheni vain kahdeksalla. Haveri ja Stenvall ovatkin kuvailleet hanketta radikaaliksi uudistukseksi, joka siirtyi keinojen valikoimassa uudelle tasolle. ”Vaikka pakkoliitoksista ei tässäkään yhteydessä ole virallisesti puhuttu, pakon ja vapaaehtoisuuden raja on hankkeessa epäilemättä hiuksenhieno,” he toteavat. (Haveri & Stenvall 2009, 228; Paras-hankkeen arvioinnista ks. myös Mäntysalo ja muut 2012.)

Lahden seudun liitoshankkeen näkökulmasta merkillepantavaa on, että sen kohtalonhetkiä edelsi vilkas liitosvuosi 2009. Ahkeran liitostahdin antama esimerkki on varmasti vaikuttanut siihen, minkälaiseksi ilmapiiri Lahden seudun liitoksen ympärillä muotoutui. Paras-hanke lisäsi tuntuvasti myös monikuntaliitoksia, jollainen Lahden seudun Uusi kuntakin olisi toteutuessaan ollut. Ennen vuotta 2009 monikuntaliitoksia oli syntynyt vain 19 kappaletta, kun vuoden 2009 aikana niitä tehtiin peräti 16 (Kunnat.net, 1.12.2015a).

Huippuvuoden 2009 jälkeen liitostahti hiipui. Vuonna 2013 liitoksia tehtiin jälleen hieman enemmän, 11 kappaletta. (Kunnat.net 1.12.2015b.) Kyseinen vuosi oli viimeinen, jolloin kunnat saivat yhdistymisavustusta (Kunnat.net 23.1.2016). Lahden seudun liitoksen kannalta oleellinen ajanjakso päättyy vuoden 2010 lopussa. Sen jälkeen Jyrki Kataisen (kok) hallitus keskeyttikin pian Paras-hankkeen ja ryhtyi valmistelemaan omaa kuntauudistusta (Taloussanomat.fi 23.1.2016). Viime vuosina sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus on noussut keskeiseksi ja kuntaliitoksista puhuminen jäänyt taka-alalle. Liitoksia on tapahtunut vain vähän, oletettavasti siksi, että kunnat odottavat sote-päätöksiä.

Katsauksen päätteeksi vielä silmäys siihen, minkälaista kuntarakennetta koskeva julkinen keskustelu on Suomessa ollut ja minkälaisia muutoksia siinä on tapahtunut viime vuosina. 1990- ja 2000-luvuilla ilmestyneitä sanomalehtikirjoituksia tältä kannalta tutkineen Elina Laamasen (2007) mukaan keskustelua kuntarakenteesta on hallinnut puhetapa, jossa kunnat nähdään osana suurta ja tarvittaessa muutettavaa kokonaisuutta. Tässä diskurssissa nousee vahvasti esiin vaatimus muodostaa suurempia kuntia. Vastakkainen puhetapa puolestaan korostaa kuntien luonnetta

ainutlaatuisina ja itsenäisinä yhteisöinä. Laamasen mukaan kuntarakennetta koskeva keskustelu lehtijulkisuudessa kietoutuu palvelujen turvaamisen ja siihen liittyvän tasa-arvon ympärille. (Emt., 9–10.)

Kyseisten puhetapojen voisi olettaa nousevan esiin myös Etelä-Suomen Sanomien pääkirjoituksissa. Keskustelu liitoksista on monesti keskustelua niiden vaikutuksista, joiden perusteella liitoksen hyvyys tai huonous lopulta määrittyy. Huomionarvoista on, että ennen Paras-hanketta kuntaliitoksia oli tehty vain vähän eikä niiden seurauksista ollut juurikaan tietoa. Haveri ja Nieminen (2003) totesivat tuolloin, että ”eksplisiittinen tieto kuntaliitosten hyödyllisyydestä tai haitoista on (...) toistaiseksi hyvin vähäistä. Nekin tutkimukset, joita asiasta on olemassa, antavat melko ristiriitaisen kuvan kuntaliitosten merkityksestä.” (Emt., 7.)

Liitoskeskustelussa nousee usein esiin myös kunnallisen itsehallinnon käsite. Kauko Heuru (2001) käsittää itsehallinnon kuntatasolla jonkinasteiseksi yhteiskunnallisen toiminnan vapaudeksi valtiosta. Itsehallinnollinen kunta tiedostaa jäsentensä tarpeet ja pystyy luomaan edellytyksiä kestäväälle kehitykselle. (Emt., 13–14.) On helppo nähdä, että nykytilanteessa tällainen määrittely näyttäytyy kyseenalaisena. Voiko itsehallinnosta puhua, jos kunta ei enää talousvaikeuksien vuoksi pysty järjestämään peruspalveluita? Mitä tarkoittavat itsehallinnon kannalta valtiojohtoiset kuntarakenteen uudistamishankkeet? (Kunnallisen itsehallinnon tulevaisuuden näkymistä ks. esim. Hallberg 2005; kyseisen käsitteen määrittelystä ks. esim. Ryynänen 2008, 13.)

Kuntaliitosretoriikkaa pro gradussaan tutkineen Merja Airaksen (2010) mukaan itsehallinnon käsite on kietoutumassa yhteen taloudellisen itsehallinnon käsitteen kanssa. Tämä näkyy hallitsevien diskurssien ja niiden avaintermien vaihtuneena järjestyksenä. Siinä missä järjestys 1960-luvulla oli ”itsehallinto, demokratia, talous”, 2000-luvulla se on ”talous, demokratia, itsehallinto”. (Emt., 67–69.) Laamasen (2007) mukaan keskustelu on viime vuosina alkanut keskittyä kuntien toimintaympäristön muutoksiin. Kuntien edellytetään ottavan itse vastuun elinvoimaisuudestaan, ja taloudellinen pakko nousee yhä määräävämmäksi. (Emt., 10–11.) Tämä sopii yhteen Paras-hankkeesta esitettyjen arvioiden kanssa. Rönkön (2005) mukaan hankkeen taustalla on valtavirta-ajattelua edustava tehokkuus- ja tuottavuustulkinta, jossa ratkaisuja kuntien ongelmiin etsitään niiden sisältä. Vaihtoehtoisen tulkinnan mukaan ongelmien syitä pitäisi etsiä myös valtionosuuksien ja verotulojen puolelta. (Emt., 151.) Myös Haveri ja Nieminen (2003, 7) ovat tuoneet esiin, että kuntakoon kasvattaminen esitetään usein ratkaisuna kuntien ongelmiin.

3.3 Uusi kunta -hanke

Lahden seudun suurkuntaprojekti, eli Uusi kunta -hanke, käynnistyi, kun kuusi alueen kuntaa alkoi selvittää yhdistymisen mahdollisuuksia joulukuussa 2007. Pohdinnoissa olivat mukana Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä, Lahti, Nastola ja Padasjoki. Pian joukkoon liittyi myös Hartola. Johtavista luottamushenkilöistä muodostettiin johtoryhmä, joka päättäisi esiselvitystyön linjoista. Valmistelua ohjasivat kuntajohtajat, ja mukana oli myös viisihenkinen sihteeristö. Esiselvitys valmistui saman vuoden kesäkuussa. (Esiselvitys 2008, 2.) Sen jälkeen liitoshanke jäi tauolle kuntavaalien vuoksi.

Esiselvitys valottaa hyvin niitä tekijöitä, joiden vuoksi liitossuunnitelmiin oli päätetty ryhtyä.

Monella Päijät-Hämeen 12 kunnasta oli vaikeuksia suoriutua lakisäätöistä tehtävistään.

Veroprosentitkin olivat korkeita: kymmenessä kunnassa vähintään 19 prosenttia, kun maan keskiarvo oli 18,55. Ennakkotiedot vuoden 2008 talousarvioista eivät näyttäneet hyviltä, sillä tasapainoisen talouden kuntia olisi maakunnassa vain muutama. (Esiselvitys 2008, 5.) Miten sitten kuntien yhdistymisen nähtiin vaikuttavan tilanteeseen? Esiselvityksessä todetaan muun muassa, että uudessa kunnassa veroprosentti jäisi pienemmäksi. Myönteisinä tekijöinä mainitaan myös suurkunnan tuloksen kääntyminen nopeasti positiiviseksi ja se, että reuna-alueet saisivat yhdistymisen myötä ”leveämmät hartiat”. (Esiselvitys 2008, 8; Esiselvityksen liitteet, 27, 36.)

Kunnallisvaalien jälkeen huhtikuussa 2009 Lahden kaupunki pyysi alueen kuntia lähtemään mukaan varsinaiseen liitosselvitykseen. Myöntävä vastaus tuli yhdeksältä kunnalta. Lokakuussa kunnat pyysivät valtiovarainministeriötä asettamaan Lahden seudulle selvityksen. Sen tekijöiksi ehdotettiin valtiotieteiden lisensiaatti Osmo Soininvaaraa ja sosiaali- ja terveystieteiden selvittäjäksi valtiotieteiden tohtori Markku Lehtoa. Marraskuussa Asikkala lähti selvitykseen mukaan. (Kuntaedustajien kokousmuistio 18.8.2009; Johtoryhmän muistio 23.11.2009.)

Tarkastelen seuraavassa hieman lähemmin vuotta 2010, jonka toukokuusta oma tutkimusajanjaksoni alkaa. Perustelut aineiston rajaukselle tuon esille myöhemmin luvussa 4.1. Vuoden 2010 alussa liitoskuntien joukossa tapahtui edelleen joitakin muutoksia. Artjärvi, Orimattila, Iitti, ja Sysmä kieltäytyivät lähtemästä selvitystyöhön mukaan. Maaliskuussa Soininvaara ilmoitti että ei aio esittää Kuhmoisten ottamista mukaan, koska kunta ei kuulu Lahden työssäkäyntialueeseen. (Kuntajakoselvitys 2010, 11–12.)

Hankkeen kannalta merkittävä päivä oli 1.6.2010, jolloin Soininvaara julkisti ehdotuksensa uudeksi kunnaksi ja yhdistymissopimuksen. Ehdotuksen mukaan yhdeksän kuntaa (Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä, Lahti, Nastola ja Padasjoki) yhdistyisi 1.1.2013 uudeksi

kaupungiksi nimeltä Lahti (Selvittäjän ehdotus 1.6.2010). Kunnanvaltuustot äänestäisivät liitoksesta 13.9.2010. Aikaa loppuvaiheen liitoskeskustelulle ja -pohdinnalle olisi siis noin kolme ja puoli kuukautta – asenteiden muotoutuminen liitosta kohtaan oli toki alkanut jo aikaisemmin.

Vaikutusalueen kotitalouksiin jaetussa tietopaketissa esitellään uuden kunnan perusteet. Kunnassa olisi asukkaita lähes 183 000, ja se olisi Suomen viidenneksi tai kuudenneksi suurin kaupunki. Perustelut liitokselle ovat melko lailla samat kuin esiselvityksessä: tulevaisuuteen varautuminen, kilpailukyvyyn parantaminen, kuntatalouden vahvistaminen, hallinnon keventäminen, palveluiden turvaaminen, työntekijöiden houkuttelemisen ja yhteistyörakenteiden purkaminen. (Kotien tietopaketti 2010.)

En lähde erittelemään kaikkea, mitä lähes 80 sivun kuntajakoselvityksessä on tuotu esiin. Mainitsen kuitenkin muutaman seikan, jotka näyttävät nousevan esiin myös aineistoni pääkirjoituksissa. Selvityksessä nostetaan esiin kaksi kuntaa: Orimattila ja Heinola. Orimattilan jättäytymistä pois selvityksestä pidetään valitettavana ja todetaan sen merkitsevän, että maapoliittinen osaoptimointi, eli maankäytön suunnitteleminen kunkin kunnan omia etuja silmälläpitäen, jatkuu. Heinolasta todetaan, että siellä liitosta on vastustettu voimakkaasti. Muissakin kunnissa on tullut ilmi mielipiteitä, että Heinolaa ei pitäisi ottaa mukaan, koska kunnan talous on heikko. Lahden seudun tulevaisuudesta selvityksessä annetaan epävarma kuva toteamalla, että käynnissä on ”kaupunkiseutujen pudotuspeli”. Pelkoa palveluiden siirtymisestä kauemmas lievitetään ”Suomen radikaaleimmalla kunnanosademokratian mallilla”. Lisäksi tuodaan esiin, että elinkeinoelämän edustajat ovat kannattaneet liitosta. (Kuntajakoselvitys 2010, 11, 15–17, 20, 44, 54.)

Seuraavaksi valotan lyhyesti liitoskeskustelun ilmapiiriä tutkimusajanjaksoni alla. Tukeudun Etelä-Suomen Sanomien huhti–toukokuussa 2010 tekemään Liitosesitystä odotellessa -juttusarjaan¹⁰. Siinä kerrottiin vuorollaan kuntien johtavien poliitikkojen tunnelmia ja ajatuksia siitä, toteutuuko liitos.

Sarjan ensimmäisessä osassa tuodaan esille, että Asikkalan johtavat päättäjät ovat liitoksesta keskenään eri mieltä. Yksi näkee siinä mahdollisuuksia, toinen toivoo kunnan pysyvän itsenäisenä. Lehden mukaan kunta lähti alun perinkin liitosselvitykseen ”valtiovarainministeriön patistamana”. Asikkalassa ollaan sitä mieltä, että hankkeesta ei ole saatu tarpeeksi tietoa.

Hartolassa liitos herättää epäilyksiä siitä, miten palvelut ja paikallisdemokratia järjestettäisiin. Lisäksi Heinola on ilmaissut, että se ei ole tunnusteluissa vakavasti mukana. Ilman Heinolaa

¹⁰ Taustoituksessa käyttämäni Etelä-Suomen Sanomien lehtijutut on yksilöity tutkielman lopussa.

Hartola jäisi uudessa kunnassa ”satelliitiksi”. Heinolan päättäjien mielestä liitosselvitys on yksipuolinen ja he kokevat, että kuntaa on painostettu liitokseen, jopa ”peloteltu henkivieveriin”. Kunta aikoo järjestää liitoksesta kansanäänestyksen. Hollolaa käsittelevä juttu puuttuu Etelä-Suomen Sanomien digilehden arkistosta. Uutisoinnista käy kuitenkin ilmi, että osa kunnan poliitikoista vastustaa liitosta. Selvitysmies on tilanteesta huolissaan, koska ilman Hollolaa järkevää liitosta ei synny. Hämeenkosken päättäjät katsovat, että Hollolan kanta on heidän kannaltaan tärkeä. Kärköläkin pitää Hollolan ratkaisua oleellisena.

Lahdessa liitokseen suhtaudutaan pääosin myönteisesti. Valtuuston puheenjohtaja toteaa, että liitoksen kaatuminen olisi ”karmea juttu”. Lehtijutun mukaan muut kunnat ovat kohdistaneet Lahteen epäilyksiä. Kaupungin on arveltu haluavan rosvota maat ja maksattaa velat naapureilla. Nastolassa liitosratkaisu tehdään itsenäisesti, eikä siinä seurata Hollolaa. Padasjoki suhtautuu liitokseen myönteisesti. Yksi johtavista poliitikoista tosin harmittelee, että osalla päättäjistä tunne menee liitoskysymyksessä järjen edelle.

Juttusarjan perusteella näyttää kaiken kaikkiaan siltä, että liitoksen toteutuminen koko laajuudessaan oli jo tutkimusjaksoni alussa epätodennäköistä. Entä mitä tiedämme kuntalaisten suhtautumisesta liitokseen? Kuntajakoselvityksen valmistuttua kesäkuussa 2010 kunnissa järjestettiin asukkaiden kuulemistilaisuudet. Lehtijuttujen perusteella liitosta kohtaan esitettiin näissä tilaisuuksissa melko runsaasti kriittisiä puheenvuoroja. On silti syytä muistaa, että tilaisuuksiin on kenties hakeutunut paikalle juuri erityisen kriittisiä henkilöitä tai että lehti saattoi kirjoituksissaan nostaa heitä korostuneen näkyvästi esiin. Sen vuoksi juttujen perusteella ei voi luotettavasti päätellä, millainen liitosta koskeva ilmapiiri oli. Suhtautumista kuntaliitoshankkeeseen vuosina 2007–2010 on tarkastellut pro gradu -työssään Minna Heini (2012). Heinin aineistona ovat Etelä-Suomen Sanomien mielipidekirjoitukset. Niissä liitoshanketta katsottiin toteutettavan ylhäältäpäin. Lisäksi liitos herätti pelkoja palvelujen katoamisesta ja lähidemokratian heikentymisestä. (Emt., 65, 73).

Elokuussa 2010 viisi kuntaa tiedusteli asukkaiden mielipiteitä liitoksesta. Hollola järjesti neuvoo-antavan kansanäänestyksen. Mielipidekyselyn teettivät Heinola, Nastola, Padasjoki ja Hämeenkoski. Hollolan äänestyksessä 83 prosenttia asukkaista kannatti liitoksen ulkopuolelle jäämistä (Yle.fi 25.1.2016b). Myös mielipidetiedusteluissa vastustus oli voimakasta, 67–80 prosenttia kunnasta riippuen (Päijät-Hämeen liitto 25.1.2016). Liitoksen kaatuminen näytti melko varmalta. Tämän jälkeen vain neljän kunnan johtajat esittivät liitoksen hyväksymistä (emt.). Etelä-Suomen Sanomat uutisoi, että kunnanhallitukset asettuivat liitoksen kannalle kahdessa kunnassa.

Valtuustojen kokouksissa 13.9. liitosta kannatti enää Lahti. Tämän jälkeen lehden sivuilla puitiin liitoksen kaatumista. Syiksi epäonnistumiseen nähtiin muun muassa taloudellisen pakon puute, ajatus liitoksesta eliitin hankkeena, pelko Lahtea kohtaan ja Hollolan vahva kotiseutuidentiteetti.

Tutkimusajanjaksoni päättyy syyskuun 2010 puoliväliin, joten en kartoita liitoskeskustelun kulkua enää tuon ajankohdan jälkeen. Todettakoon kuitenkin, että myöhemmin seudulla on tehty uusia liitosyrityksiä. Syksyllä 2014 yritetty kuuden kunnan liitos ei toteutunut (Yle.fi 25.1.2016a). Vuoden 2016 alussa syntyi kaksi pientä liitosta: Lahti ja Nastola sekä Hollola ja Hämeenkoski yhdistyivät (Hs.fi 25.1.2016).

4 Retorinen tutkimusote pääkirjoituksista

Tässä luvussa täsmennän aluksi työni tutkimuksellisen ydinproblematiikan (tutkimusongelmani) siihen liittyvine kysymyksineen. Sitten esittelen alaluvussa 4.2 Etelä-Suomen Sanomien pääkirjoituksista koostamani aineiston pääpiirteissään, kerron miten olen sen hankkinut ja minkälaisia puutteita siihen mahdollisesti sisältyy. Tämän jälkeen siirryn kuvaamaan aineiston erittelyssä käyttämäni menetelmät, argumentaatioanalyysin ja retorisen analyysin, joista edellinen on siis jälkimmäisen osa. Argumentaatioanalyysillä teen pohjatyön pääkirjoitusten retoriikan tarkastelua varten. Esittelen kyseisen menetelmän alaluvussa 4.3 tukeutuen Marja-Liisa Kakkuri-Knuutilan (2011) näkemyksiin.

Alaluvussa 4.4 esittelen loput perelmanilaisen retorisen analyysin keskeisistä työkaluista: esisopimukset ja argumentaation tekniikat. Aiemmin työssähän jo valotin yleisökonstruktiota (alaluku 2.4). Tukeudun esisopimusten ja argumentaation tekniikoiden esittelyssä Perelmanin (1996) teokseen *Retoriikan valtakunta* ja hänen yhdessä Lucie Olbrechts-Tytecan (1971) kanssa kirjoittamaansa *The New Rhetoric* -teokseen. Retorisen analyysin hyödyntämisessä ovat apunani lukuisat perelmanilaisen retoriikan sovellukset (esim. Summa 1989; Kuusisto 1996; Koistinen 1998). Universaaliyleisön ja erityisyleisön käsitteiden soveltamiseksi hedelmällisellä tavalla haen tulkinnoilleni tukea muista opinnäytteistä (esim. Smolander 2011; Siilasto 2013; Hänninen 2014).

4.1 Keskiössä lehden osapuolisuuden problematiikka

Edellisissä luvuissa olen luonnostellut tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat. Olen havainnollistanut pääkirjoitusten luonnetta diskursiivisena julkisuustilana, tarkastellut vallankäytön ilmenemistä kyseisessä tilassa puhutteluina ja tuonut esiin, kuinka näihin puhutteluihin päästään käsiksi hyödyntämällä retorista lähestymistapaa.

Kyseisten lähtökohtien pohjalta työn keskeinen, tutkimusongelman tasoinen problematiikka koskee sitä, *miten maakunnallinen sanomalehti osallistuu pääkirjoituksillaan omaa levikkialuettaan keskeisesti koskevaan poliittis-hallinnolliseen kysymykseen*. Lähestyn lehden osapuolisuutta tarkastelemalla, minkälaisia puhutteluja, kenelle ja miten lehden pääkirjoitustilassa rakentuu. Puhutteluihin pääsen käsiksi hyödyntämällä Perelmanin lähestymistapaa.

Empiiriset tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Mitkä ovat lehden keskeiset väitteet kuntaliitoksesta sitä käsittelevissä pääkirjoituksissa?

2. Minkälainen yleisökonstruktio Etelä-Suomen Sanomien kuntaliitoskysymystä käsittelevistä pääkirjoituksista hahmottuu?

3. Minkälaisilla retorisisilla tekniikoilla väitteitä pääkirjoituksissa perustellaan ja minkälaisia esisopimuksia puhuttelun kohteiden on hyväksyttävä, jotta argumentaatio olisi vakuuttavaa tai suostuttelevaa?

Vastaan tutkimuskysymyksiin argumentaatioanalyysin ja retorisen analyysin avulla. Kun empiiriset tulokset ovat selvillä, kytken tarkasteluni laajempaan problematiikkaan. Pohdin tällöin muun muassa, tukeeko pääkirjoituksista hahmottuva yleisökonstruktio oletusta, jonka mukaan pääkirjoituksen juttutyypit ja kuntaliitoskeskustelu olisivat luonteeltaan elitistisiä. Tarkastelen myös sitä, näkyykö argumentaatioissa maakuntalehden tarve tasapainoilla levikkialueen erilaisten näkemysten välillä. Mielenkiintoni kohdistuu toisin sanoen siihen, minkälaista puhuttelun politiikkaa lehti kuntaliitostilanteessa harjoittaa. Työni lopuksi pystyn toivottavasti lisäksi arvioimaan, sopiiko alaluvussa 2.4.4 kehittämäni (ja työn otsikossa esiintyvä) lasikabinetti-metafora kuvaamaan pääkirjoitustilan luonnetta sellaisena kuin se rakentuu kyseisessä liitosargumentaatioissa.

4.2 Aineisto ja rajaukset

Aineistoni koostuu Etelä-Suomen Sanomissa touko–syyskuussa 2010 julkaistuista pääkirjoituksista, jotka käsittelevät Lahden seudun suurkuntaliitosta. Aineisto kattaa useita vuosia jatkuneesta liitoskeskustelusta vain yhden vaiheen, liitosäänestystä edeltäneet kuukaudet. Hahmotellessani rajausta vuosi 2010 oli jo valmiiksi mielessäni sopivana ajanjaksona. Päätin silti käydä läpi hanketta koskevaa kirjoittelua laajemmin varmistuakseni siitä, että rajaus on mielekäs.

Keräsin aineiston Etelä-Suomen Sanomien digilehden arkistosta keväällä 2014. Kävin manuaalisesti läpi vuodet 2009 ja 2010. Luin kaikki kyseisinä vuosina julkaistut pääkirjoitukset ja keräsin talteen aineistoon sopivat tekstit sekä rajatapaukset. Rajatessani aineistoa jouduin pohtimaan, mikä kaikki argumentaatio liittyy Uusi kunta -hankkeeseen. Asetin nyrkkisäännöksi, että tekstissä täytyy olla maininta liitoshankkeesta. Pulmallisia olivat kirjoitukset, joissa liitokseen viitattiin vain ohimennen. Näiden tekstien kohdalla tein päätöksen aina tilanteen mukaan. Jos liitokseen todella viitattiin vain sivuhuomautuksen tapaan tai jos liitos asettui osaksi argumentaatiota jonkin toisen asian puolesta, rajasin tekstin pois. Jos taas tekstissä oli liitosargumentaatiota vain muutaman lauseen verran, mutta se oli selvästi tulkittavissa omaksi kokonaisuudekseen, otin kyseisestä pääkirjoituksesta nuo

nimenomaiset lauseet mukaan aineistooni. Poikkeuksen liitoshankkeen mainintaa koskevaan sääntöön tekee aineistoni ensimmäinen pääkirjoitus (ESS 9.5.2010). Siinä Uusi kunta -hanketta ei mainita nimeltä, mutta teksti on silti luontevaa tulkita liitosargumentaatioksi, koska siinä käsitellään useiden hankkeessa mukana olevien kuntien itsenäisyystilannetta.

Edellä kuvatun manuaalisen luku-urakan lisäksi tein digiarkistoon muutaman pintapuolisemman haun marras-joulukuulle 2007 ja vuosille 2008 ja 2011. Hain arkistosta kirjoituksia hakusanoilla suurkunta (suurkun*), kuntaliitos (kuntaliito*) ja Uusi kunta ("Uusi kunta"). Tarkoitus oli silmäillä, mitä hankkeesta suurin piirtein on kirjoiteltu ennen ja jälkeen vuosien 2009 ja 2010, ja hakea tätä kautta vahvistusta aineiston rajaukselle. Tarkastelu osoitti, että vuonna 2010 oli ilmestynyt ylivoimaisesti eniten liitosta käsitteleviä pääkirjoituksia. Etukäteen hahmottelemani tutkimusjakso oli siis järkevä.

Keräsin aineiston talteen Etelä-Suomen Sanomien digiarkistosta. Aineiston keräämisessä ei ollut ongelmia. On tosin mainittava, että arkistosta puuttui sieltä täältä yksittäisiä lehtiä. On siis mahdollista, että joitakin pääkirjoituksia on mennyt minulta ohi. En kuitenkaan pidä tätä uhkana aineiston kattavuudelle, koska puuttuvia numeroita oli vain vähän. Vuonna 2010 koko lehti tai osa lehdestä puuttui 16 päivältä. Lukuun sisältyvät myös erityiset pyhäpäivät, jolloin lehtiä ei ilmestynyt. Niitä oli laskujeni mukaan ainakin 8 kappaletta.

Vuodelta 2010 Etelä-Suomen Sanomien digiarkistosta löytyi 29 aineistooni sopivaa pääkirjoitusta, mikä oli liikaa käytäväksi läpi pikkutarkalla retorisella analyysillä. Taulukko 1 kuvaa, miten vuonna 2010 julkaistut pääkirjoitukset sijoittuvat eri kuukausille. Taulukossa toukokuu erottuu vilkkaampana kuin edeltävät kuukaudet. Tämä on ymmärrettävää, sillä selvitysmiesten raportti kuntaliitoksesta oli valmistumassa kesäkuun alussa. Rajasin aineistoni alkamaan toukokuun alusta. Päätepineeksi määrittelin liitoksen kaatumishetken, eli syyskuun puolivälin. Aineistoni viimeinen juttu on julkaistu 13.9. Aineistooni kuuluu kaikkiaan 16 kirjoitusta. Kaksi kuun puolivälin jälkeen ilmestynyttä liitosta käsittelevää pääkirjoitusta eivät ole tutkimusasetelmani kannalta relevantteja, sillä niillä ei voitu enää vaikuttaa valtuustojen äänestyspäätökseen.

Huomattakoon, että sivuutan analyysissani pääkirjoitusten kuvat ja kuvatekstit. Kuvitusta on aineistoni pääkirjoituksista kymmenessä. Periaatteessa kuvat voisivat olla retorisen analyysin kannalta kiinnostavia, mutta useissa tapauksissa ne ja niihin liittynyt kuvateksti olivat varsin irrallisia pääkirjoitusten muusta argumentaatiosta. Tästä syystä en pidä kuvien käsittelyä työssäni tarpeellisena.

Kuukausi	Pääkirjoituksia
Tammikuu	3
Helmikuu	2
Maaliskuu	2
Huhtikuu	3
Toukokuu	5
Kesäkuu	4
Heinäkuu	3
Elokuu	2
Syyskuu	4
Lokakuu	0
Marraskuu	1
Joulukuu	0
Yhteensä	29

Taulukko 1.

4.3 Tekstin argumentaatioanalyysi

Kakkuri-Knuutilan (2011, 238) mukaan argumentaatioanalyysin tekeminen ennen varsinaista retorista analyysia ei ole kaikissa tapauksissa välttämätöntä, vaan sen voi jättää väliin vaikkapa silloin, kun tarkastelun kohteena ovat pelkät metaforat. Tässä tutkimuksessa lähestyn pääkirjoitusten retoriikkaa kuitenkin kokonaisvaltaisesti, joten argumentaatioanalyysin tekeminen on hyödyllistä. Analyysin tavoitteena on saada esiin tekstin argumentaation runko. Esittelen menetelmän periaatteet siinä määrin, kuin ne ovat olennaisia oman erittelyni kannalta. Huomionarvoista tässä yhteydessä on, että argumentilla voidaan viitata sekä väitteen ja perustelun muodostamaan kokonaisuuteen että pelkkään perusteluun (emt., 51).

Argumentaatioanalyysi etenee seuraavaan tapaan. Ensin tekstistä etsitään pääväite (tai pääväitteet, jos niitä on useita) ja sen lähimmät perustelut. Niiden kielellinen muoto pelkistetään. Sitten tekstistä etsitään muut väitteet ja niiden perustelut ja pelkistetään nekin. Kun tämä on tehty, siirrytään hahmottelemaan argumenttien keskinäisiä suhteita. Analyysin viimeinen vaihe on taustaoletusten etsiminen. (Kakkuri-Knuutila 2011, 102.) Olen soveltanut edellä esitettyä näkemystä omassa analyysissäni niin, että jätän väliin taustaoletusten etsimisen. Perelmanilaisessa analyysissä ne tulevat joka tapauksessa ilmi, kun tarkastelen argumentaatiotekniikoita ja esisopimuksia.

Argumentaation rungon hahmottaminen edellyttää argumenttien pelkistämistä yksinkertaisiksi lauseiksi. Kakkuri-Knuutila (2011) kutsuu argumentin tekstissä esiintyvää muotoa ilmiäsuksi. Kun siitä muokataan selkokielen versio, jäljelle jää asiasisältö. (Emt., 65.) Ajatus tekstistä, joka ilmaisisi pelkkää asiasisältöä, on tietystä miehestä ongelmallinen. Se ei sovi perelmanilaiseen

näkemykseen muodon ja sisällön yhteen kietoutumisesta (Perelman 1996, 48). Selkokieliisyys onkin ymmärrettävä niin, että argumentti muotoillaan mahdollisimman yksinkertaiseksi. Kun ”asiasisältö”, eli väitelause ja sen perustelut, kaivetaan esiin, tekstin muut ominaisuudet jäävät tilapäisesti taka-alalle. Perelmanilaisessa analyysissä ne palautetaan jälleen tarkasteluun.

Väitteiden ja perusteluiden pelkistäminen tapahtuu muokkaamalla alkuperäistä tekstiä niin paljon kuin on tarpeen, jopa muodostamalla sellaisia väitteitä, joita ei ole ilmaistu tekstissä eksplisiittisesti. Kuten Kakkuri-Knuuttila (2011) on tuonut esille, kaikki argumentin osat eivät välttämättä ole tekstissä läsnä. Tekstin pääväitekin voi olla julkilausumaton. Näin on siksi, että siinä mitä jätetään sanomatta, saattaa piillä kyseisen argumentin vahvuus tai heikkous. (Emt., 26, 60, 71.) Suhteeni väitteiden ja perusteluiden nimeämiseen on vapaa. En pyri noudattamaan tekstiä sanasta sanaan, vaan luonnostelemani argumentaatorungot ovat puhtaita konstruktioita. Tiivistän niihin ajatuksen tasolla tekstin keskeisen viestin.

Kun väitteet ja perustelut on löydetty, on aika siirtyä hahmottelemaan niiden keskinäistä suhdetta. Kakkuri-Knuuttila tarjoaa perustelujen suhteuttamiseen neljä mallia. Ensimmäisessä mallissa perustelut tukevat samaa johtopäätöstä samassa argumentissa toisiaan täydentäen. Toisessa mallissa perustelut asettuvat rinnakkain, kolmannessa peräkkäin ja neljännessä mallissa samalle väitteelle esitetään perusteluja puolesta ja vastaan. (Emt., 97–100). Kiinnitän kyseisiin malleihin huomiota siinä määrin kuin se tuntuu järkevältä.

Analyysin tekemistä helpottaa tieto tekstilajin piirteistä. Pääkirjoituksen argumentaatorakenne muistuttaa usein perinteisen puheen rakennetta. Samaan tapaan kuin puhe teksti on tiukan argumentoiva ja sisältää yhden tai korkeintaan kaksi pääväitettä. Usein pääkirjoituksen pääväite on toimenpidesuositus tai tehdyistä toimenpiteistä tehty arvio. Lähempi tarkastelu paljastaa monissa tapauksissa, että aluksi erillisiltä vaikuttaneet väitteet asettuvat hierarkkisesti tukemaan yhtä pääväitettä. Tulkinnan tavoitteena on tehdä tekstistä mahdollisimman mielekäs. Siinä onnistutaan, kun tekstin osat sopivat yhteen eikä tärkeitä osia jää tulkinnan ulkopuolelle. (Kakkuri-Knuuttila 2011, 30, 43, 101.)

Pyrin omassa analyysissäni konstruoimaan jokaiselle pääkirjoitukselle mahdollisimman kattavan argumentaatorunгон. Oletan, että kaikki mitä pääkirjoituksissa sanotaan, on lähtökohtaisesti argumentoivaa. Tätä näkemystä perustelee yhtäältä se, että pääkirjoitusta on jo lajityyppinsä nojalla syytä pitää argumentoivana tekstinä. Toisaalta käsitykseni argumentaatiosta ja retoriikasta pohjautuu ajatukseen, että ne ovat läsnä kaikkialla – jopa näennäisen neutraaleissa ilmaisuissa. Tällaisena käsitykseni argumentaatiosta näyttäisi olevan laajempi kuin Kakkuri-Knuuttilalla, joka

saattaa katsoa perustelluksi tulkita osan tekstistä vaikkapa selitykseksi tai kuvaukseksi (argumentin, selityksen ja kuvauksen eroista ks. Kakkuri-Knuutila 2011, 63).

Kuten olen edellä tuonut ilmi, argumentaatioanalyysi ja retorinen analyysi ovat sidoksissa toisiinsa. Kakkuri-Knuutila (2011) käsittää asian aristoteeliseen tapaan niin, että argumentaatio muodostaa pohjan jolle retoriset keinot rakentuvat. Toisin muotoillen retorinen analyysi täydentää argumentaatioanalyysia: se palauttaa tarkastelun kohteeksi tekstin ilmiön, joka argumentaatorunkoa selvitetessä pelkistettiin. (Emt., 233–234.) Retoriikkaa ja argumentaatiota ei olekaan syytä nähdä erillisinä saati toisilleen vastakkaisina asioina. Argumentaatio on tekstin retoriikassa aina läsnä, mutta sitä voi olla hankala hahmottaa tekstin ilmiöstä suoraan. Sen vuoksi tekstiä täytyy tarkastella vuoron perään kahdelta eri tasolta (emt., 65). Tämä näkemys vastaa koko lailla myös omaa käsitystäni ja perelmanilaista näkemystä retoriikan ja argumentaation keskinäisestä suhteesta. Kumpikin käsitteistä painottaa tarkasteltavasta ilmiöstä hieman eri puolta, mutta viitattava ilmiö on sama.

4.4 Perelmanin teoria retoriikasta

Luvussa 2.4 esittelin Perelmanin retoriikkakäsityksen. Samassa yhteydessä määrittelin universaaliyleisön ja erityisyleisön käsitteet, jotka sitovat retorisen analyysin näkemykseeni pääkirjoituksista diskursiivisena julkisuustilana. Perelmanin (1996, 25) mukaan universaaliyleisöä pyritään vakuuttamaan ja erityisyleisöä suostuttelemaan. Nyt kun yleisökonstruktio on määritelty, voimme siirtyä argumentaatioteorian kahteen muuhun osa-alueeseen.

Perelmanin luokittelussa esisopimukset ja tekniikat jakautuvat edelleen lukuisiin alakategorioihin. Suhteeni luokituksiin on käytännönläheinen. Luokittelu ei ole itsetarkoitus vaan menetelmä, jolla pyrin saamaan aineistosta otteen. Niinpä pysyttelen tekniikoiden ja esisopimusten erittelyssä melko yleisten luokitusten tasolla. Esimerkiksi kvasiloogisia argumentteja en lähde jaottelemaan kaikkiin Perelmanin nimeämiin alaluokkiin. Pyrin toki tunnistamaan, mistä argumentin kvasiloogisuus kussakin tapauksessa kumpuaa. Jos tunnistan argumentissa jonkin alakategorian, esimerkiksi vaatimuksen kahden olennon samankaltaisesta kohtelusta, tuon havaintoni esiin (tarkemmasta luokittelusta ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971). Esisopimukset nimeän yleistajuisesti.

4.4.1 Yleisö määrittää argumentaation lähtökohdat

Perelmanin mukaan lähtökohdat argumentoinnille määrittyvät yleisön perusteella. Puhuja voi perustaa päättelynsä vain sellaisiin väitteisiin, jotka nauttivat jo valmiiksi yleisön hyväksyntää. Näitä premissejä koskeva hyväksyntä yritetään argumentaatioissa siirtää koskemaan myös johtopäätöksiä. (Perelman 1996, 28.) Käytännössä tieto yleisön hyväksymistä lähtökohdista perustuu joko siihen, mitä kulttuurissa yleisesti pidetään totena ja hyvänä, tai tietyn erityisryhmän ennalta tiedettyihin intresseihin. On silti huomattava, että täyttä varmuutta puhuja ei yleisön hyväksynnästä voi koskaan saada. Kyse on aina oletuksesta. Myös analyysi operoi argumentaation lähtökohdientunnistamisessa tekstin, ei aktuaalisen vastaanoton tasolla. Nimitän argumentaation lähtökohdista tästä eteenpäin esisopimuksiksi. Ne jakautuvat kahteen luokkaan: todellisuutta koskeviin ja suotavuutta koskeviin. Esittelen kyseiset pääluokat seuraavassa lyhyesti (esisopimuksista tarkemmin ks. esim. Summa 1989, 105–106; Koistinen 1998, 48; Kuusisto 1996, 277–279).

Todellisuutta koskevia esisopimuksia ovat faktat, totuudet ja otaksumat. Tärkeää on huomata, että argumentaatioissa myös faktat ja totuudet voidaan asettaa kyseenalaisiksi. Otaksumat puolestaan ovat hieman epävarmempia. Yleensä ne koskevat sitä, mitä tilanteessa ”normaalisti” tapahtuisi. Yksi esimerkki otaksumasta on oletus, että ihmiset toimivat mielekkäästi. (Perelman 1996, 30–32.)

Suotavuutta koskevilla esisopimuksilla tarkoitetaan arvoja, hierarkioita ja päättelysääntöjä. Tällaisista lähtökohdista kumpuava argumentaatio ei voi periaatteessa koskaan saada osakseen kaikkien hyväksyntää. Suotavuutta koskevat esisopimukset voidaan jakaa edelleen alakategorioihin. Perelman tekee eron abstraktien ja konkreettisten arvojen välillä. Konkreettisiin arvoihin nojaavaa päättelyä hyödyntävät konservatiiviset yhteisöt, kun taas abstrakteihin arvoihin nojataan esitettäessä muutosvaatimuksia. (Perelman 1996, 30–36.) Tämä tarjoaa kiinnostavan lähtökohdan pääkirjoitusten analyysille. Etelä-Suomen Sanomien argumentaation voisi ajatella vetoavan abstrakteihin arvoihin: vaaditaanhan kirjoituksissa kuntakartan muuttamista.

Päättelysäännöissä, eli lokuksissa, tehdään ero määrään ja laatuun liittyvien sääntöjen välillä. Määrään liittyvästä säännöstä on kyse, kun sanotaan vaikkapa, että parempana on pidettävä sitä, mikä hyödyttää useita, on kestävä ja pätee laajemmin. Laatuun liittyvästä säännöstä taas puhutaan, kun jotakin suositaan ainutlaatuisuutensa tai harvinaisuutensa vuoksi. ”Tämä sääntö johtaa eliittien suosimiseen massojen kustannuksella, poikkeuksellisen asettamiseen normaalin edelle ja erityisen arvon antamiseen vaikealle ja kaikelle, mikä on tehtävä juuri nyt, ts. kiireelliselle”, Perelman toteaa. Määrän lokukset ovat hänestä tyypillisiä klassilliselle ajattelulle ja laadun lokukset romanttiselle.

(Perelman 1996, 37–38.) On kiintoisaa tarkastella, kumpi lokus pääkirjoituksissa esiintyy useammin. Jos kuntaliitosta pidetään kiireellisenä ja poikkeuksellisenä, voi olettaa, että laadun lokus on suosittu.

Lokukset vaikuttavat monien tavanomaisten ilmausten takana. Esimerkiksi sellaiset arvot kuin demokratia, maalaisjärki, normaalius, kestävyys ja tehokkuus voidaan lopulta palauttaa määrän lokukseen (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 86–88). Päätelystäntöjä olisi mahdollista erottaa muitakin, kuten vaikkapa persoonaan ja olemassaoloon liittyvät säännöt. Perelman ja Olbrechts-Tyteca (emt., 93) ovat kuitenkin tuoneet esiin, että kaikki lokukset ovat kenties palautettavissa lopulta määrän ja laadun lokuksiin. Tähän pyrin myös omassa analyysissäni.

Edellä olen esitellyt todellisuutta ja suotavuutta koskevat esisopimukset (esisopimuksista tarkemmin ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 65–114). Perelmanin mukaan suotavuutta koskevat esisopimukset ovat pohjana erityisyleisöjen suostuttelemiselle ja todellisuutta koskevat esisopimukset universaaliyleisön vakuuttamiselle. Voidaan vielä pohtia, onko jaottelu kaikissa tilanteissa pätevä.

Perelman itse on nostanut esiin yleispäteviin arvoihin liittyvän problematiikan. Yleispäteviä arvoja ovat esimerkiksi totuus ja hyvyys. Eikö voitaisi olettaa, että ne olisivat myös universaaliyleisön hyväksymiä? Perelmanin mukaan arvoilla on kaikkien hyväksyntä ”vain sikäli kuin niitä ei määritellä: heti kun niitä pyritään täsmentämään soveltamalla niitä tiettyyn tilanteeseen tai konkreettiseen toimintaan, syntyy erimielisyyttä ja erityisryhmien vastakkainasettelua”. (Perelman 1996, 30–34.) Summan (1996) mukaan tätä hyödyntävät esimerkiksi poliitikot puhuessaan kapulakieltä. Kun arvot viedään tarpeeksi korkealle abstraktiotasolle, ne alkavat muistuttaa tosiasioita. (Emt., 70.)

Perelman ja Olbrechts-Tyteca (1971, 76) päätyvätkin toteamaan, että koska yleispätevät arvot voidaan nähdä ”faktoina”, niitä voidaan käyttää kaikenlaisille yleisöille, myös universaaliyleisölle, suunnatussa argumentaatiossa. Tämä seikka on syytä pitää mielessä analysoitaessa pääkirjoituksia ja tunnistettaessa niiden yleisökonstruktioita. Kiinnostava arvo on myös raha, josta Summa (1996, 60) on Kenneth Burkeen [1945]¹¹ nojaten tuonut esiin, että se voidaan länsimaisissa yhteiskunnissa nähdä jopa jumala-terminä. ”Kun jokin toiminta on selitetty tai määritetty rahallisesti, mitään muuta ei ole enää tarpeen sanoa”, Summa (emt.) kirjoittaa. Omassa tutkimuksessani oletuksenani on, että rahan arvolle pohjautuvan argumentaation avulla voidaan tavoitella universaaliyleisön hyväksyntää.

¹¹ Burke, Kenneth (1945) *A Grammar of Motives*. New York: Prentice Hall.

Argumentaation lähtökohtiin liittyvät kysymykset valinnasta ja läsnäolosta. Esityksen pohjaksi otetut arvot ja tosiseikat ovat aina argumentoijan valinnan tulos. Läsnäolo taas tarkoittaa, että kun tietyt lähtökohdat on valittu esityksen perustaksi, ne asettuvat tietoisuudessa etualalle. Läsnäoloa voidaan vahvistaa esimerkiksi toistolla ja yksityiskohdilla. (Perelman 1996, 41–46.)

Pääkirjoitusten osalta voisi olla kiinnostavaa pohtia esimerkiksi sitä, onko kirjoittaja valinnut tekstiensä pohjaksi tuottavuus- ja tehokkuusdiskurssille tyypillisiä arvoja ja tosiasioita.

Mielenkiintoista olisi sekin, mitä seikkoja ja millä tavoilla teksteissä pyritään tekemään läsnä oleviksi. Tähän liittyen Perelman (1996, 44) toteaa, että ”puhuja on (...) onnistunut silloin, kun hän saa kuulijansa kiinnittämään huomionsa tapahtumiin, jotka he muutoin olisivat sivuuttaneet”.

Omassa analyysissäni läsnäoloon ja valintaan liittyvät kysymykset kulkevat mukana, kun pohdin pääkirjoitusten argumentaatiota. En kuitenkaan kiinnitä niihin erityistä huomiota, koska niiden laajamittainen tarkastelu ei ole tämän tutkimuksen yhteydessä mahdollista.

4.4.2 Argumentaation tekniikat

Argumentaation tekniikat jaetaan assosiativisiin ja dissosiativisiin. Assosiativisilla tekniikoilla yritetään siirtää hyväksyntää premisseiltä johtopäätöksille. Dissosiativilla puolestaan erotetaan toisistaan asioita, jotka kieli tai perinne sitoo yhteen. Assosiativiset argumentit jakaantuvat edelleen kolmeen luokkaan: kvasiloogisiin argumentteihin, todellisuuden rakenteeseen perustuviin argumentteihin ja todellisuuden rakennetta luoviin argumentteihin. (Perelman 1996, 58–59; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 190–192.)

Perelmanin mukaan kvasiloogiset argumentit ”voivat kyllä maallikon silmissä vaikuttaa loogisilta, mutta muodollista logiikkaa tunteva havaitsee niissä helposti monia tekijöitä, jotka erottavat ne johdonmukaisesta päättelystä”. Kyse on siis argumenteista, jotka ymmärretään loogisena tai matemaattisena ajatteluna mutta joiden soveltaminen onnistuu vain, kun hyväksytään myös ei-muodollisia väitteitä. Kvasilooginen argumentti voi perustua esimerkiksi jakamiseen siten, että kokonaisuudesta tehdään johtopäätös arvioimalla kaikkia sen osia erikseen. Argumentti ei kuitenkaan ole pätevä, elleivät kaikki osat tule arvioiduiksi. (Perelman 1996, 59–62.)

Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit nojaavat oletuksiin todellisuuden osien välisistä suhteista (Perelman 1996, 60). Niitä ovat peräkkäisyys- ja rinnakkaisuussiteet. Esimerkki peräkkäisyysiteestä on syy-seuraussuhdetta hyödyntävä argumentti, jossa asiaa arvioidaan seuraustensa perusteella. (Emt., 93–95.) Minkälaiseen siteeseen kaksi seikkaa asetetaan, määrää

myös sen, kumpaa arvostetaan enemmän. Syy-seuraussuhteessa vahvan aseman saa syy, kun taas keino-tavoitesuhteessa arvokkaampaan asemaan asettuu tavoite. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 270–271.)

Rinnakkaisuussiteet puolestaan yhdistävät toisiinsa eri tasoilla sijaitsevia asioita, joista toinen esitetään toisen ilmaukseksi tai ilmentymäksi. Tällainen side voi olla esimerkiksi henkilön ja hänen tekojensa välinen suhde. (Perelman 1996, 102–103.) Kyseistä sidettä hyödyntävissä argumenteissa voidaan myös perustella väitettä auktoriteetilla, siis jollakulla hyvämaineisella ja arvossa pidetyllä henkilöllä. Jos taas henkilöllä on huono maine, saavat kaikki hänen tekonsa negatiivisen leiman. Kun henkilön ja hänen tekojensa välinen suhde on epätoivottu, eli henkilö tekee esimerkiksi virheen, voidaan dissonanssia pyrkiä lieventämään erotus- ja rajoitustekniikoilla. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 303–314.) Kuntaliitosargumentaatiossa kiinnostavaa on, keitä nostetaan auktoriteetin asemaan ja joudutaanko rajoitustekniikoita jossakin tapauksissa käyttämään.

Peräkkäisyys- ja rinnakkaisuussiteiden lisäksi voidaan erottaa kaksoishierarkiat, järjestyserot ja symboliset siteet (Perelman 1996, 114–119). Symbolisesta siteestä on kyse, kun esimerkiksi lippu symboloi isänmaata (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 331–332). Kaksoishierarkiassa asetetaan kaksi hierarkiaa rinnakkain ja tehdään tästä johtopäätöksiä. Määrään perustuva kaksoishierarkia on päätelmä, että jos henkilö on toista pidempi, hänellä on myös pidemmät jalat. Järjestyseroissa kysymykseksi asettuu se, milloin määrällinen ero muuttuu laadulliseksi. (Perelman 1996, 116–118.)

Assosiativisten argumenttien viimeisen luokan muodostavat todellisuuden rakennetta luovat argumentit. Ne tekevät jostakin tilanteesta ennakkotapauksen, mallin tai yleisen säännön, johon päättely nojaa. Ryhmään kuuluvat myös analogiaan perustuvat argumentit ja metaforat. Niiden avulla jäsennetään tuntematonta todellisuutta tai otetaan siihen kantaa. (Perelman 1996, 60–61.)

Esimerkin tarkoituksena on konkretisoida tietty sääntö. Kun esimerkkejä esitetään useampia, siirrytään erityistapauksesta yleistykseen. (Perelman 1996, 120–121.) Esimerkkiä käytettäessä oleellista on havaita, että kyseisen säännön olemassaolosta ei vallitse vielä yksimielisyyttä (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 350). Havainnollistusta käytetään silloin, kun sääntö on jo hyväksytty. Se vetoaa mielikuvitukseen, kun taas esimerkin on oltava totta. (Perelman 1996, 122.) Erityistapauksesta voidaan myös luoda malli, jonka toimintaa on tarkoitus jäljitellä. Vastamalliksi taas asetetaan erityistapaus, josta halutaan erottautua. (Emt., 125–127; ks. myös Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 362–371.) Pääkirjoitusten osalta kiintoisaa on tarkastella, minkälaisia henkilöitä tai tahoja liitosargumentaatiossa nostetaan mallin ja vastamallin asemaan.

Analogiassa kaksi suhdetta liitetään toisiinsa ja niiden väitetään muistuttavan toisiaan. Kaava on seuraavanlainen: a:n suhde b:hen (teema) muistuttaa c:n suhdetta d:hen (perusta). Näin ollen teemaa valaistaan perustan avulla. Perelmanin mukaan analogiaa voidaan myös laajentaa. Se tapahtuu ottamalla jokin vertaus – esimerkiksi tiedon etsimisen kuvaaminen purjehtimiseksi myrskyisellä merellä – laajemminkin argumentaation kehykseksi. Analogialle tunnusomaista on, että tietyt suhteet korostuvat ja toiset jäävät varjoon. (Perelman 1996, 129–134.)

Perelmanin käsityksen metaforasta olen tuonut esiin jo aikaisemmin esitellessäni journalismin tutkimuksessa hyödynnettyjä tilametaforia. Kyseessä on siis tiivistynyt analogia, jossa teema ja perusta ovat sulautuneet yhteen. Metaforien erityisenä tyyppinä Perelman erottelee uinuvat metaforat, joita ei enää mielletä metaforiksi, koska ne ovat niin tuttuja. (Emt., 135–137.) Omassa tutkimuksessani olen päättänyt jättämään metaforat pois tarkastelusta niiltä osin, kuin ne eivät ole argumentaation kannalta aivan keskeisessä roolissa. Kiinnitän metaforiin huomiota vain silloin, kun ne ovat erityisen silmiinpistäviä tai kun ne esiintyvät itsenäisesti (esimerkiksi pääkirjoituksen otsikon ollessa luonteeltaan metafora). Useinhan kielikuvia käytetään muiden argumentaation tekniikoiden seassa, ja ne jäävät jopa huomaamatta. Tämä ei tietenkään tarkoita, että niillä ei voisi olla näkymättömyydestään huolimatta suuri argumentatiivinen teho (uinuvista metaforista ks. esim. Perelman 1996, 137). Perusteluna ratkaisulleni on, että metaforien tarkastelu ei ole tutkimuskysymyksiini vastaamisen kannalta tarpeen. Kielikuvien laajamittainen analysointi olisi myös varsin työlästä, ja koko tutkimuksen voisi halutessaan rakentaa sen varaan.

Assosiativisten argumenttien lisäksi on siis olemassa dissosiativisia argumentteja, jotka perustuvat filosofisiin pareihin, eli käsite-erotteluihin. Ne voidaan esittää muodossa termi I/termi II, jossa termi II on selittävä suhteessa termi I:een. Argumentaatiossa dissosiativinen erottelu tarkoittaa, että termiä II arvostetaan ja termiä I vähätellään. Filosofisia pareja on lueteltavissa runsaasti, kuten keino/päämäärä, seuraus/tosiseikka, yksilöllinen/yleispätevä ja niin edelleen. Kaikkien niiden takana on kuitenkin ilmiö/todellisuus-pari. (Perelman 1996, 142–146.) Dissosiaation tavoitteena on poistaa kahden väitteen kohtaamisesta syntyvä ristiriita. Tällainen syntyy, kun normit, faktat tai arvot asettuvat vastatusten. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 413.) Analyysissäni pyrin tunnistamaan käsite-erotteluita hyödyntävät argumentit ja osoittamaan, minkälaisiin filosofisiin pareihin ne perustuvat.

Aidossa ja omaperäisessä ajattelussa filosofisia pareja käännetään myös ympäri. Esimerkiksi pari yksilöllinen/yleispätevä voidaan kääntää pariksi abstrakti/konkreettinen. Tämä tekee käsite-erottelusta mielenkiintoisen tekniikan. Siihen sisältyy mahdollisuus määritellä totunnaiset asiat

uusiksi. (Perelman 1996, 146–152.) Yleinen käänös on esimerkiksi syy-seuraussuhteen muuntaminen keino-tavoitesuhteeksi (ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 433).

Edellä olen esitellyt Perelmanin määrittelemät argumentaation tekniikat siinä laajuudessa kuin niitä omassa erittelyssäni hyödynnän. Lopuksi on syytä tuoda esille, että tekniikoiden, esisopimusten ja yleisöjen luokat eivät ole yksiselitteisiä. Perelman ja Olbrechts-Tyteca (1971, 192) esittävät, että yhden argumentin voi perustellusti katsoa kuuluvan vaikkapa kolmeen eri argumentaatiotekniikan luokkaan. Olen omassa analyysissäni pyrkinyt ratkaisemaan monitulkintaisuudesta aiheutuvat ongelmat valitsemalla useista vaihtoehdoista sen luokan, joka mielestäni resonoi argumentissa vahvimmin ja on kokonaistulkinnan kannalta hedelmällisin. Jos eronteko kahden eri luokan välillä on tuntunut mahdottomalta tai rinnakkaiset tulkinnat ovat antaneet analyysille lisäarvoa, olen tuonut esiin kummankin tulkinnan mahdollisuuden. Tämän voi toki katsoa tekevän analyysistä subjektiivista, mutta pidän silti ratkaisuni perusteltuna. Rinnakkaisten tulkintojen rajaaminen pois systemaattisesti antaisi mielestäni argumentaatiosta turhan yksiulotteisen ja suoraviivaisen kuvan, joka olisi ristiriidassa oman retoriikkanäkemykseni kanssa.

4.4.3 Perelmanin kritiikki

Ennen kuin siirryn esittämään analyysini tulokset, nostan esiin perelmanilaisen retoriikan saamaa arvostelua, josta suurin osa kohdistuu omassakin työssäni keskeiseen universaaliyleisön käsitteeseen. Summan (1996, 68) mukaan Perelman itse piti käsitettä eräänlaisena hyvän argumentoinnin kriteerinä, mutta tämän näkemyksen on myöhemmin kyseenalaistanut esimerkiksi John W. Ray. Rayn (1978) mukaan universaaliyleisön käsite jatkaa samaa perinnettä kuin Rousseau'n ja Diderot'n yleisen edun käsitteet ja Kantin kategorinen imperatiivi. Ne toimivat kyllä yleispätevinä periaatteina mutta raukeavat tyhjiin, kun niitä yritetään soveltaa konkreettiseen yksittäistapaukseen, Ray toteaa. (Emt., 1.)

Myös Puro (2001) on kiinnittänyt huomiota universaaliyleisön ja kantilaisen kategorisen imperatiivin samankaltaisuuteen. Puron mukaan Perelman näkee pakottamisen vastakohtana syntyvän ideaalin maailman, jossa yksilöt kykenevät aitoon yhteistoimintaan. Päästessään ideaaliin maailmaan yksilö ymmärtää elävänsä rajattomassa yhteisvastuussa ja kykenee ylittämään alempiarvoiset suostuttelun keinot. (Emt., 146–147.)

Summan (1996) mielestä universaaliyleisön käsite on ongelmallinen, jos sen avulla yritetään arvioida argumenttien hyvyttä. Sen sijaan argumentaation universaalisuuden asteen

tarkasteleminen voi olla hänestä kiinnostavaa. (Emt., 69.) Sovellan käsitettä omassa analyysissäni Summan mainitsemasta näkökulmasta, joten en näe asiassa ongelmaa. Myös Koistinen (1998, 47) on todennut, että kulttuurintutkimuksen lähtökohdista universaaliyleisön kritiikki ei ole relevanttia.

Toinen, oman työni kannalta kenties hankalampi kritiikki kohdistuu Perelmanin näkemykseen retoriikasta yhteistoiminnallisuuteen tähtäävänä, siis pakottamisen vastakohtana. Summan (1996) mukaan näkemys ei sovi moniin viestinnän tutkimuksen tilanteisiin, ja se voi vähentää metodin kiinnostavuutta yhteiskuntatieteilijän näkökulmasta. ”Vallan ja ideologian käsitteitä näyttäisi (...) olevan vaikea yhdistää Perelmanin retoriikkanäkemykseen”, hän toteaa. (Emt., 72–73.)

On totta, että retoriikan näkeminen yhteistoimintaan tähtäävänä muodostaisi hieman naiivin lähtökohdan tutkimukselle. Tässä yhteydessä on kuitenkin tärkeää huomata, minkälaisissa olosuhteissa uusi retoriikka syntyi. Puron (2006) mukaan tuolloin oli meneillään suuri muutos poliittisessa maailmankuvassa: ensimmäinen maailmansota oli tuhonnut retoriikkaan pitkään sisältyneen optimismin ja antiikista periytyneen ajatuksen, että ”hyvien tarkoitusperien retoriikka johtaa tasapainoiseen maailmaan”. Maailmansotien välisenä aikana, johon uuden retoriikan synty on tapana sijoittaa, keskusteltiin paljon ja toimittiin kansainvälisesti. Samalla riski väärinymmärryksiin oli aiempaa suurempi. (Emt., 109–110.) Oleellista onkin pitää mielessä, että yhteisymmärryksen korostaminen ei ole ominaista vain Perelmanille vaan koko uuden retoriikan perinteelle ja ajankohdan yhteiskunnalliselle ilmapiirille laajemminkin.

Havainto kontekstisidonnaisuudesta ei toki kumoa kysymyksiä siitä, onko perelmanilainen retoriikka sovitettavissa yhteen vallankäyttöön keskittyvän tutkimuksen kanssa. Nähdäkseni ongelmaa ei tässäkään suhteessa lopulta ole. Kriittisen näkökulman ei tarvitse sisältyä tutkimuksen metodiin, vaan se voi nousta myös muista tarkastelussa hyödynnetyistä lähtökohdista ja näkökulmista. Omassa tutkimuksessani perelmanilainen analyysi yhdistyy kriittiseen tilateoreettiseen näkökulmaan, joka problematisoi ja politisoi retorisin keinoin rakentuvan tilan. Juuri tässä aktualisoituvat oman tutkimukseni keskiössä olevat vallankäytön kysymykset.

4.5 Analyysin toteutus

Käytännössä pääkirjoitusten analyysini eteni seuraavasti. Luin ensin läpi kaikki aineistoni pääkirjoitukset, jotta sain muodostetuksi niistä yleiskuvan. Sen jälkeen ryhdyin analysoimaan tekstejä yksitellen. Analyysini ensimmäinen vaihe koostui argumentaatorin hahmottelusta kullekin tekstille ja seuraava vaihe tekstien retorisisesta analyysistä. Käytännössä näitä vaiheita ei

kuitenkaan voinut täysin erottaa toisistaan: esimerkiksi argumentaation tekniikoiden hahmottelu alkoi jo argumentaation runkoa muodostettaessa, ja vastaavasti argumentaatorunkoa saattoi joutua muuttamaan myöhemmin retorisen analyysin myötä. Analyysin toteuttamista voikin luonnehtia itseään korjaavaksi ja yhtenäiseen tulkintaan tähtääväksi prosessiksi.

Käytin analysoinnissa apunani Excel-ohjelmaa, jonka avulla tein jokaiselle pääkirjoitukselle oman taulukkonsa. Kyseisiin taulukoihin sisällytin oman kategoriansa kullekin argumentaation osa-alueelle. Nämä kategoriat ovat seuraavat: yleisö, esisopimus, kvasiloogisuus, todellisuuden rakenteeseen pohjautuva argumentti, todellisuuden rakennetta muokkaava argumentti ja käsiteerottelu. Lisäksi erotin taulukkoon omat sarakkeensa argumentaation runkoa varten. Excel-taulukon lisäksi käytin laajojen linjojen hahmottamisessa apunani argumentaation kulun auki kirjoittamista, koska pelkkiä taulukoita tuijottaessa huomio alkoi helposti kiinnittyä yksityiskohtiin.

Esittäessäni analyysini tulokset luvussa 5 tarkastelen tekstin esisopimuksia ja yleisökonstruktioita argumentti kerrallaan, en pääkirjoitus kerrallaan. Kunkin pääkirjoituksen lopuksi esitän arvioni siitä, ketkä olivat mielestäni tekstin keskeinen puhuttelun kohde. Argumentaation esisopimuksia, yleisöjä ja tekniikoita tunnistaessani pyrin luokittelemaan jokaisen argumentin vain yhteen luokkaan, mutta toisinaan useampikin rinnakkainen tulkinta oli perusteltu. Käytännössä tällaista rinnakkaisten tulkintojen mahdollisuutta ilmeni lähinnä silloin, kun yleisökonstruktiossa häilyttiin universaalien ja erityisen puhuttelun välillä. Kuten edellä olen tuonut esiin, metaforiin en kiinnittänyt huomiota muutoin kuin jos ne olivat argumentaation kannalta keskeisessä roolissa. Tällöin pyrin määrittelemään niillekin yleisökonstruktion ja esisopimuksen.

Pääkirjoituksista neljää olen analysoinut jo aiemmin kandidaatin tutkielmani yhteydessä. Hain tarvittaessa tulkintoihin tukea näistä analyyseistä. Analyysin lopuksi tarkastelin tuloksia kokonaisuutena ja tein tarpeen mukaan korjauksia. Vasta kokonaisuuden pohjalta pääsin käsiksi lehden puhuttelun politiikkaan ja pystyin arvioimaan, määrittyivätkö esimerkiksi universaaliyleisön ja erityisyleisön kategoriat tarkoituksenmukaisesti.

5 Analyysin tulokset

Tässä luvussa tarkastelen tekemäni analyysin pohjalta Etelä-Suomen Sanomien (ESS) pääkirjoituksissa ilmenevän argumentaation ja retoriikan pääpiirteitä nostamalla pääkirjoituksista esiin kokonaistulkinnan kannalta kuvaavimmat piirteet. Alaluvussa 5.1 tiivistän pääkirjoitusten keskeiset väitteet ja niistä muodostuvat väiteryhmät. Alaluvussa 5.2 kuvaan argumentaation kulkua tarkastelujaksollani. Alaluvussa 5.3 tarkastelen yleisökonstruktioita, esisopimuksia ja tekniikoita kokonaisuutena.

Analyysini tulokset esittämällä vastaan alaluvussa 4.1 muotoilemiini tutkimuskysymyksiin. Tutkimusongelman tasoiset johtopäätökset ja pohdinnat esitän luvussa 6.

5.1 Pääkirjoitusten keskeiset väitteet

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koski sitä, mitkä ovat Etelä-Suomen Sanomien liitospääkirjoitusten keskeiset väitteet tarkastelujaksollani toukokuun alusta syyskuun puoliväliin 2010. Olen koonnut väitteet taulukkoon 2. Yksityiskohtaisemmin väitteet on koottu tutkielman lopussa olevaan liitteeseen (liite 1). Kyse on vapaamuotoisista konstruktioista, eli kaikkia väitteitä ja niiden perusteita ei ole ilmaistu pääkirjoituksissa eksplisiittisesti eikä välttämättä juuri siinä muodossa kuin ne tiivistän.

Kokonaisuutta tarkastelemalla valtaosa väitteistä voidaan sijoittaa viiteen laajempaan ryhmään:

- a. Liitosratkaisuja ei ole tehty
- b. Uusi kunta kannattaa muodostaa
- c. Liitokseen kannattaa lähteä mukaan
- d. Hanketta kohtaan ei ole syytä tuntea epäluuloa
- e. Päätäjät ovat vastuussa

Tutkimusajanjaksolla yleisimmin esitetty väite on, että liitosratkaisuja ei ole tehty (väiteryhmä a). Tämä väite on konstruoitavissa kuudesta aineiston pääkirjoituksesta. Väitteen puolesta ei kuitenkaan aina argumentoida kovin pitkällisesti eikä selväsanaisesti, vaan se voi ilmetä esimerkiksi toteamuksena: ”Kannattaa käydä hankkeen tietopaketti läpi, ennen kuin muodostaa lopullisen mielipiteensä uudesta kunnasta.” (ESS 28.5.2010.)

Uuden kunnan muodostamista puoltava väite ilmenee kolmessa kirjoituksessa, jotka sijoittuvat kaikki tarkastelujaksoni alkupuolelle. Sinne sijoittuvat myös väitteet, joissa yksittäisiä kuntia kehoitetaan lähtemään liitokseen mukaan tai vastustajia muuttamaan mielipidettään. Epäluulon hälventämiseen tähtäviä pääväitteitä on konstruoitavissa kolme. Niistä viimeinen pyrkii vakuuttamaan lehden lukijat siitä, että Hämeenlinnan suurliitoksessa tapahtuneet virheet eivät toistu Lahdessa.

Pääväitteiden viimeinen ryhmä, eli eri muodoissa päättäjien vastuullisuutta korostava argumentaatio, nousee esiin tarkastelujakson lopulla. Kyseisiä pääväitteitä on aineistossa kaikkiaan viisi. Ensimmäisen kerran kyseinen argumentaatiolinja ilmenee asukaskyselyiden lähestyessä heinäkuussa, jolloin päättäjiä kehoitetaan tuomaan liitoskantansa julki.

Pääkirjoitus	Konstruoitu väite	Väiteryhmä
1 (9.5.)	Liitoskuntien ei kannata pitää kiinni itsenäisyydestään	c
2 (10.5.)	Liitosratkaisuja ei ole tehty Hollolan kannattaa lähteä liitokseen mukaan	a c
3 (14.5.)	Uusi kunta kannattaa muodostaa	b
4 (24.5.)	Uusi kunta kannattaa muodostaa	b
5 (28.5.)	Liitosratkaisuja ei ole tehty Hanke on luotettava	a d
6 (2.6.)	Uusi kunta kannattaa muodostaa	b
7 (12.6.)	Kuntaliitoksen ulkopuolelle ei kannata jäädä	c
8 (16.6.)	Heinolan liitoskanta on avoinna Heinolan kannattaa lähteä liitokseen mukaan	a c
9 (21.6.)	Liitosratkaisuja ei ole tehty Hanketta kohtaan ei ole syytä tuntea epäluuloa	a d
10 (5.7.)	Asikkalan, Padasjoen ja Sysmän selvitys ei ole hyvä Muutosten vastustaminen on turhaa	c -
11 (19.7.)	Liitosratkaisuja ei ole tehty Päättäjien on tuotava liitoskantansa julki	a e
12 (26.7.)	Hämeenlinnan suurliitoksen virheet eivät toistu	d
13 (9.8.)	Liitosratkaisuja ei ole tehty Asukkailla on velvollisuus ilmaista mielipiteensä Vastuu liitosratkaisusta on päättäjillä	a - e
14 (22.8.)	Vastuu liitosratkaisusta on päättäjillä Padasjoki on toiminut moitittavasti	e -
15 (5.9.)	Kunnanjohtajat tekevät väärin esittäessään liitoksen hylkäämistä Liitoksesta pitää äänestää Hollolan valtuustossa	e e
16 (13.9.)	Kuntaliitos kaatuu Kunnat päätyvät ennen pitkää yhteen	- -

Taulukko 2.

5.2 Argumentaation kulku tarkastelujaksolla

Etenen tarkastelussa pääkirjoitus kerrallaan. Syynä tähän on, että tahdon kuvata argumentaation kulkua ja erilaisten yleisökonstruktioiden ilmenemistä pääkirjoituksissa mahdollisimman tarkasti. Näin tulee näkyväksi, että tekstin suhde lukijaan on pikemminkin dynaaminen kuin staattinen. Yksittäisenkin pääkirjoituksen sisällä luenta-asetat ovat jatkuvan neuvottelun kohteena ja niissä käydään rajanvetoa yleisen ja erityisen, vakuuttamisen ja suostuttelun sekä järjen ja tunteiden välillä. Yksityiskohtaisella kuvauksella on mielestäni mahdollista tuoda esiin näitä nyansseja.

Pääkirjoituskohtainen ”kerronnallinen” esitystapa osoittaa myös, miten puhuttelu tarkastelujaksolla kronologisesti katsoen eteni. Toisenlaisetkin ratkaisut tulosten esittämistavassa olisivat toki olleet mahdollisia.

Pääkirjoitus 1: Kuntien itsenäisyys kaventunut (ESS 9.5.2010)

Tutkimusjakson ensimmäisen pääkirjoituksen julkilausumaton pääväite on, että (liitos)kuntien ei kannata pitää itsenäisyydestään kiinni. Väitettä perustellaan argumentoimalla, että itsenäisyys on näennäistä. Tämän näennäisyyden perustelemisessa pääkirjoituksessa voidaan erottaa kaksi linjaa: itsenäisyyden kaventumista korostava linja ja päätösvallan näennäisyyttä korostava linja.

Itsenäisyyden kaventumista korostava perustelulinja pyrkii osoittamaan, että itsenäisyys on matemaattisesti arvioitavissa oleva suure, joka on kaventunut ja vaarassa kaventua lisää. Mittaavana auktoriteettina esiintyvät liitoskuntien virkamiehet: ”Lahden seudun kuntien itsenäisyysarviot vaihtelivat 20 prosentista 85 prosenttiin”, pääkirjoituksessa todetaan. Argumentti on luonteeltaan kvasilooginen yritys arvioida todellisuutta. Sen vaikuttavuus perustuu abstraktiin arvoon, itsenäisyyteen, johon vetoamalla tavoitellaan universaaliyleisön hyväksyntää.

Päätösvallan näennäisyyttä korostava linja puolestaan argumentoi, että kunnilla ei ole todellista päätösvaltaa budjettiinsa. Tämä johtuu siitä, että suuri osa kuntien menoista kuluu ylikunnallisten organisaatioiden järjestämään palvelutuotantoon. Kyseisen argumentin perustana on dissosiaatio, ilmiön erottaminen todellisuudesta. Arvokasta on todellinen päätösvalta, joka erotetaan pettävästä päätösvallan ilmentymistä. Arvo on konkreettinen ja vetoaa kyseisen vallan käyttäjiin, siis liitoskuntien päättäjiin. Huomionarvoista on kuitenkin, että todennäköisesti kuntalaiset mieltävät heidän edustuksellisen päätösvaltansa myös omakseen.

Pääkirjoituksen argumentaatorakennetta voisi kuvailla hampurilaismalliksi. Siinä kvasiiloogisesta itsenäisyysasteen arvioinnista siirrytään mielikuvien maailmaan, jossa todellinen valta erotetaan petteävästä vallasta. Erottelun pohjana ovat kuitenkin koko ajan kovat talousluvut ja faktat.

Argumentaatioissa tukeudutaan pääasiassa abstrakteihin arvoihin, kuten itsenäisyyteen ja rahaan, joiden avulla tulkintani mukaan on mahdollista saavuttaa universaaliyleisön hyväksyntä.

Pohjimmiltaan kuntien itsenäisyys määrittäytyi silti päättäjien vallaksi käyttää rahoja haluamallaan tavalla.

Yleisellä tasolla etenevän argumentaation lomassa lehti kääntyy yksittäisten liitoskuntien puoleen. Esimerkiksi Heinolan itsenäisyysastetta arvioidaan toteamalla, että ”Hollola ohittaisi Heinolan, jos kunnan organisaatioon kuuluva Oiva-liikelaitos laskettaisiin kunnan omaksi toiminnaksi”. Pienistä kunnista kerrotaan, että lainsäädännön vuoksi ne eivät voi enää tehdä itsehallinnollisia päätöksiä. Kirjoituksen lopussa kaksi pääkirjoituksen läpi kulkevaa argumentaation linjaa yhdistyvät: ”Monen kunnan todellinen päätösvalta näyttäisikin ulottuvan käytännössä vain sen ratkaisemiseen, tulisiko jäljellä olevasta itsenäisyydestä pitää kiinni.” Tästä voidaan johtaa tekstin pääväite: itsenäisyydestä ei tulisi pitää kiinni.

Puhuttelun kohteeksi määrittäytyvät siis liitoskunnat, joiden oletetaan arvostavan itsenäisiä rahankäyttömahdollisuuksia.

Pääkirjoitus 2: Naapurit luovat paineita Hollolalle (10.5.2010)

Pääkirjoituksessa on kaksi pääväitettä: liitosratkaisuja ei ole tehty ja Hollolan kannattaa lähteä mukaan liitokseen. Ensimmäinen väite tuodaan ilmi sangen suorasukaisesti heti aluksi toteamalla: ”Ratkaisujen aika lähenee Lahden alueella meneillään olevassa laajassa kuntaliitosselvityksessä.” Väitettä perustellaan toteamalla, että kuntajakoselvitys julkistetaan pian ja että valtuustot tekevät ratkaisunsa sen pohjalta. Pääkirjoituksessa tuodaan myös esiin, että Hollola on korostanut selvityksen merkitystä. Argumentaation tekniikkoina ovat kausaalisuhteet. Selvityksen hyväksyttävyyttä pyritään lisäämään esittämällä se keinona toivotun päämäärän, liitosratkaisun, saavuttamiseen. Hollolan kannanotot puolestaan asettuvat syyksi, josta inhimillisen toiminnan järkevyyden nojalla pitäisi seurata, että selvityksellä todella olisi kunnalle merkitystä.

Tästä eteenpäin pääkirjoituksessa siirrytään puhuttelemaan Hollolaa. Väitettä, jonka mukaan kunnan kannattaa lähteä liitokseen, perustellaan kolmella eri tavalla. Ensinnäkin Hollolan suhdetta muihin liitoskuntiin kuvataan tekstissä metaforisesti sanomalla, että kunta on ”laajaa liitosta

ajatellen avainasemassa”. Hollola on liitokselle kuin avain lukolle. Ainutlaatuisesta asemasta seuraa, että vastuu muita kohtaan on suuri. Todetaan, että vaikka kunnan ”pienet naapurit näyttävät olevan liitoskuvioissa lähes ajopuun asemassa, on niilläkin sanansa sanottavana”.

Toiseksi pääkirjoituksessa tuodaan esiin, että ”Hollolassa hellitty” Oiva-vaihtoehto ei välttämättä mene läpi muissa kunnissa. Samassa yhteydessä todetaan, että Oiva-liitos ei olisi muutenkaan hyvä ratkaisu, koska toisin kuin Uusi kunta -hanke, se ei edistä maakunnan kilpailukykyä. Tässä kohtaa puhutellaan siis hetkellisesti myös Oiva-kuntia esittämällä kyseinen liitos huonona ratkaisuna yhteisen edun näkökulmasta. Edellä esitettyä perusteluiden joukkoa tukee Lahden valtuuston puheenjohtajan toteamus, että ”liitoksen kaatuminen olisi koko alueen kannalta karmeaa juttu”. Tässä auktoriteettia käytetään vakuuttamaan, että Hollola on tosiaankin vastuussa maakunnan tulevaisuudesta. Argumentaation taustalta hahmottuvat laajaa hyväksyntää nauttivat tasa-arvon ja yhteisen hyvän esisopimukset, joiden avulla suostutellaan Hollolaa ottamaan huomioon naapurikuntiansa mielipiteet ja ajattelemaan maakunnan parasta.

Lopuksi tuodaan esiin kolmas argumentti mukaan lähtemiselle: Hollola ei pysty estämään liitosta. Tämä ilmenee toteamuksessa, että Nastola ja Lahti ovat jo pohdiskelleet vaihtoehtoja siltä varalta, että Hollola jää liitoksen ulkopuolelle. Lisäksi kerrotaan Nastolan tekevän ratkaisunsa itsenäisesti ”Hollolasta välittämättä”. Nastolan toiminta tarjotaan siis jäljittelemisen arvoisena mallina muille liitoskunnille, mitä ilmeisimmin Oiva-kunnille.

Pääkirjoituksessa käytetään runsaasti arvopohjaista suostuttelua. Sen pohjalta puhuttelun ensisijaisiksi kohteiksi määrittyvät Hollola ja Oiva-kunnat.

Pääkirjoitus 3: Uudella kunnalla lupaavat talousennusteet (14.5.2010)

Pääkirjoituksessa on yksi julkilausumaton pääväite: uusi kunta kannattaa muodostaa. Väitettä perustellaan pääasiassa otsikossa esiin tuodulla seikalla, nimittäin sillä, että uuden kunnan talousennusteet ovat lupaavat. Kyseessä on kvasilooginen tekniikka, jossa kokonaisuutta arvioidaan sen jonkin osan perusteella. Pääkirjoituksen alussa talouspaketti osoitetaan todisteeksi siitä, että päättäjien epäilykset hanketta kohtaan ovat olleet turhia: ”Lahden seudun liitoshankkeesta on valmistunut suorastaan hengästyttävän perinpohjainen talousanalyysipaketti aivan kuin vastauksena niille ympäristökuntien päättäjille, jotka ovat valittaneet, ettei tietoa ole riittävästi tarjolla.”

Huomionarvoista on, että kovia talouslukuja ei esitetä suorana perusteluna liitokselle. Sen sijaan talouskehitys osoitetaan keinoksi, jolla voidaan turvata seudun elinvoima, kilpailukyky ja vetovoima – yleisesti ottaen koko alueen tulevaisuus. Tämä osa argumentaatiosta hyödyntää filosofisen parin ympärikäntämistä: talousennuste siirretään syyn vahvasta asemasta keinoksi, jolloin se tulee hyväksyttäväksi. Miksi tällainen toimenpide on tarpeen? Edellä (luku 4.4.1) olen tuonut esiin käsitykseni, että rahan arvoon vetoamalla on mahdollista tavoitella universaaliyleisön hyväksyntää. Näyttäisi kuitenkin siltä, että pidemmän päälle pelkkä talouslukujen varassa etenevä argumentaatio ei ole julkisessa pääkirjoitustilassa mahdollista. Se on luonteeltaan varsin abstraktia ja uhkaksi laajamittaisesti käytettynä muuttua vain talousammattilaisia puhuttelevaksi, siis erityisyleisölle suunnatuksi. Tavallinen lukija kaipaa tietoa myös siitä, mitä hyötyä hyvistä talousennusteista käytännössä on. Tämän vuoksi argumentaatiota on täydennettävä mielikuvilla.

Kirjoituksen loppupuolella uuden kunnan talousennustetta siirrytään havainnollistamaan seuraavaan tapaan: ”Tase olisi vahva, mikä pääosin johtuu Lahden vahvasta taseesta. Velkaa olisi runsaasti, mutta merkittävä osa siitä olisi tytäryhtiöille välitettyä sisäistä velkaa, joka nyt kasvattaa Lahden kokonaislainamäärää. Sen sijaan Lahden nettovelka on pienimmästä päästä kuntayhdeksikössä.” Tässä kohtaa hyviä talouslukuja kohtaan tunnettu myötämielisyys pyritään siirtämään myös Lahden osaksi esittämällä, että uuden kunnan myönteinen talouskehitys olisi nimenomaan Lahden ansiota. Argumentaation voi katsoa vetoavan ennen muuta ympäristökuntiin.

Kirjoituksen lopussa tuodaan vielä esiin, että laskelmiin sisältyy kysymyksiä. ”Toimintakulujen kasvuksi arvioitu runsaat neljä prosenttia on korkeahko luku. Investoinnit puolestaan on saatettu arvioida alakanttiin.” Argumentit on luontevinta tulkita yritykseksi lisätä yleisön luottamusta kirjoittajaan. Epäkohtien ja epäilysten esiin tuominen osoittaa esittäjänsä, tässä siis pääkirjoittajan, kykyä objektiiviseen arviointiin.

Kovien talouslukujen ja mielikuvapohjaisen suostuttelun yhdistelmällä pääkirjoitus pyrkii osoittamaan, että liitoksen avulla on mahdollista saavuttaa kaikille mieluisat tavoitteet. Puhuttelu etenee kuitenkin valtaosaltaan talouslukujen varassa, joten sen kohteeksi ovat tulkittavissa tiedon puutteesta valittaneet ympäristökuntien päättäjät.

Pääkirjoitus 4: Kunnat kovaan kilpailuun työvoimasta (24.5.2010)

Pääkirjoituksen julkilausumaton pääväite on sama kuin edellisen: uusi kunta kannattaa muodostaa. Väitettä perustellaan tuomalla esiin, että kunnat joutuvat kovaan kilpailuun työvoimasta. Liitoksen

hyväksyttävyyttä pyritään lisäämään esittämällä se keinona, jonka avulla kilpailussa voidaan menestyä.

Pääkirjoituksen aluksi lukijat pyritään vakuuttamaan siitä, että työvoimasta käytävä kilpailu on tulevaisuudessa totta. Argumenttien teho kumpuaa tosiasioista, eli raporteista ja ennusteista. Todellisuutta arvioidaan matemaattisesti. Erityistapauksena tuodaan esiin Lahden tilanne, josta siirrytään yleistyksen: ”Lahden luvut ovat suurin piirtein linjassa valtakunnallisten arvioiden kanssa. Kaikkiaan kuntantyoöntekijöistä lähtee vuoteen 2020 mennessä eläkkeelle lähes puolet, ennustaa Kuntien eläkevakuutus.”

Seuraavaksi siirrytään mielikuvien maailmaan. Lähivuosien keskeiseksi kysymykseksi nimetään, mistä löydetään tarpeeksi hoitajia, siivoojia ja opettajia. Kuntien kuvataan joutuvan kilpailuun työvoimasta yksityisen sektorin kanssa. Argumentit vetoavat konkreettisuuden asteesta riippuen joko tavallisiin kuntalaisiin tai kuntiin työnantajina.

Tämän jälkeen lehti argumentoi: ”Eläkepoistumaan varautuminen on aloitettava viimeistään nyt, kun erilaiset ratkaisukeinot ovat vielä mahdollisia. Isojenkin kuntien on syytä kohentaa imagoaan työnantajana, jotta ne pärjäävät kilpailussa.” Näin osoitetaan, että isojenkin kuntien kannattaa lähteä liitokseen mukaan. Argumentissa ilmenee romanttiselle hengelle ominainen laadullinen lokus, jonka mukaan etusijalle on asetettava kiireelliset toimenpiteet.

Isojen kuntien eksplisiittinen maininta selittää, miksi Lahti on tekstin alussa nostettu esimerkiksi. Kun osoitetaan, että Lahdelle tulee vaikeuksia työvoiman saatavuuden turvaamisessa, voidaan päätellä, että vaikeuksiin joutuvat muutkin. Keskeiseksi puhuttelun kohteeksi hahmottuvat siten (isot) liitoskunnat, joiden intresseissä on turvata työvoiman saatavuus.

Pääkirjoitus 5: Avoimuutta luvattiin, ja sitä saatiin (28.5.2010)

Pääkirjoituksessa on kaksi julkilausumatonta pääväitettä: liitosratkaisuja ei ole tehty ja hanke on luotettava. Ensimmäistä väitettä perustellaan tuttuun tapaan tuomalla esiin, että ratkaisut tehdään kuntajakoselvityksen pohjalta: ”Lahden seudun yhdeksän kunnan yhteinen jättiläisurakka etenee uuteen vaiheeseen, kun liitosselvitys sopimuksineen valmistuu lopullisesti ja julkistetaan alkuvuodesta. Kesän aikana kuntien päättäjät perehtyvät vielä kerran kaikkeen siihen, mitä viime kuukausien aikana on tehty, ja ratkaisevat syksyllä, syntykö seudulle uusi kunta vai ei.”

Liitos esitetään siis yhteisenä urakkana, jossa kaikkien yhdeksän kunnan on syytä olla mukana. Kuntajakoselvityksen hyväksyttävyyttä pyritään lisäämään esittämällä se keinona, jonka avulla toivottu tavoite, eli liitosratkaisu, voidaan saavuttaa. Argumentin vakuuttavuus perustuu yhtäältä liitosprosessin tosiasialliseen luonteeseen ja toisaalta järkevyyden arvostukseen: jos tietoa on saatavilla, sitä on syytä hyödyntää.

Seuraavaksi pääkirjoituksessa siirrytään perustelemaan toista pääväitettä: ”Avoimuutta luvattiin, ja sitä saatiin.” Hankkeen eteenpäin vieminen on siis ollut luotettavaa. Argumentin teho perustuu abstraktiin arvoon, joka nauttii universaaliyleisön hyväksyntää. Myöhemmin tekstissä avoimuus kuitenkin konkretisoituu, kun todetaan, että ”kaikilla muillakin kuntalaisilla on mahdollisuus saada hankkeesta tietoa.” Kyseessä on määrällinen lokus, tasa-arvon arvostus. Tiedonsaanti ei siis ole ollut vain päättäjien yksinoikeus. Kuntalaisten tiedonsaannin mahdollisuuksia perustellaan lukuisin tosiasiapohjaisiin esimerkeihin, kuten kertomalla koteihin lähetettävästä tietopaketesta ja hankkeen verkkosivuille kootusta tiedosta.

Avoimuutta perustellaan myös vetoamalla selvitysmies Soininvaaraan auktoriteettina. Pääkirjoitus toteaa, että hänen mukaansa tiedottaminen on ollut jopa ”kiusallisen” avointa. ”Jos aina avoimuutta puolustanut Soininvaara kokee näin, sitä voidaan pitää yhtenä osoituksena tiedotuksen onnistumisesta”, pääkirjoittaja päätelee.

Perelmanilaisittain universaaliyleisön hyväksynnän voi saada osakseen vain yksi auktoriteetti, jumala. Luokittelen kuitenkin Soininvaaran kaltaiset maakunnalliset auktoriteetit universaaliyleisöön vetoaviksi, koska olisi mahdotonta määrittellä, minkälaiseen erityisyleisöön ne nimenomaan vetoaisivat.

Lopuksi julkilausutaan pääkirjoituksen keskeinen toimenpidesuositus: ”Kannattaa käydä hankkeen tietopaketti läpi, ennen kuin muodostaa lopullisen mielipiteensä uudesta kunnasta”. Siinä kuntalaisten tietopaketti esitetään samaan tapaan kuin päättäjien osalta kuntajakoselvitys, eli keinona saavuttaa toivottu tavoite, mielipiteen muodostus. Tekstin keskeinen väite tulee ilmi lausahduksessa ”ennen kuin muodostaa lopullisen mielipiteensä”. Kyseessä on dissosiaatio, jossa tämänhetkiset mielipiteet osoitetaan pettäviksi verrattuna tietopakettien pohjalta tehtäviin lopullisiin ratkaisuihin.

Puhuttelun kohteena ovat tavalliset kuntalaiset, joihin vedotaan tasapuolisilla tiedonsaannin mahdollisuuksilla ja joita suostutellaan muodostamaan mielipiteensä faktojen pohjalta.

Pääkirjoitus 6: Järki sanoo kyllä (2.6.2010)

Pääkirjoituksessa on yksi julkilausumaton pääväite: uusi kunta kannattaa muodostaa. Väitteelle esitetään useita perusteluja. Uuden kunnan muodostaminen kuvataan järkeväksi ratkaisuksi ja toisaalta hanke esitetään ainutlaatuisena verrattuna muihin liitoksiin.

Aluksi pyritään vakuuttamaan lukijat juuri valmistuneen kuntajakoselvityksen hyvydestä. Se tapahtuu käsite-erottelun avulla: kuvaamalla selvitystä konkreettiseksi, mikä implikoi, että konkreettinen on abstraktia parempi. Tämän jälkeen selvitystä koskeva hyväksyntä pyritään siirtämään koskemaan myös selvitysmiehiä rinnakkaisuuteella, joka yhdistää henkilön tekoihinsa. Todetaan, että selvitysmiehiä on syytetty konkreettisuuden puutteesta ja että näitä epäilyksiä selvitys ei tue.

Seuraavaksi viitataan uuden kunnan vastustajiin ja todetaan, että he tuskin muuttavat kantaansa, koska se perustuu tunteisiin ja epäluuloisuuteen. Tekniikkana on järjen ja tunteiden dissosiaatio ja järjen pitäminen parempana. Tämän jälkeen vihjataan, että vastustajat ovat myös kykenemättömiä objektiiviseen tarkasteluun toteamalla: ”Mutta niille, jotka haluavat tarkastella selvitysmiesten työtä avoimin mielin, tarjolla on näköala, joka antaa toiveikkautta koko maakunnan tulevaisuuteen.”

Seuraavaksi argumentaation linja siirtyy tulevaisuutta koskevien mielikuvien kautta perustelemaan liitoksen järkevyyttä. Se esitetään muun muassa keinona turvata peruspalvelut, palauttaa kunnallisdemokratia ja parantaa tehokkuutta. Argumentit vetoavat julkilausutusta arvosta riippuen hieman eri ryhmiin. Esimerkiksi palveluiden turvaamisen voisi katsoa erityisyleisölle, kuntalaisille, suunnatuksi argumentiksi. Yhteistä kaikille perusteluille on, että ne ovat jälleen periaatteessa kaikkien hyväksyttävissä: kukaan tuskin vastustaa palveluiden turvaamista.

Lopuksi järkiperusteista palataan mielikuvien tasolle: ”Maakuntajohtajan tehtävät jättävät Esa Halme ja projektipäällikkö Lauri Kuukasjärvi ovat omassa selvitystyössään korostaneet, että tavoite on uskallettava asettaa pelkkiä kuntaliitoksia korkeammalle tasolle. Uusi kunta on jotakin paljon enemmän.” Kyseessä on laadullinen lokus, jossa liitoksen arvo kumpuaa sen ainutlaatuisuudesta.

Pääkirjoitus suljetaan argumentilla, jossa yhdistyy useampi argumentaation tekniikka: ”Uusi kunta - selvitys antaa konkreettisia työkaluja niille, jotka haluavat lähteä rakentamaan yhdeksän kunnan uutta tulevaisuutta yhdessä uudessa kunnassa.” Vastustajat toisin sanoen esitetään haluttomina yhteisen hyvän edistämiseen, selvitys kuvataan konkreettisena ja liitos näyttäytyy kaikkien yhteisenä urakkana.

Puhuttelun kohteeksi tässä pääkirjoituksessa voidaan määritellä liitoksen vastustajat, joita suostutellaan muuttamaan mielipidettään vetoamalla järjen ja objektiivisuuden arvostuksiin.

Pääkirjoitus 7: Hennassa ei pärjää ilman autoa (12.6.2010)

Tästä pääkirjoituksesta olen sisällyttänyt analyysiini pelkästään loppuosan, koska vain se sisältää liitosta koskevaa argumentaatiota. Kirjoituksessa on yksi julkilausumaton pääväite: kuntaliitoksen ulkopuolelle ei kannata jäädä. Kirjoitus on luontevimmin tulkittavissa kaikille liitoskunnille yhteisesti suunnatuksi antimalliksi, jonka avulla liitoskuntia kehoitetaan välttämään kuvatunkaltaista toimintaa. Puhuttelun kohteeksi voitaisiin toki katsoa myös antimalliksi asetettu Orimattilan kaupunki itse. Tulkinta ei kuitenkaan olisi kovin hedelmällinen, koska argumentaation tavoitteena on usein toiminta-alttiuden luominen, eikä kaupungin liitosratkaisuun voida enää vaikuttaa.

Pääkirjoituksen argumentaatio etenee kausaalisuhteiden varassa. Ensiksi viitataan selvitysmies Soininvaaran arvioon, että Orimattilan ”Henna-hankeella olisi nykyistä paremmat menestymisen edellytykset, jos sitä suunniteltaisiin osana uutta kuntaa”. Liitokseen mukaan lähteminen olisi siis ollut keino, jonka avulla kaupunki olisi voinut turvata tulevaisuutensa. Tämän jälkeen tuodaan esiin, että nykyisellään Henna ei tuota seudullista hyötyä vaan kilpailua veronmaksajista. Todetaan myös, että sen vuoksi Lahden seudulle mahdollisesti syntyvä uusi kunta ei kehity luontevaan kasvusuuntaansa. Tällöin Orimattilan toiminnan seuraukset näyttäytyvät alueen kannalta epätoivottuina: yhteisen hyvän toteutuminen estyy, samoin uuden kunnan luonnollinen kehitys.

Pääkirjoitus hyödyntää antimallia tuodessaan esiin, että ”kaikille osapuolille olisi ollut eduksi, jos Orimattila olisi lähtenyt mukaan uusi kunta -selvitykseen, mutta kaupunki valitsi toisin”. Viesti on, että toisin kuin Orimattilan, muiden kuntien on syytä tehdä ratkaisunsa yhteisen hyvän pohjalta.

Pääkirjoitus 8: Heinolassa vielä kaikki mahdollista (16.6.2010)

Pääkirjoituksessa on kaksi pääväitettä: Heinolan liitoskanta on avoinna ja Heinolan kannattaa tulla liitokseen mukaan. Ensimmäistä väitettä perustellaan kyselyllä, jonka lehti on tehnyt kunnan valtuutetuille. Sen kerrotaan osoittavan vääräksi luottamushenkilöjohdon luoma mielikuva, että kunta olisi jäämässä liitoksesta pois. Kyseessä on dissosiaatio, jossa poliitikkojen puheet osoitetaan pettäviksi ilmiöiksi ja kyselyn tulokset todellisuudeksi. Seuraavaksi osapuolten voimasuhteita arvioidaan kvasiloogisesti: ”Kun uuteen kuntaan liittymistä kannattavien valtuutettujen ja

epävarmojen lukumäärä lasketaan yhteen, puntit vastustajien ja kannattajien kesken ovat tasan.” Argumentaation tavoitteena on vakuuttaa lehden lukijat liitosratkaisun avoimuudesta.

Tämän jälkeen pääkirjoitus siirtyy argumentoimaan, että Heinolassa ilmenevälle liitoksen vastustukselle ei ole perusteita. Kunnan sosiaalidemokraattisten valtuutettujen vastustus kuvataan yllättäväksi, koska SDP on perinteisesti ajanut kuntaliitoksia, ja puolueen puheenjohtaja Jutta Urpilainenkin on juuri esittänyt kuntien määrän vähentämistä. Argumentaation pohjana ovat muun muassa otaksuma puoluepoliittisen ryhmän yhdenmukaisuudesta ja kvasilooginen vaatimus samankaltaisesta toiminnasta eri tilanteissa.

Seuraavaksi pääkirjoituksessa todetaan, että kunnan liitoskeskustelua ovat leimanneet tunne ja tosiasioista piittaamattomuus. Kyseinen argumentti perustuu jälleen järjen pitämiseen tunnetta arvokkaampana. Tämän jälkeen esitetään malli: ”Eräs kyselyyn vastannut kokoomusvaltuutettu kiteytti asian hyvin. Hän haluaisi nähdä Heinolan itsenäisenä ja hyvinvoivana kuntana, mutta niitä tekijöitä, joiden myötä se olisi mahdollista, ei ole pystytty tuomaan esiin.” Sitten nostetaan kysymysmuodossa esiin, että heinolalaisilla on ollut aikaa panna asiat kuntoon. ”Miten voidaan luottaa siihen, että päättäjät pystyvät tekemään sen jatkossa, kun ulkoiset olosuhteet muuttuvat koko ajan heikommiksi?”

Heinolalaisia suostutellaan liitoksen kannalle saavutettavilla hyödyillä ja itsenäisyyden kovalla hinnalla. Liitoksen hyödyt ja haitat määrittyvät tavallisten kuntalaisten, siis erityisyleisön, näkökulmasta. Hyödyt määrittyvät palveluiden turvaamiseksi ja itsenäisyyden hinta korkeaksi verotukseksi: ”Keskivertoperhe maksaa Heinolassa vuodessa veroja yli 1400 euroa enemmän kuin Lahdessa.” Tämän jälkeen Heinolan mukaantuloa perustellaan kvasiloogisilla, uhraukseen perustuvilla argumenteilla tuomalla esiin, että liitos olisi helpompi toteuttaa ilman Heinolaa. Sitten osoitetaan vastustajien väitteet abstrakteiksi: ”Liitoksen vastustajat korostavat palvelujen ja päätösvallan katoavan. Mitä kaikkea tällä tarkoitetaan? Mikä palvelu heikkenee?” Heinolalla kerrotaan olevan enemmän päätösvaltaa kuin pikkukunnilla ja palveluiden kohentuvan.

Lopuksi pääkirjoituksen argumentaatio sidotaan yhteen puhumalla kummankin pääväitteen puolesta: ”Monet kysymykset askarruttavat Heinolassa. Niihin on pyrittävä etsimään konkreettiset vastaukset vanhentuneiden kliseiden ja tunnepohjaisten kauhukuvien sijaan, joita erityisesti liitoksen vastustajat viljelevät.”

Pääkirjoituksen argumentaatioissa on havaittavissa lukuisia Heinolan sisäisiä erityisyleisöjä, joita suostutellaan paikoitellen vetoamalla myös liitoksesta koituviin henkilökohtaisiin hyötyihin.

Yleisesti ottaen argumentaatio pohjautuu silti laajasti hyväksytyihin esisopimuksiin, kuten järjen arvostukseen. Puhuttelun kohteeksi voidaan konstruoida heinolalaiset, joita suostutellaan tekemään liitosratkaisunsa rationaalisesti.

Pääkirjoitus 9: Keskustelun ja harkinnan aika (21.6.2010)

Pääkirjoituksessa on kaksi julkilausumatonta pääväitettä: liitoskysymystä ei ole ratkaistu ja hanketta kohtaan ei ole syytä tuntea epäluuloa. Ensimmäinen väite tuodaan julki otsikossa: nyt on keskustelun ja harkinnan aika. Tätä havainnollistetaan kertomalla kunnissa järjestetyistä keskustelutilaisuuksista. Keskustelun toivotaan jatkuvan, koska asukkaiden palautteet ”antavat päättäjille eväitä ratkaisuun, jonka nämä tekevät syyskuussa”. Metafora esittää asukkaat kotiovelle heiluttamaan jäävänä kotiväkenä, joka pakkaa matkalle lähtevien päättäjien reppuun eväitä. Metafora on kaikkien hyväksyttävissä, koska näinhän asia aktuaalisesti on – päättäjät tekevät lopullisen ratkaisun. Kuntalaiset pääsevät osallistumaan ratkaisun tekoon eväiden antajina.

Seuraavaksi tuodaan esiin, että lehti on tiedustellut valtuutettujen kantoja liitokseen kolmesta kunnasta. Kyselyiden tulokset kuitenkin suhteellistetaan: ”ESS-kyselyt ovat suuntaa-antavia ja kuvaavat sitä, mitä mieltä vastaajat ovat asiasta tällä hetkellä. Edessä olevien kolmen kuukauden aikana käsitykset saattavat vielä muuttua.” Kyseessä on dissosiaatio. Kun puhutaan tämänhetkisistä mielipiteistä, tullaan olettaneeksi myös lopulliset mielipiteet, jotka ovat painavampia.

Tämän jälkeen pääkirjoitus siirtyy hälventämään hankkeeseen kohdistunutta epäluuloa argumentoimalla, että tapahtuneelle virheelle on olemassa selitys ja tämä selitys on avoimuus – seikka jonka puolesta pääkirjoituksissa on argumentoitu aiemminkin ja jonka siis ilmeisesti oletetaan nauttivan yleisön hyväksyntää. Lukijoiden mieliin palautetaan nopeasti, että ”Uusi kunta -prosessia on alusta lähtien leimannut avoimuus”. Sen jälkeen todetaan: ”Avoimesta tiedottamisesta seurasi mielenkiintoinen episodi, kun hämeenkoskelainen eläkeläinen, entinen atk-päällikkö, huomasi virheen talousennusteiden yhteenvetosivussa.” Virheen argumentoidaan siis seuraavan yleistä hyväksyntää nauttivasta arvosta, avoimuudesta, eikä esimerkiksi huolimattomuudesta. Näin virheen tuomittavuus vähenee. Samalla se liitetään osaksi uuden kunnan ympärille rakennettua avoimuuskertomusta ja estetään dissonanssi, jota syntyisi muuten yhteen sopimattoman elementin ilmaantumisesta.

Talouselämyksiin perehtynyt hämeenkoskelaismies esitetään pääkirjoituksessa muillekin jäljittelemisen arvoisena mallina: ”On suotavaa, että ainakin kuntien päättäjät kahlaisivat vielä

kerran uusi kunta -aineiston läpi edes osaksi niin tarkasti kuin hämeenkoskelaismies teki.” Sitten todetaan, että myös kuntalaisten on syytä perehtyä ainakin koteihin jaettuun esitteeseen:

”Hankkeeseen on liittynyt paljon epäluuloa ja sen yhteydessä on lausuttu monia perusteettomia väitteitä, joiden paikkansapitävyyden voi tarkistaa.” Liitosratkaisujen tekeminen kuvataan siis rationaaliseksi prosessiksi, jossa mielipiteet muodostetaan tiedon pohjalta.

Lopuksi todetaan vielä: ”Myös pelottelua on esiintynyt. Sekä uuden kunnan kannattajat että vastustajat ovat kertoneet kokeneensa pelottelua. Sellainen ei kuulu avoimeen ja rakentavaan keskusteluun.” Tässä lehti toistaa aiemminkin käyttämänsä rajoitustekniikan, jossa pelottelu osoitetaan yhteen sopimattomaksi hankkeen ympärille rakennetun avoimuuskertomuksen kanssa.

Puhuttelun kohteiksi pääkirjoituksessa määrittyvät päättäjät ja kuntalaiset, joita kumpiakin suostutellaan tutustumaan hankkeen materiaaleihin esittämällä ne keinona saavuttaa toivotut tavoitteet, kuten virheellisten käsitysten korjaaminen.

Pääkirjoitus 10: Kilpaileva rinnakkaiselvitys (5.7.2010)

Kirjoituksessa on yksi pääväite: Asikkalan, Sysmän ja Padasjoen selvitys ei ole hyvä. Väitteelle esitetään kolme perustelua. Ensinnäkin pyritään osoittamaan, että selvitys on tehty itsekkäistä syistä. Toiseksi argumentoidaan, että sitä ei ole tehty hyvin. Kolmanneksi tuodaan esiin, että selvitys voi johtaa hankaluuksiin. Luontevimmin kirjoitus on tulkittavissa suostutteluksi, jonka tavoitteena on saada kuntakolmikko Asikkala, Padasjoki ja Sysmä luopumaan suunnitelmistaan.

Itsekkäisiin syihin keskittyvä perustelujen linja tuomitsee selvityksen muiden liitoskuntien silmissä. Se nimetään Uusi kunta -selvityksen kilpailijaksi. Väitteen perusteluiksi esitetään kehityksen suuntaa osoittavia argumentteja: ”Loppuraportissa avallaan ovia vielä laajemmalle yhteistyölle tarjoamalla kättä niin Hartolalle, Kuhmoisille kuin joissain asioissa myös Heinolalle. Jatkosta on tosin tarkoitus häveliäästi päättää Uusi kunta -kuvion tarkennuttua.” Yhteistyökuvion tavoitteeksi kuvataan erilaiset hyödyt ja pomoista eroon pääseminen. Tällöin päämäärä määrittyy itsekkääksi verrattuna uuden kunnan tavoitteisiin, joiksi on aiemmissa pääkirjoituksissa nimetty muun muassa seudun elinvoiman kasvattaminen. Argumentaatiolinjan taustalta hahmottuvat yhteisen hyvän ja lojaalisuuden esisopimukset, jotka konkretisoituvat lojaalisuutena muita liitoskuntia kohtaan ja maakunnan edun laittamisena etusijalle.

Toisen perustelulinjan tarkoituksena on osoittaa, että selvitystä ei ole tehty hyvin. Tätä perustellaan ensiksi selvityksen nopealla valmistumisella ja toiseksi sillä, että laskelmissa on 20 prosentin virhemarginaali. Argumenttien teho perustuu homogeeniseen hierarkiaan, jonka mukaan suotavia olisivat suurempi työmäärä ja pienempi virhemarginaali.

Kolmas perustelulinja tuo esiin, että kilpailevan selvityksen noudattaminen voi johtaa hankaluuksiin. Pääkirjoitus hyödyntää auktoriteettina Lahden valtuuston puheenjohtajaa, joka kyseenalaistaa sekä selvityksessä esiin tuotujen ehdotusten hyödyllisyyden että sen laskelmien realistisuuden esittäen Uusi kunta -laskelmat parempana vaihtoehtona. Seuraavaksi pääkirjoittaja toteaa: ”Asikkala, Sysmä ja Padasjoki ovat valmiit valitsemaan säästämisen tien pitääkseen viimeiseen saakka kiinni itsenäisyydestään. Tulevaisuus näyttää, onko linja oikea. Ymmärrettävää on, että vanhusten osuuden kasvaessa on varoja pakko irrottaa jostain, jos veroja ei haluta nostaa tolkkottomasti”. Selvityksen haittojen esitetään konkretisoituvan jälleen tavallisten kuntalaisten elämässä näkyvinä seikkoina, kuten verotuksen mahdollisena kiristymisenä.

Kirjoituksen lopussa on vielä äkkipäätä irralliselta vaikuttava argumentti: ”Selvitys on jo ehtinyt nostattaa tunteja kuntien palveluksessa olevissa, vaikka ketään ei ole tarkoitus sanoa irti. Työpaikan sijoituspaikka voi muuttua ja matkustaminen lisääntyä, kun palvelee kolmea kuntaa yhden sijasta. Vastaavia muutoksia tulisi myös suurkunnassa.” Sanottu voidaan tulkita yritykseksi lisätä suurkuntaliitoksen hyväksyttävyyttä osoittamalla, että vastustusta ilmenee ja että ikäviä muutoksia tulisi myös muiden yhteistyökuvioiden yhteydessä.

Pääkirjoitus 11: Uusi kunta monen mutkan takana (19.7.2010)

Pääkirjoituksessa on kaksi pääväitettä: liitosratkaisuja ei ole tehty ja päättäjien on tuotava kantansa julki. Ensimmäinen väite ilmenee jo otsikossakin esitettynä matka-metaforana. Siinä uusi kunta näyttäytyy määränpäänä ja matkalla olevat mutkat kysymyksinä, neuvotteluina ja pohdintoina. Näin ollen kyseisten toimenpiteiden hyväksyttävyyttä pyritään lisäämään osoittamalla ne keinoiksi, joiden avulla liitosmatkalla päästään perille. Argumentaation taustalla on jälleen laajaa hyväksyntää nauttiva esisopimus järjen arvostuksesta.

Tämän jälkeen ratkaisujen tekemättömyyttä perustellaan kyselyllä, jonka lehti on tehnyt kuntien valtuutetuille. Todetaan, että Lahden ympäristökunnissa on tiukkaa vastarintaa ja päätellään, että kaikki kunnat eivät ole lopulta mukana. Tuloksia havainnollistetaan kuntakohtaisesti: ”Heinolassa työväenyhdistyksen johtokunta liputtaa itsenäisen Heinolan puolesta. Jos demarien kunnallisjärjestö

päättää aikanaan näin ja valtuusto noudattaa ohjetta, Heinola on ulkona uudesta kunnasta.” Jakso on katsottavissa kvasiloogiseksi yritykseksi arvioida todellisuutta. Lehti pyrkii osoittamaan, että valtuutettujen äänijakaumat kunnissa voivat muuttua koska tahansa.

Tämän jälkeen kyselyn tulokset suhteellistetaan. Pääkirjoituksen mukaan niitä ”tulee pitää vain suuntaa-antavina. Useimmissa kunnissa tilanne on vielä täysin auki.” Näkemystä perustellaan kyselyssä ilmi tulleiden epäröivien valtuutettujen määrällä. Lisäksi todetaan, että mielipiteet saattava muuttua. ”On muistettava, että kyselyssä nimenomaan tiedusteltiin tämänhetkistä tuntumaa liitokseen.” Kyseessä on dissosiaatio, jossa tämänhetkinen tuntuma liitoksesta menettää painoarvoa verrattuna lopulliseen mielipiteeseen.

Seuraavaksi pääkirjoituksessa vaaditaan suorasanaisesti päättäjiä tuomaan liitoskantansa esiin: ”Vastuullisten päättäjien kannanottoja uuteen kuntaan kaivataan lisää jo ennen kuin kuntalaisten mielipidettä tiedustellaan.” Päättäjiä katsotaan velvoittavan heidän jäsenyytensä ryhmässä: ”Kunnan korkeimman päättävän elimen jäsenet ovat myös mielipidejohtajia.” Vastuulliseksi toiminnaksi määrittyy liitosratkaisun tekeminen itsenäisesti: ”[M]issä tapauksessa he eivät voi siirtää vastuutaan uusi kunta -ratkaisusta kuntalaisille, oli kansanäänestyksen tulos millainen tahansa.” Argumentaation esisopimuksina ovat laajaa hyväksyntää nauttivat vastuullisuuden ja rohkeuden kaltaiset arvot. Ne konkretisoituvat päättäjien vastuuna kuntalaisia kohtaan ja johtajuutena, johon asema heidät velvoittaa.

Lopuksi pääkirjoituksessa nostetaan antimalliksi keskustalainen sosiaali- ja terveysministeri Juha Rehula, jonka suhtautumisen liitokseen kuvaillaan olleen tempoilevaa ja jonka tämänhetkistä kantaa ei tiedetä. Kerrotaan, että ”tähän kysymykseen haluaisivat epäilemättä vastauksen muun muassa Lahden ympäristökuntien vajaat 70 keskustavaltuutettua, joista iso osa vielä pohtii omaa kantaansa suurkuntahankkeeseen”. Tässä lehti kääntyy hetkellisesti perustelemaan myös ratkaisujen tekemättömyyttä tuomalla esiin, että kyselyn mukaan valtuutetut vielä pohtivat kantaansa.

Puhuttelun kohteeksi pääkirjoituksessa määrittyvät päättäjät, joita suostutellaan vetoamalla vastuullisuuteen.

Pääkirjoitus 12: Hämeenlinnasta paljon opittavaa (26.7.2010)

Pääkirjoituksessa on yksi pääväite: Hämeenlinnan suurkuntaliitoksen virheet eivät toistu Lahden liitoksessa. Väitettä perustellaan otsikossa julki lausutulla seikalla, eli sillä, että Hämeenlinnan

virheistä voidaan ottaa opiksi. Taustalla on otaksuma inhimillisen toiminnan järkevyydestä: kun virheitä on tehty, seuraa niistä luonnollisesti oppiminen. Tekstissä tuodaan myös esiin, kenen vastuulla tämä oppiminen on: ”Hämeenlinnan seudun nykyinen kuntarakenne antaa paljon ajattelemisen aihetta Lahden alueen päättäjille.” Hämeenlinnan virheet ovat siis syy, josta pitäisi seurata, että päättäjät alkavat ajatella.

Virheiden välttämisen mahdollisuutta tuetaan pääkirjoituksessa edelleen erilaisilla lisäperusteluilla: virheille on selitykset, Lahden alueella asiat aiotaan tehdä toisin ja suurliitoksista on onnistuneitakin esimerkkejä. Hämeenlinnan vaikeaa alkutaivalta selitetään tuomalla esiin, että ”liitoskuntien rahankäyttö karkasi viimeisenä itsenäisenä vuonna käsistä” ja että ”seudulle jäi liitoksen jälkeen kolme voimakasta toimijaa, jotka kukin pyrkivät tahollaan vetämään kotiinpäin”. Tällaisten argumenttien esisopimuksina ovat jälleen universaaliyleisön hyväksymät arvot: järjen ja yhteisen hyvän arvostus. Hämeenlinnan virheiden esitetään seuranneen siitä, että kyseisiä arvoja ei noudatettu.

Lehti pyrkii osoittamaan, että Lahden liitoksessa vastaavia ongelmia ei syntyisi. Tätä perustellaan tosiasioilla, kuten kuntien rahankäytön valvomiseksi perustettavalla yhdistymishallituksella ja asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien turvaamisella. ”Lahden alueelle kaavailtu lähidemokratiamalli on Hämeenlinnan järjestelyyn verrattuna aivan toista luokkaa”, kirjoituksessa todetaan. Lopuksi tuodaan esiin, että suurliitoksista on onnistuneitakin esimerkkejä. Sen jälkeen lisätään: ”Lahden alueella kaikki on vielä mahdollista. Päätökset tehdään syksyllä.” Tämä on tulkittavissa tosiasioihin nojaavaksi argumentaatioksi: koska päätökset vielä puuttuvat, täytyy kaiken olla mahdollista.

Puhuttelun kohteeksi pääkirjoituksessa ovat luontevimmin tulkittavissa päättäjät, joita suostutellaan vetoamalla heidän oppimiskykyynsä, järkevyyteensä ja epäitsekkyyteensä.

Pääkirjoitus 13: Asukkailta eväitä päättäjille (9.8.2010)

Pääkirjoituksessa voidaan erottaa jopa kolme pääväitettä: liitosratkaisuja ei ole tehty, kuntalaisilla on velvollisuus ilmaista mielipiteensä ja lopullinen vastuu ratkaisusta on päättäjillä. Väite ratkaisujen tekemättömyydestä ilmenee tosin vain seuraavasta argumentista: ”Kannatan, en kannata vai en osaa ottaa kantaa? Näitä vaihtoehtoja punnitsevat elokuussa kymmenettuhannet päijäthämäläiset, jotka saavat ilmaista mielipiteensä Lahden alueen laajasta kuntaliitoksesta.”

Kyseessä on havainnollistus, joka esittää mielipiteen muodostamisen äänestyshetkellä tapahtuvana puntarointina.

Tämän jälkeen tuodaan esiin, että ”Uusi kunta -selvitykseen osallistuneista yhdeksästä kunnasta viisi kuulee asukkaitaan liitosratkaisun tueksi”. Argumentti toistaa saman ajatuksen kuin otsikossa ilmaistu ”asukkailta eväitä päättäjille”. Asukkaat määrittävät liitosmatkalla eväiden antajiksi, kun taas päättäjät tekevät lopulliset ratkaisut.

Seuraavaksi pääkirjoituksessa siirrytään argumentoimaan, että ”äänestyksen ja kyselyiden voi odottaa kiinnostavan asukkaita kaikissa kunnissa”. Väitettä perustellaan kvasiloogisesti viittaamalla aiempien liitosäänestysten äänestysprosentteihin. Tämän jälkeen tuodaan esiin, että kaikkien monikuntaliitosten yhteydessä asukkaiden mielipiteitä ei ole kysytty. Uusi kunta -liitoksessa näin tehdään. Siitä päätellään kvasiloogisesti, että liitosta on haluttu valmistella huolellisesti, ja vaaditaan asukkailta vastavuoroisuutta: ”Siksi onkin toivottavaa, että mahdollisimman monet kuntalaiset käyttävät heille tarjottua mahdollisuutta ilmaista kantansa.” Lisäksi tuodaan esiin, että asukkaiden kuuleminen ei ole ”ilmaista puuhaa”. Argumentoinnin tekniikkana on kvasilooginen uhraus, jonka nojalla kuntalaisia suostutellaan tekemään oma osuutensa.

Päätteeksi esitetään kolmas pääväite: ”Ja jos liitosasian ratkaiseminen tuntuu mahdottomalta, kannattaa kertoa sekin. En osaa sanoa -vastauksella voi joko ilmaista, ettei kuntaliitos kiinnosta tai korostaa hankkeeseen vihkiytyneiden päättäjien vastuuta asian ratkaisemisessa.” Loppujen lopuksi liitosratkaisun tekeminen on siis päättäjien vastuulla. Tätä argumentaatiota on pohjustettu jo puhuttaessa muiden liitosten yhteydessä järjestetyistä äänestyksistä: ”Useimmat neuvoa-antavan kansanäänestyksen kohteena olleista liitoksista ovat olleet kahden tai kolmen kunnan välisiä ja siten asetelmaltaan Uusi kunta -liitosta selkeämpiä.” Kyseessä on kaksoishierarkia, jossa suuremmasta kuntien määrästä päätellään, että liitosasetelmankin täytyy olla monimutkaisempi ja näin ollen kuntalaiset eivät välttämättä osaa ratkaista kysymystä.

Pääkirjoituksessa puhuttelun kohteiksi määrittävät kuntalaiset, joita suostutellaan uhrauksilla, ja päättäjät, joita suostutellaan vetoamalla vastuullisuuteen.

Pääkirjoitus 14: Liitosäänestykset vaimeasti liikkeelle (22.8.2010)

Pääkirjoituksessa on kaksi erillistä pääväitettä. Niistä keskeisin on, että vastuu liitoskysymyksen ratkaisusta on päättäjillä. Väitettä tuetaan viidellä eri argumentaation linjalla: edustuksellisella

demokratialla, kuntalaisten maltillisella suhtautumisella liitokseen, kuntalaisten haluttomuudella vaikuttaa, kuntalaisten luottamuksella päättäjiin ja sillä, että kuntalaiset eivät ehkä hahmota liitosta.

Aluksi lehti määrittelee kuntalaisten mielipiteen kysymisen seuraukseksi siitä, että kaikki kunnat eivät luota edustuksellisen demokratian toimivuuteen. Argumentin vakuuttavuus kumpuaa siitä, että edustuksellinen demokratia nauttii kulttuurissamme laajaa ja vahvaa arvostusta.

Seuraavaksi pääkirjoituksessa todetaan: ”Tämänhetkisten tietojen valossa vaikuttaa siltä, että vaikka uuden kunnan perustaminen on herättänyt maakunnan päättäjissä voimakkaitakin intohimoja, tavalliset kansalaiset suhtautuvat asiaan huomattavasti maltillisemmin.” Argumentti hyödyntää järjen ja tunteiden erottelua. Kuntalaisten malttia puolestaan perustellaan kvasiloogisella vertauksella, jonka mukaan kyselyjen osallistumisprosentit näyttävät jäävän alhaisemmiksi kuin kuntavaaleissa. Vertailun perusteella argumentoidaan, että ”päijäthämäläisten vaikuttamisinto ei siten näytä yltävän valtakunnallisiin mittoihin”. Tässä esitetään päättäjät tunteellisina mutta silti vastuullisina vaikuttajina, joiden on tehtävä ratkaisut, koska kuntalaiset eivät vaikuttamisesta innostu.

Tämän jälkeen äänestysprosentteja verrataan muiden kuntaliitosten yhteydessä ilmenneisiin äänestysprosentteihin ja toistetaan tuttu kaksoishierarkia, jossa kuntien määrästä päätellään liitoksen hahmotettavuutta: ”Päijäthämäläinen yhdeksän kunnan liitos saattaa olla kansalaisille hankalammin hahmotettava kokonaisuus.” Tämän jälkeen kaksoishierarkiaa käytetään toistamiseen: ”Nähtäväksi jää, millaisen painoarvon kuntien valtuutetut antavat mielipidetiedusteluilla, jos niiden äänestysaktiivisuus yltää vain niukin naukin 50 prosentin paremmalle puolelle.”

Lopuksi pääkirjoittaja tulkitsee matalien äänestysprosenttien kertovan siitä, että ”huomattava osa kuntalaisista luottaa siihen, että valistuneet päättäjät osaavat saamansa tiedon perusteella ratkaista ihan omin päin, mikä on paras ratkaisu pulmallisessa asiassa”. Päättäjien on siis oltava kuntalaisten luottamuksen arvoisia ja tehtävä liitosratkaisut itsenäisesti. Tämän jälkeen kuitenkin lisätään, että kuntalaisilla ”on vielä aikaa antaa edustajilleen lisäevästyä.”

Pääasialliseksi puhuttelun kohteeksi on katsottava päättäjät, joita suostutellaan olemaan kuntalaisten luottamuksen arvoisia.

Pääkirjoituksen toinen pääväite on tekstin muusta argumentaatiosta hyvin irrallinen. Siinä tuodaan esiin, että Padasjoki on toiminut moitittavasti, kun se ei ole kertonut äänestysprosenttiaan. ”Muut ovat onneksi avoimempia”, kirjoituksessa todetaan. Argumentti tuomitsee lukijoiden silmissä Padasjoen toiminnan uuden kunnan avoimuuskertomukseen sopimattomana.

Pääkirjoitus 15: Kuntapomojen takinkääntöviikko (5.9.2010)

Pääkirjoituksessa on kaksi pääväitettä: kunnanjohtajat tekevät väärin esittäessään liitoksen hylkäämistä ja Hollolan valtuuston pitää äänestää liitoksesta. Ensimmäistä väitettä perustellaan tuomalla esiin, että johtajien toiminta ei ole johdonmukaista eikä vastuullista. Kunnanjohtajat esitetään siis antimallina päättäjille.

Pääkirjoituksen aluksi esitetään argumentti, että uuden kunnan valmistelijat ”saivat lunta tupaan”, kun Hollolan kansanäänestyksen ja neljän muun kunnan kyselyiden tulokset viikko sitten julkistettiin. Käytetty kielikuva ehdottaa, että äänestystulokset ovat ikävä luonnonilmiö, johon valmistelijat eivät olleet varautuneet, mutta jonka kanssa olisi nyt tultava toimeen. Ilmiön ikävyyttä havainnollistetaan edelleen kertomalla korkeista, yli 80 prosentin vastustulukemista. Tämän jälkeen siirrytään kuvaamaan kunnanjohtajien reaktioita: ”Äänestysten tyrmäävät tulokset ovat saaneet eräät liitoksen puolesta liputtaneet kuntapomot kääntämään takkiaan.” Kunnanjohtajat ovat siis tehneet itselleen helpon, mutta muiden näkökulmasta oudoksuttavan ja yllättävän ratkaisun.

Väitettä takinkäännöstä perustellaan edelleen tosiasioilla. Todetaan, että esimerkiksi Hollolan ja Heinolan kunnanjohtajat esittävät liitoksen hylkäämistä. ”Voidaan ajatella, että liitosta kannattaneet kunnanjohtajat ovat ottaneet lusikan kauniiseen käteen. Miksi lähteä esittämään liitosta, jolla ei ole edellytyksiä toteutua? Samalla voidaan kuitenkin kysyä, toimivatko johtavat viranhaltijat asiassa johdonmukaisesti ja vastuullisesti?” Argumentti on dissosiaatio. Nöyrä asenne paljastuu pettäväksi ilmiöksi, jonka taustalla on kunnanjohtajien halu pakoilla vastuuta. Väitettä perustellaan edelleen muu muassa tuomalla esiin, että liitoksen tarve ja perusteet ovat olemassa kansanäänestyksen jälkeenkin. Argumentti on kvasilooginen: tosiasiaa, eli siitä että äänestys ei voi vaikuttaa liitoksen tarpeellisuuteen, pyritään johtamaan tämän tarpeellisuuden olemassaolo.

Kolmantena perusteluna pääkirjoituksessa nostetaan antimallina esiin se, että kunnanjohtajat tietävät toimivansa väärin: ”Hollolan Rahkonen huomautti kannanotossaan kuukausi sitten, että itsenäisenä kuntana selviytyminen tulee vaatimaan kovan hinnan: vuosi toisensa jälkeen tehtäviä säästöjä ja leikkauksia.” Toiseksi antimalliksi tuodaan Hollolan kunnanhallituksen puheenjohtaja Heikki Mantere, jonka kerrotaan lukeutuneen liitoksen kannattajiin mutta ilmoittaneen kansanäänestyksen jälkeen, että liitoksesta ei tarvitse äänestää valtuustossa. Tästä tullaan tekstin toiseen pääväitteeseen: ”Muodollinen yksimielisyys näyttäisi erikoiselta asiassa, jossa näkemysten tiedetään jakautuvan jyrkästi kahtia.” Koska näkemykset jakautuvat, Hollolan valtuuston on siis äänestettävä liitoksesta.

Puhuttelun kohteeksi määrittyvät pääkirjoituksessa päättäjät, joita suostutellaan äänestämään uuden kunnan puolesta vetoamalla vastuullisuuteen ja johdonmukaisuuteen.

Pääkirjoitus 16: Kello lyö suurkunnalle (13.9.2010)

Äänestyspäivän 13.9.2010 lehdessä julkaistussa pääkirjoituksessa on kaksi pääväitettä: kuntaliitos kaatuu ja kunnat päätyvät ennen pitkää yhteen. Liitoksen kaatumista perustellaan kolmella argumentaation linjalla: aika ei ollut kypsä, lainsäädäntö ei ollut tarpeeksi hyvä ja Hollolan päättäjät eivät kantaneet vastuutaan. Tässä on kuitenkin syytä huomata, että perustelut ovat oikeastaan liitoksen kaatumisesta tehtäviä johtopäätöksiä – suurkunnan hylkääminen on jo kunnanhallitusten esitysten nojalla hyväksytty tosiseikka.

Kaatumista selittää pääkirjoituksessa aluksi auktoriteetti, keskustalainen kuntaministeri Tapani Tölli. Hän arvioi, että aika ei ollut kypsä suurkunnalle. Tämä metafora ehdottaa, että liitos kypsyy omenan tapaan poimittavaksi ajallaan. Tämän jälkeen pääkirjoitus siirtyy, edelleen Töllin suulla, esittämään perusteluja sille, miksi näin tapahtuu. Perusteluiksi esitetään Oulun liitos, jota Töllin mukaan ”piti kypsytellä pitkään” ja Suur-Kouvolan liitos, jossa myös ”edettiin pitkän kaavan mukaan”. Pääkirjoittaja argumentoi: ”Useissa yhteyksissä on kehuttu, miten rivakasti Kouvolan seudun kunnat toimivat, mutta todellisuudessa liitosta haudottiin yli 30 vuotta.” Kyseessä on ilmiön ja todellisuuden dissosiaatio, jonka tueksi kyseistä prosessia havainnollistetaan yksityiskohtaisesti. Liitos on kuin muna, jota kuntien pitää nyt jaksaa hautoa.

Seuraavaksi kuntaliitoksen syntymistä perustelemaan tuodaan kokoomuslainen valtiovarainministeri Jyrki Katainen. Kataisen mukaan liitoksen avulla voidaan turvata palvelut ja työvoiman saatavuus. Tässä kohtaa on havaittavissa lievää erityisyleisöiden puoleen kääntymistä: liitos esitetään keinona turvata niin tavallisille kuntalaisille kuin kuntatyöntantajille tärkeät asiat. Lopuksi kerrotaan, että Katainen suree Lahden seudun liitoksen kariutumista. Syntyy kuva ainutlaatuisesta hankkeesta, koska sen kaatuminen saa kovan luokan poliitikonkin surulliseksi. Kataisen reaktio tukee tekstissä muutenkin ilmenevää metaforista ajattelua, joka rinnastaa liitoksen elolliseen olentoon: ”kello lyö suurkunnalle” ja ”valtuustot päättävät laajan liitoksen kohtalosta”.

Seuraavaksi pääkirjoituksessa siirrytään etsimään selityksiä liitoksen kaatumiselle. Sellaiseksi katsotaan keho lainsäädäntö: ”Ministeri Tölli asetti päättyneellä viikolla työryhmän valmistelemaan kuntalain kokonaisuudistusta. Täysremontti onkin tarpeen, sillä jatkossa tarvitaan lisää kannusteita ja porkkanoita sekä kuntaliitoksiin että palvelurakenteiden uudistamiseen

yhteistyötä lisäämällä.” Argumentin teho kumpuaa tosiasian, eli uudistuksen, ja riittämättömien kannusteiden asettamisesta kausaalisuhteeseen. Uudistus näyttyy ikään kuin seurauksena, jolloin sen tekemiselle täytyy olla myös syy: täysremontin tarve. Tämän jälkeen kerrotaan, mikä laissa on huonosti: lähidemokratiaa koskevat kohdat edellyttävät rukkaamista: ”Soininvaara tarjosi Lahden seudulle niin radikaalia lähidemokratiaa kuin nykyinen laki suinkin sallii, mutta se ei riittänyt.” Koska liitoksen kaatuminen johtuu lainsäädännöstä, syy ei tällöin ole liitoksen valmistelijoissa, jotka ovat tehneet parhaansa.

Seuraavaksi pääkirjoittaja kuitenkin kiistää kaiken edellä sanotun toteamalla, että tosiasiallisesti hanke ei kaadu paikallisdemokratian puutteeseen: ”Käytännössä hankkeen kohtalo varmistui, kun Hollola päätti järjestää neuvoa-antavan kansanäänestyksen. Äänestyksen lopputuloksen tiesi jo etukäteen, mutta vastustuksen voimakkuus oli yllätys monille.” Hankkeen kaatuminen on siis Hollolan syytä, mutta halutessaan kunta voisi vielä estää sitä tapahtumasta: ”Jos kansalta kysytään, on tietysti johdonmukaista, että vastausta kunnioitetaan. Silti on muistettava, että vastuuta ei voi työntää äänestäjien harteille.” Jos Hollolan päättäjät siis uskaltaisivat toimia vastuullisesti, sen sijaan että työntävät vastuun kuntalaisten kannettavaksi, he voisivat tehdä oikean ratkaisun. Tämä tiedetään kuitenkin mahdottomaksi, koska pääkirjoitus loppuu toteamukseen: ”Ironista tässä yhteydessä on, että nimenomaan Hollola sysäsi koko liitoshankkeen vireille hyväksymällä yksimielisesti visionsa koko Päijät-Hämeen laajuisesta kunnasta.”

Pääkirjoituksen puhuttelun kohteeksi voidaan katsoa jälleen päättäjät ja Hollolan päättäjät erityisesti. Heitä suostutellaan vielä viime hetkellä äänestämään liitoksen puolesta vetoamalla vastuullisuuteen ja johdon mukaisuuteen. Tekstissä esiintyy myös melkoisen paljon metaforia, joilla herätellään sympatiaa kaatuvaa suurkuntaa kohtaan.

5.3 Yleisökonstruktiot, esisopimukset ja tekniikat

Kaksi muuta tutkimuskysymystäni koski pääkirjoitusten yleisökonstruktioita, esisopimuksia ja tekniikoita – siis sitä, keitä lehti kutsuu pääkirjoitustilaansa liitoskysymyksessä puhuteltaviksi ja millä tekniikoilla se pyrkii heitä suostuttelemaan tai vakuuttamaan. Argumentaation kulun valottaminen edellä on jo havainnollistanut, että näiden kolmen kategorian määrittäminen ei ole aivan helppoa. Analyysini perusteella näyttää yhtäältä siltä, että pääkirjoitusten argumentaatio etenee kauttaaltaan universaaliyleisön hyväksyttävissä olevien premissien varassa. Toisaalta kirjoituksissa on vahva suostuttelun tuntu. Tämä ei silti ilmene juuri lainkaan suostuttelun kohteiden

omiin etuihin vetoamisena, vaan niiden sijasta viitataan heidän vastuisiinsa ja velvollisuuksiinsa muita kohtaan.

Päädyin tulkitsemaan argumentaation kauttaaltaan universaaliyleisölle suunnatuksi. Näin ollen se on linjassa Smolanderin (2011, 88) tekemän havainnon kanssa. Mistä voimakkaassa suostuttelussa sitten on kyse? Smolander (2011, 88–89) havaitsi, että pääkirjoituksen kirjoittaja voi asettua universaaliyleisön kanssa samalle puolelle vaatimaan esimerkiksi poliitikoilta toimenpiteitä. Siilasto (2013, 23) puolestaan esittää, että joskus erityisyleisöä voidaan vakuuttaa vetoamalla universaaliyleisön etuun. Tämänäyttypiset tulkinnat argumentaatiosta tuntuivat olevan avain myös omassa aineistossani ilmenevän kuntaliitossuostuttelun ymmärtämiseen.

Tekstissä rakentuu siis erityisiä puhutteluja, mutta toisin kuin suostuttelussa yleensä, ne eivät rajaa ulkopuolelle universaaliyleisön jäseniä vaan suostuttelun kohteena olevat tahot. Pääkirjoittaja siis esiintyy universaaliyleisön edun ajajana. Kuntaliitospääkirjoituksissa universaaliyleisöksi muodostuu tapauksesta riippuen joko koko maakunta, muiden liitoskuntien joukko tai tavalliset kuntalaiset. Pääkirjoittaja ja siten lehti asettuu kyseisten ryhmien puolelle ja puhuttelee tahoja, jotka uhkaavat kulloisenkin ryhmän etujen toteutumista.

Toinen keskeinen pulma koski sitä, kuinka yksityiskohtaisesti puhutteluja kannattaisi eritellä. Jokaisessa pääkirjoituksessa esiintyi esisopimusten perusteella jonkin verran hajontaa esimerkiksi siinä, kuinka konkreettisiin arvoihin vedottiin tai kuinka järki- tai mielikuvapohjaista argumentaatio oli. Esisopimus tarkoittaa perelmanilaisittain lähtökohtia, joille puhuja voi argumentaationsa perustaa ja joiden hän olettaa nauttivan yleisönsä hyväksyntää (ks. esim. Perelman 1996, 28; Summa 1996, 70). Pääkirjoituksille konstruoimieni esisopimusten pohjalta muodostui useita mahdollisia erityisyleisöjä. Pääkirjoituksen otsikkona saattoi olla esimerkiksi ”Järki sanoo kyllä”, mutta sitten liitoksen järkevyyttä perusteltiin myös kuntalaisten palveluiden turvaamisella. Kuitenkaan kyseiset puhuttelut eivät tuntuneet asettuvan samalle viivalle – usein pääkirjoituksessa erottui yksi tai kaksi argumenttia, joissa teksti selvästi kääntyi ”varsinaisen puhuttelun kohteen” puoleen. Tämä ilmeni esimerkiksi suorana kehotuksena toimintaan.

Päädyin tarkastelemaan pääkirjoitusten argumentaatiota etsimällä ”avainpuhutteluita”. Niitä oli usein havaittavissa yksi tai korkeintaan kaksi pääkirjoitusta kohti. Tulkintani mukaan nimenomaan kyseiset puhuttelut paljastavat pääkirjoituksen keskeisen erityisyleisön. Huomionarvoista ja mielenkiintoista on kuitenkin, että välillä nämä puhuttelut tapahtuivat varsin huomaamattomasti, eivätkä siis määrittäneet argumentaation kokonaisuutta tyystin.

Taulukko 3 tiivistää konstruoimani keskeiset puhuttelun kohteet. Olen korostanut puhuttelun kohteen keltaisella värillä silloin, kun se on mainittu tekstissä eksplisiittisesti.

Pääkirjoitus	Esisopimus	Esimerkki avainpuhuttelusta	Puhuteltava
1	Päätösvallan ja itsenäisyyden arvostus	" Monen kunnan todellinen päätösvalta näyttäisikin ulottuvan käytännössä vain sen ratkaisemiseen, tulisiko jäljellä olevasta itsenäisyydestä pitää kiinni vai ei."	Liitoskunnat
2	Tasa-arvon arvostus; Yhteisen hyvän arvostus	"Vaikka Hollolan pienet naapurit näyttävät olevan liitoskuvioidsa lähes ajopuun asemassa, on niilläkin sanansa sanottavana." " Oiva-kuntien liitoksella ei edistettäisi esimerkiksi maakunnan kilpailukykyä, jonka parantaminen on Uusi kunta -hankkeen keskeisiä päämääriä."	Hollola; Oiva-kunnat
3	Tiedon ja kovien talouslukujen arvostus	"Lahden seudun liitoshankkeesta on valmistunut suorastaan hengästyttävän perinpohjainen talousanalyysipaketti aivan kuin vastauksena niille ympäristökuntien päättäjille , jotka ovat valittaneet, ettei tietoa ole riittävästi tarjolla."	Lahden ympäristökuntien päättäjät
4	Työvoiman arvostus	" Isojenkin kuntien on syytä kohentaa imagoaan työnantajana, jotta ne pärjäävät kilpailussa."	(Isot) liitoskunnat
5	Tiedon ja järjen arvostus	"Kaikilla muillakin kuntalaisilla on mahdollisuus saada hankkeesta tietoa." "Kannattaa käydä hankkeen tietopaketti läpi, ennen kuin muodostaa lopullisen mielipiteensä uudesta kunnasta."	Kuntalaiset
6	Järjen ja objektiivisuuden arvostus	" Uuden kunnan vastustajat tuskin muuttavat kielteistä kantaansa. Siihen ei asiaperusteilla voida vaikuttaa. Vastustus lähtee niin syvästä epäluuloisuudesta ja suuresta tunteesta, ettei mielipide ole muutettavissa"	Liitoksen vastustajat
7	Yhteisen hyvän arvostus (Antimalli)	"Kaikille osapuolille olisi ollut eduksi, jos Orimattila olisi lähtenyt mukaan uusi kunta -selvitykseen, mutta kaupunki valitsi toisin."	Liitoskunnat
8	Tiedon, järjen ja konkreettisuuden arvostus	"Monet kysymykset askarruttavat Heinolassa . Niihin on pyrittävä etsimään konkreettiset vastaukset vanhentuneiden kliseiden ja tunnepohjaisten kauhukuvien sijaan, joita erityisesti liitoksen vastustajat viljelevät."	Heinolalaiset
9	Tiedon arvostus	"On suotavaa, että ainakin kuntien päättäjät kahlaisivat vielä kerran uusi kunta -aineiston läpi edes osaksi niin tarkasti kuin hämeenkoskelaismies teki." "Myös muiden kuntalaisten on syytä perehtyä aineistoon tai ainakin uusi kunta -esitteeseen, joka on jaettu joka kotiin."	Päättäjät; Kuntalaiset
10	Lojaalisuuden arvostus	" Asikkala, Padasjoki ja Sysmä julkistivat päättyneellä viikolla palveluyhteistyötä koskevan selvityksen. Vaikka paperin on kiistetty kilpailevan Uusi kunta -selvityksen kanssa, sitä se käytännössä tekee."	Asikkala, Padasjoki ja Sysmä
11	Vastuullisuuden arvostus	"Vastuullisten päättäjien kannanottoja uuteen kuntaan kaivataan lisää jo ennen kuin kuntalaisten mielipidettä tiedustellaan."	Päättäjät
12	Järjen arvostus	"Hämeenlinnan seudun nykyinen kuntarakente antaa paljon ajattelemisen aihetta Lahden alueen päättäjille ."	Päättäjät
13	Uhrausten arvostus; Vastuullisuuden arvostus	"Asukkaiden mielipiteiden selvittäminen kertoo osaltaan, että Uusi kunta -liitosta on haluttu valmistella huolellisesti. Siksi onkin toivottavaa, että mahdollisimman monet kuntalaiset käyttävät heille tarjottua mahdollisuutta ilmaista kantansa." "En osaa sanoa -vastauksella voi joko ilmaista, ettei kuntaliitos kiinnosta tai korostaa hankkeeseen vihkiytyneiden päättäjien vastuuta asian ratkaisemisessa."	Kuntalaiset; Päättäjät
14	Kuntalaisten luottamuksen arvostus	"Ehkä tilanteen voi tulkita niinkin, että huomattava osa kuntalaisista luottaa siihen, että valistuneet päättäjät osaavat saamansa tiedon perusteella ratkaista ihan omin päin, mikä on paras ratkaisu pulmallisessa asiassa."	Päättäjät
15	Johdonmukaisuuden ja vastuullisuuden arvostus (Antimalli)	"Äänestysten tyrmäävät tulokset ovat saaneet eräät liitoksen puolesta lupittaneet kuntapomot kääntämään takkiaan."	Päättäjät
16	Vastuullisuuden arvostus	"Jos kansalta kysytään, on tietysti johdonmukaista, että vastausta kunnioitetaan. Silti on muistettava, että vastuuta ei voi työntää äänestäjien harteille. Valtuutetut tekevät lopullisen ratkaisun ja kantavat siitä myös vastuun."	(Hollolan) päättäjät

Taulukko 3.

Taulukko tekee näkyväksi, että pääkirjoitusten puhuttelu kohdistuu pääasiassa liitoskuntiin toimijoina tai sitten kuntien päättäjiin. Kuntalaisia pyritään aktivoimaan vain kolmessa pääkirjoituksessa. Heitä kehoitetaan tutustumaan tietopakettiin ja osallistumaan äänestyksiin.

Pääkirjoitustilassa tapahtuvan puhuttelun arvopohja rakentuu kauttaaltaan kulttuurissamme yleisesti hyväksytyjen arvojen, kuten rationaalisuuden ja yhteisen hyvän, varaan. Argumentaation teho perustuu siihen, että suostuttelun kohteet esitetään tunteellisina ja itsekkäinä. He ovat siis vaarassa pudota pois ”kenen tahansa järkevän ihmisen” kategoriasta. Pelkäksi antimalliksi tämänkaltainen argumentointi on katsottavissa siinä tapauksessa, että sen kohteena olevan tahon toimintaan ei voida enää vaikuttaa. Näin on esimerkiksi viitattaessa Orimattilaan ja kunnanjohtajiin. Tällöin varsinaisiksi puhuttelun kohteiksi eivät määriy tekstissä eksplisiittisesti mainitut tahot, vaan esimerkiksi muut liitoskunnat ja päättäjät.

Esisopimukset

Silmään vielä esisopimuksia ja argumentaation tekniikoita tarkemmin erikseen. Tarkastelujaksolla tosiasiapohjaisia esisopimuksia ilmentävät muun muassa erilaiset lehden tekemät kyselyt, talouslaskelmat, muita kuntaliitoksia koskeva faktatieto, kunnallisvaalien äänestysprosentit, otaksuma inhimillisen toiminnan järkevyydestä ja otaksuma, että suurempi kuntien määrä johtaa heikompaan liitoksen hahmotettavuuteen. Nämä ovat usein argumentaation rakennusaineiksia silloinkin, kun argumentaatio etenee päällisin puolin arvojen varassa. Tässä näkyy oletus rationaalisesta lukijasta: vahvoja arvoväitteitä ei voi esittää, ellei niille ole ”tosiasiapohjaa”.

Arvopohjaisina esisopimuksina esiintyvät muun muassa järki, objektiivisuus, johdonmukaisuus, vastuullisuus, lojaalius ja yhteinen hyvä. Liitoksen vastustajat esitetään tunteellisina ja epäluuloisina henkilöinä, jotka eivät kykene rationaaliseen päätöksentekoon tai objektiivisuuteen. Omin päin toimivat liitoskunnat ovat itsekkäitä hyötyjen tavoittelijoita ja epälojaaleja liitoskumppaneilleen. He eivät myöskään ajattele maakunnan etua. Päättäjien tapauksessa puolestaan peräänkuulutetaan heidän vastuutaan tavallisia kuntalaisia kohtaan. Arvopohjaisesti suostutelllessaan lehti on siis jatkuvasti universaaliyleisön puolella. Muita argumentaatioissa ilmeneviä abstrakteja arvoja ovat avoimuus, itsenäisyys, raha ja tieto. Varsinkin avoimuus ja vastuullisuus mainitaan teksteissä myös eksplisiittisesti. Näyttäisi siis siltä, että aineistossa ilmenee jonkin verran muutosvaatimuksille tyypillistä abstrakteihin arvoihin vetoamista (ks. Perelman 1996, 36).

Entä sitten konkreettiset arvot? Minkä verran niitä käytetään ja keihin niillä vedotaan? Pääkirjoituksista hahmottuvia konkreettisia arvoja ovat muun muassa päätösvalta budjettiin, työvoiman saatavuus, palveluiden turvaaminen ja kohtuullinen verotus. Kyseisten arvojen voi katsoa vetoavan hieman eri lukijakuntiin, mutta näemme yhtä kaikki, että periaatteessa ne eivät ole ”kenenkään järkevä ihmisen” vastustettavissa. Päätäjiin vetoavia konkreettisia arvoja esiintyy lähinnä aineiston alkupuolella. Yleisempiä ovat kuntalaisiin vetoavat konkreettiset arvot. Liitoksen kannatettavuus tai ulosjäämisen ikävät seuraukset määrittyvät tavallisten kuntalaisten näkökulmasta. Argumentaation pohjana käytetään jonkin verran myös yleisesti hyväksyttäviä mielikuvia, kuten elinvoimaa.

Olen päätenyt pitämään näitä esisopimuksia argumentaation kulun kannalta vähemmän ratkaisevina, koska ne ovat alisteisia tekstin varsinaisille ”avainpuhutteluille”. Kyseiseen suuntaan tulkintaani on ohjannut yhtäältä Kärkkäisen (2009, 68) havainto siitä, että universaaliyleisön ja erityisyleisön välissä voidaan hahmottaa ”toinen erityisyleisö”, joka on tarkasti puhujan mielessä mutta jolle suunnatut argumentit hän jättää ympäripyöreiksi. Lehmusvaara (2012, 43) taas käyttää universaaliyleisön rajaamisen menetelmänä poissulkemista: jos tekstissä ei erotu erityisyleisöä, voidaan yleisö katsoa universaaliksi.

Luonteeltaan selvästi rajoittuneita yleisöpuhutteluja ilmeni aineistossa hyvin vähän. Sellainen on tässä heinolalaisille osoitetussa argumentissa: ”Heinolalla on päätösvaltaa pikkukuntia enemmän, koska sillä on omaa terveydenhuoltoa.” Argumentissa Heinolan ja muiden kuntien intressit asettuvat vastakkain. Tällainen argumentaatio ei olisi pidemmän päälle mahdollista kaikille avoimessa diskursiivisessa julkisuustilassa.

Yleisenä huomiona voidaan sanoa, että esisopimusten perusteella argumentaatio näyttäisi muuttuvan tarkastelujakson loppua kohden suostuttelevammaksi. Tämä johtuu siitä, että argumentaation pohjana on loppujaksolla varsinkin sellaisia arvoja, joiden soveltamiseen tarvitaan vastinpariksi toinen taho, esimerkiksi kuntalaiset tai muut liitoskunnat. Tarkastelujakson alussa sen sijaan esisopimuksina on myös itsenäisyyden ja työvoiman kaltaisia arvoja, jotka eivät määrity yhtä selvästi suhteessa toiseen osapuoleen. Jos laajoja kaaria halutaan piirtää, aineiston alkupuolella tapahtuneen argumentaation voi siis katsoa olevan luonteeltaan enemmän vakuuttavaa ja aineiston loppupuolella suostuttelevaa.

Pääkirjoituksissa oli tunnistettavissa jonkin verran erilaisia lokuksia. Määrälliseksi lokukseksi on tulkittavissa esimerkiksi argumentointi tasa-arvon tai yhteisen hyvän puolesta. Käytännössä nämä arvot konkretisoituivat yleensä tarkoittamaan esimerkiksi kaikille tasapuolisia tiedonsaannin

mahdollisuuksia tai maakunnan yhteistä hyvää. Laadullinen lokus näkyi kiireellisyyden korostamisena argumentoitaessa kunnille, että ratkaisut työvoiman turvaamiseksi on tehtävä juuri nyt. Sitä käytettiin myös silloin, kun Uusi kunta -liitos esitettiin tavallisiin liitoksiin verrattuna ainutlaatuisena. Argumentaatiossa ilmeni siis jonkin verran kumouksellista ja romanttista henkeä (ks. Perelman 1996, 37–38).

Argumentaatiotekniikat

Pääkirjoitusten keskeisiä argumentaation tekniikoita olivat kausaalisuhteet, kvasiloogisuus ja käsiteerottelut. Kvasiloogisuuden voi katsoa määrittäneen aineiston monia pääkirjoituksia siinäkin mielessä, että niissä hyödynnettiin erilaisia kyselyitä tai talouslaskelmia. Esimerkiksi kuntien itsenäisyysastetta, työntekijöiden eläköitymistähtia ja valtuutettujen liitoskantojen kehitystä arvioitiin matemaattisesti. Tunnistettavia kvasiloogisen argumentoinnin alaluokkia olivat muun muassa kokonaisuuden arvioiminen osan perusteella, kun talouslaskelmia koskeva hyväksyntä pyrittiin siirtämään koko liitoshankkeelle, uhraukseen perustuva argumentointi suostuteltaessa Heinolaa mukaan liitokseen ja vastavuoroisuuden vaatimus, jonka nojalla vaadittiin kuntalaisia osallistumaan mielipidetiedusteluihin.

Peräkkäissuhteissa kuntaliitos esitettiin keinona toivottujen tavoitteiden saavuttamiseksi ja liitoksen ulkopuolelle jääminen syynä, josta oli seurannut ikäviä asioita esimerkiksi Orimattilalle. Kehityksen suuntaa osoittavaa argumentointia käytettiin havainnollistettaessa Asikkalan, Padasjoen ja Sysmän itsekkäitä tavoitteita. Rinnakkaissuhteita hyödyntävää argumentointia ilmeni muun muassa henkilön ja teon välisenä suhteena niin, että kuntajakoselvitystä koskevaa hyväksyntää pyrittiin siirtämään myös sen tehneille selvitysmiehille. Heinolalaisten demarivaltuutettujen vastustuksen epäjohdonmukaisuus puolestaan pyrittiin osoittamaan vetoamalla ryhmän ja sen jäsenten väliseen suhteeseen. Kaksoishierarkia-argumenteissa pääteltiin, että suuremmasta kuntien määrästä seuraa liitoksen heikompi hahmotettavuus. Rajoitustekniikkaa puolestaan käytettiin osoittamaan, että tapahtunut talouslaskelmavirhe on vain sattuma suhteessa hankkeen kokonaisuuteen.

Auktoriteetteina tuotiin useimmin esiin selvitysmies Osmo Soininvaara. Myös liitoskuntien johtavien poliitikkojen ja kunnanjohtajien näkemyksiä tuotiin esiin. Liitoksen kaatumista saivat selvittää ministerit Tapani Tölli ja Jyrki Katainen, joiden voi katsoa nauttivan asemansa nojalla suurempaa arvovaltaa kuin liitosalueen sisäisten auktoriteettien.

Esimerkkejä hyödynnettiin runsaasti varsinkin argumentoitaessa hankkeen avoimuuden puolesta. Runsaalla yksityiskohtien kasaamisella avoimuus tehtiin pääkirjoitustilassa läsnä olevaksi. Havainnollistukseksi oli tulkittavissa esimerkiksi mielipidetiedustelujen tulosten kuvaaminen tähän tapaan: ”Väliaikatietojen perusteella myöskään Hollola, Nastola ja Heinola eivät ole sellaisessa vauhdissa, että ne pystyisivät rikkomaan kuntavaalien osallistumisvilkkautta.” Kyseisessä katkelmassa ilmenee runsaasti myös urheilumaailmasta ammentavia metaforia. Analogioita pääkirjoituksissa ei käytetty havaintojeni mukaan lainkaan.

Antimalleja ja malleja käytettiin melko runsaasti. Antimalleiksi nostettiin kaikille liitoskunnille yhteisesti Orimattilan kaupunki. Myös Asikkalan, Padasjoen ja Sysmän ”kilpaileva selvitys” esitettiin epäsuotuisassa valossa. Aineiston loppupuolella vältettävää käyttäytymistä edustivat varsinkin Hollolan ja Heinolan kunnanjohtajat ja päättäjät. Jäljittelemisen arvoisiksi malleiksi sen sijaan katsottiin tarkasti talouspaketin lukenut hämeenkoskelainen atk-päällikkö ja järjen ääntä kuunteleva kokoomuslaisvaltuutettu. Myös Nastolan itsenäinen toiminta liitosratkaisussa näyttäytyi mallina muille kunnille. Aineiston viimeisessä kirjoituksessa malliksi on tulkittavissa ministeri Jyrki Katainen, joka suree liitoksen kaatumista. Tämä lienee aineiston ainoa tapaus, jossa tunteiden osoittaminen katsotaan rationaalisuutta suotavammaksi.

Käsite-erotteluja aineistossa ilmeni runsaasti. Niihin kuuluivat jo edellä esiin tuomani järjen erottaminen tunteesta ja objektiivisen erottaminen subjektiivisesta, jota käytettiin, kun argumentoitiin vastustajien olevan väärässä. Lehti katsoi, että liitoskanta olisi muodostettava järkipäisesti harkitsemalla, mikä on kulttuurissamme vallitseva arvo. Muita keskeisiä käsite-erotteluja oli ilmiön erottaminen todellisuudesta, jota käytettiin esimerkiksi argumentoitaessa todellisen päätösvallan puolesta. Myös viittaukset ”lopullisiin mielipiteisiin” voidaan katsoa tämäntyyppiselle dissosiaatiolle perustuviksi. Konkreettisen erottaminen abstraktista ilmeni kuntajakoselvityksen kuvailussa. Filosofisen parin ympärikääntäminen puolestaan nähdään argumentissa: ”Toki uutta kuntaa ei olla muodostamassa pääasiallisesti taloudellisista syistä. Ensisijaisena tavoitteena on seudun elinvoimaisuuden, kilpailukyvyn ja vetovoiman vahvistaminen.” Talouslaskelmat siirretään syyn asemasta keinon asemaan, jolloin ne tulevat hyväksyttäväksi suhteessa kaikille mieluisaan tavoitteeseen, myönteiseen tulevaisuuteen.

Kaiken kaikkiaan voi tiivistää, että Etelä-Suomen Sanomien suurkuntaliitosta käsittelevissä pääkirjoituksissa käytettiin erilaisia argumentaation tekniikoita melko runsaasti ja vaihtelevasti. Tämä näyttäisi sopivan ajatukseen, että yhdistelmäyleisöä on suostuteltava ja vakuutettava monilla eri argumenteilla (ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 21–22).

6 Johtopäätökset ja pohdintaa

Tässä päätösluvussa palaan alaluvussa 4.1 muotoilemaani problematiikkaan maakuntalehden osapuolisuudesta. Kerron käsitykseni siitä, miten Etelä-Suomen Sanomat osallistui pääkirjoituksillaan levikkialuettaan koskevaan poliittis-hallinnolliseen kysymykseen, eli suunnitteilla olleeseen suurkuntaliitokseen.

Toteuttamani analyysin pohjalta vedän yhteen ja pohdin alaluvussa 6.1, millaista diskursiivista vallankäyttöä Etelä-Suomen Sanomat tilanteessa harjoitti ja millaiseksi sen puhuttelun politiikka kuntaliitoskysymyksessä muodostui. Tässä yhteydessä tarkastelen muun muassa, minkälaisena lehden suhde maakunnallisuuteen näyttäytyy ja tukevatko tulokset oletusta, että lehdellä olisi tarve tasapainoilla levikkialueella vallitsevien erilaisten näkemysten välillä. Alaluvussa 6.2 luon katsauksen pääkirjoitustilan retoriseen arkkitehtuuriin arvioidakseni, miten lehden vallankäyttö kyseisessä tilassa toteutui. Pohdin myös, sopiiko lasikabinetti-metafora kuvaamaan pääkirjoitusten diskursiivista tilaa. Viimeisessä alaluvussa 6.3 arvioin työni onnistumista esittämällä menetelmäkritiikkiä sekä nostan esiin jatkotutkimuksen aiheita.

6.1 Maakuntalehti osapuolena ja diskursiivisen vallan käyttäjänä

Etelä-Suomen Sanomien pääkirjoituksista tekemäni argumentaatio- ja retorisen analyysin perusteella voi sanoa, että lehti pyrki käyttämään diskursiivista valtaansa levikkialueensa kuntaliitoksessa hyvinkin voimallisesti, avoimesti ja päämäärätietoisesti. Lehden pääkirjoitusten retoriikasta hahmottuu puhuttelu, jonka avulla pyrittiin kääntämään tietyt, uuden kunnan toteutumisen kannalta keskeiset tahot liitoksen puolelle. Lehti puhutteli kussakin liitosprosessin vaiheessa oleellisia ryhmiä, esimerkiksi mielipidetiedustelujen alla tavallisia kuntalaisia. Tämä ei ole yllättävää, kun otetaan huomioon argumentaatiolle tyypillinen pyrkimys toiminta-alttiuden luomiseen (ks. Perelman 1996, 19). Kuitenkin argumentaatio eteni jatkuvasti universaaliyleisön hyväksyttävissä olevien premissien varassa.

Kun Etelä-Suomen Sanomien pääkirjoitusten retoriikkaa arvioi tarkastelemallani ajanjaksolla kokonaisuutena, nousee esiin, että yksittäisistä kunnista lehti pyrki suostuttelemaan varsinkin liitokseen kriittisesti suhtautuneita Heinolaa ja Hollolaa. Näiden kuntien päättäjät ja virkamiehet nostettiin liitosprosessin lopuksi antimallin asemaan, ja liitoksen kaatumista selitettiin heidän edesottamuksillaan. Myös Asikkala, Sysmä ja Padasjoki esitettiin antimalleina, koska ne olivat laatineet ”kilpailevan” yhteistyöselvityksen. Paikoitellen julkilausutun suostuttelun kohteiksi

määrittyivät hyvinkin tarkasti rajautuneet ryhmät, kuten Lahden ympäristökuntien päättäjät. Heinolalle oli jopa omistettu kokonaan oma pääkirjoituksensa. Lehti pyrki osoittamaan useiden kunnan sisäisten erityisryhmien, kuten sosiaalidemokraattisten valtuutettujen, vastustuksen perusteettomaksi. Näyttää siltä, että Etelä-Suomen Sanomilla oli tarkka käsitys siitä, keiden puoleen sen kannattaisi milloinkin kääntyä.

Lehti myös argumentoi kuntaliitoksen toteutumisen puolesta aivan viime hetkille asti. Liitoksen kaatumisen Etelä-Suomen Sanomat tunnusti julkilausutusti vasta tarkasteluajanjakson viimeisessä pääkirjoituksessa (ESS 13.9.2010), joka ilmestyi valtuustojen äänestyspäivän aamuna. Tällöin lehti argumentoi liitoksen kaatuvan. Lehti siis ”ennusti” poliittista todellisuutta etukäteen samaan tapaan kuin Aamulehti uutisoidessaan valtuustojen kokoontumispäivänä, että Koskenniskan siltahankkeen kansanäänestysaloite ei mene läpi (Koskenniskan tapauksesta ks. Ridell 2009, 240).

Mielenkiintoista on, että Hujasen (2000, 96–97) tutkimuksessa ilmi tullut maakuntalehdille tyypillinen varovaisuus pääkirjoituspalstalla ei näkynyt Etelä-Suomen Sanomien kirjoittelussa käytännössä lainkaan. Lehti ei yrittänyt pysytellä levikkialuettaan koskevan kiistan ulkopuolella. Ennen analyysin tekemistä oletuksenani oli, että tasapainoilua eri näkökantojen välillä saattaisi ilmetä. Tällaista ei kuitenkaan ole luettavissa analyysin tuloksista ainakaan jos tasapainoilu ymmärretään maltilliseksi ja sovittelevaksi kirjoitteluksi.

Miten lehti sitten onnistui legitimoimaan vahvat kannanottonsa? Keskeiseksi keinoksi nousi universaaliyleisön asialla oleminen, siis useissa yhteyksissä tarkemmin ottaen maakunnan etu. Lehti perusti argumentaationsa siihen, että liitoksen ulkopuolelle jääminen olisi seudun kilpailukyvyn ja vetovoimaisuuden kannalta haitallista. Yksittäisiä liitoskuntia suostuteltiin tekemään ratkaisunsa alueelle koituvan yhteisen hyvän pohjalta. Havainto on erityisen kiinnostava, kun otetaan huomioon, että Hujasen (2000, 68, 94–96) tutkimuksen mukaan päijäthämäläisyys on perinteisesti koettu maakunnassa vieraaksi, eikä maakunnallisuutta ole Etelä-Suomen Sanomissa myöskään haluttu ottaa kommentoinnin pohjaksi. Kuntaliitospuhuttelussa seudullinen näkökulma nousi yllättäen keskeiseen rooliin. Tätä saattaa selittää yksinkertaisesti se, että kuntien tilanne on 2000-luvun kuluessa muuttunut. Kenties myös lehden suhde päijäthämäläisyyteen on nykyään toisenlainen. Toisaalta voi olettaa, että retorisen suostuttelun keinona maakunnan yhteiseen etuun vetoaminen on tehokasta. Tutkimukseni pohjalta en tietenkään voi enkä halua arvioida, kuinka tietoinen valinta tämä strategia oli.

Toinen keskeinen suostuttelun keino pääkirjoituksissa oli vetoaminen liitoskuntien keskinäiseen tasa-arvoon ja lojaalisuuteen toisiaan kohtaan. Lehti vaati yksittäisiä kuntia, kuten Hollolaa,

ottamaan huomioon pienten naapuriensa mielipiteet. Asikkalan, Padasjoen ja Sysmän edesottamukset puolestaan esitettiin epälojaaleina muita liitoskuntia kohtaan. Tämäntyyppisellä argumentaatiolla saattoi olla suurikin suostutteleva voima, koska liitoshanke oli ollut vireillä jo useita vuosia. Kolmantena keinona käytettiin vetoamista päättäjien vastuullisuuteen ja johdonmukaisuuteen ja toisaalta kuntalaisten velvollisuuteen toimia vastavuoroisesti päättäjiä kohtaan.

Universaaliyleisön etuun pohjautuva suostuttelu rakentuu ajatukselle, että argumentaatio on ”kenen tahansa järkevän ihmisen” hyväksyttävissä. Tällöin puhuttelun oletettu teho perustuu siihen, että varsinaiset suostuttelun kohteet ovat vaarassa pudota pois rationaalisuuden ja yhteisen hyvän varaan rakentuvasta universaaliyleisön kategoriasta.

Päättäjiin tai kuntiin toimijoina vetoavia konkreettisia arvoja ei pääkirjoituksissa esiintynyt juuri lainkaan. Vain päätösvallan ja työvoiman arvostukset ovat katsottavissa tällaisiksi. Tavallisempaa konkreettisilla arvoilla oli vedota kuntalaisiin esimerkiksi tuomalla esiin palveluiden ja kohtuullisen verotuksen arvostus. Toisaalta vedottiin myös elinvoiman, vetovoiman ja itsenäisyyden kaltaisiin abstrakteihin arvoihin ja mielikuviin, joille oli kuitenkin mahdotonta määritellä selvärajaista erityisyleisöä.

Yrittäessään kääntää yksittäisiä liitoskuntia ja päättäjiä liitoksen kannalle lehti pyrki esiintymään yhdellä kertaa maakunnan äänenä (ks. Hujanen 2000), liitoshankkeen äänenä ja kuntalaisten äänenä. Tämä kolmoispuhuttelu havainnollistaa, kuinka merkittäviä vallankäyttäjiä maakuntalehdet potentiaalisesti ovat. Liitoskysymyksessä lehti asettui retoriikallaan edustamaan lähes 200 000:ta pääjätähämäläistä. Samaan aikaan tiedämme, että uusi kunta ei ollut läheskään kaikkien kuntalaisten mieleen: mielipidetiedustelujen ja kansanäänestyksen tulokset osoittivat paikoitellen yli 80 prosentin vastustusta. Myös liitoskuntien päättäjät suhtautuivat hankkeeseen varauksella.

Jos lehti ei siis todellisuudessa voinut puhutteluissaan esiintyä uskottavasti kuntalaisten tai päättäjien äänenä, ja maakunnan äänenä esiintymistäkin on pidettävä historian valossa kyseenalaisena, kenen äänenä Etelä-Suomen Sanomat pääkirjoituksissaan sitten toimi? Jäljelle jää kolmas vaihtoehto: liitoshankkeen äänenä. Tämä tulkinta saa tukea, kun katsotaan, keiden ulkopuolisten näkemyksiä lehden pääkirjoitustilassa tuotiin eksplisiittisesti esiin. Useimmin auktoriteettina käytettiin selvitysmies Osmo Soininvaaraa. Monet hänen esiintuomansa ja kuntajakoselvityksessäkin ilmaistut seikat näkyivät maakuntalehden argumentaatiossa. Näitä olivat esimerkiksi Orimattilan poisjäännistä seuraava haitallisen osaoptimoinnin jatkuminen ja aluelautakuntien esittäminen radikaalina lähidemokratian mallina.

Epäselväksi analyysini jälkeenkin jää se, tarkemmin ottaen kenen suulla lehti oikeastaan argumentoi esiintyessään liitoshankkeen yhteisenä äänenä. Liitossuunnitelmathan pisti käyntiin valtiojohtoinen Paras-hanke. Toisaalta selvitystyön suuntaviivoista päättivät kunnat itse. Hankkeen kaatuminen taas oli päättäjien ratkaisu. Lehden argumentaation taustalla vaikuttavien tekijöiden selvittäminen ei ole tämän tutkimuksen tehtävä, eikä selvittäminen olisi käyttämilläni menetelmillä edes mahdollista, mutta kysymys on yhtä kaikki kiinnostava. Valtuustojen äänestykset osoittivat, että ainoa liitosta lopulta puoltanut kaupunki oli Lahti.

Yleisenä huomiona lehden puhuttelun ilmentämästä osapuolisuudesta – tai toisin: sen puhuttelun politiikasta – voidaan sanoa, että siinä näyttäisi ilmenevän kuntaliitoskeskustelulle ja Paras-keskustelulle tyypillisiä piirteitä (ks. Rönkkö 2005, Laamanen 2007). Kuntaliitos esitettiin keinona kuntien tuottavuuden ja elinvoimaisuuden parantamiseen. Kaikki Airaksen (2010) luettelemat keskeiset diskurssit avaintermeineen, eli itsehallinto, demokratia ja talous, tulivat argumentaatiossa esiin. Niiden painoarvot noudattelivat Airaksisen tulkintaa (emt., 69), jonka mukaan talous on noussut kuntaliitosretoriikassa määräävimpään asemaan. Lehden argumentaatiossa itsenäisyys näyttäytyi asiana, josta voidaan hyvin luopua, demokratiaan viitattiin sivuhuomautuksilla, kun taas lupaavat talouseennusteet nostettiin otsikkoon asti.

Pääkirjoitusten puhuttelun kohteita tarkastelemalla nousee näkyväksi kuntaliitoskysymyksen elitistinen luonne sekä aktuaalisesti että lehden puhuttelun tasolla: koska ratkaisut asiassa tekivät päättäjät, lehden ”täytyi” puhutella pääasiassa joko kuntia yleisesti tai päättäjiä suoraan. Asetelmassa hahmottuu puhuttelun politiikka, jonka tavoitteena oli toiminta-alttiuden luominen nimenomaisesti kuntatoimijoissa. Silti myös kuntalaiset muodostivat merkittävän erityisyleisön kolmessa pääkirjoituksessa. Heitä kehoitettiin tutustumaan hankkeen tietopakettiin ja osallistumaan kyselyihin. Tämä osoittaa vääräksi ennakko-oletukseni siitä, että lehti ei kääntyisi pääkirjoitustilassa lainkaan kuntalaisten puoleen.

Kuntalaisten puhuttelua selittänee osaltaan se, että viidessä kunnassa liitoksesta kysyttiin asukkaiden mielipiteitä, ja lehden intresseissä oli vaikuttaa niihin. Huomionarvoista kuitenkin on, että pian suostuttelun jälkeen lehti kääntyi jälleen päättäjien puoleen ja argumentoi, että vastuu liitoskysymyksen ratkaisusta on heillä. Sikäli kuin pääkirjoitusten argumentaatiossa voi havaita tasapainoilua, se ilmeni tasapainoiluna kuntalaisten ja päättäjien miellyttämisen välillä. Kuntalaisten puhuttelulle voidaan esittää toinenkin selitys. Tutkiessaan samaista liitosta käsitelleitä mielipidekirjoituksia Heini (2012, 65) havaitsi, että hanketta koettiin toteutettavan ylhäältäpäin. Myös Etelä-Suomen Sanomat itse nimesi tällaiset tunnot yhdeksi liitoksen kaatumisen syyksi (ESS

19.9.2010). Voi arvailla, pyrkikö lehti tällä tavoin liennyttämään kuntalaisten kokemusta. Tämä voisi joka tapauksessa selittää ainakin sen, miksi yhdessä aineiston pääkirjoituksessa kuntalaisten mahdollisuuksia tiedonsaantiin perusteltiin pitkällisesti.

Kuten luvussa 5 olen tuonut esiin, pääväitteiden pohjalta keskeiset argumentaation linjat muodostavat viisi ryhmää: liitoskysymystä ei ole ratkaistu, uusi kunta kannattaa muodostaa, liitokseen kannattaa lähteä mukaan, hanketta kohtaan ei ole syytä tuntea epäluuloa ja päättäjät ovat vastuussa. Nämä väitteet piirtävät samalla näkyviin lehden puhuttelun politiikan keskeiset tavoitteet. Liitoskysymyksen avoimuuden korostaminen selittynee sillä, että tosiasiallisesti ratkaisu oli monessa kunnassa tehty. Tilanteessa lehti pyrki argumentaatiollaan mitä ilmeisimmin avaamaan liitoskysymystä uudelleen keskustelulle.

Myös hankkeeseen liittyvien epäluulojen ja elitistisyyden leiman hälventäminen ovat havaittavissa. Heinin (2012, 73) tutkimuksessa liitosaikheet herättivät kuntalaisissa pelkoja palveluiden katoamisesta ja lähidemokratian heikentymisestä. Näitä epäilyksiä lehti pyrki useaan otteeseen osoittamaan turhiksi. Myös päättäjiä mietityttäen kysymyksiä, kuten riittämätöntä tiedonsaantia, käsiteltiin. Keskeisenä arvona argumentaatioissa ilmeni avoimuus, joka pyrittiin liittämään osaksi hankkeen kertomusta.

Pääkirjoitusten argumentaation kokonaisuutta tarkasteltaessa tulee näkyväksi, että tutkimusjakson loppua kohden argumentaatio siirtyi yksittäiset liitoskunnat/ muut liitoskunnat -akselilta päättäjät/kuntalaiset -akselille. Myös huomiota herättävien metaforien käyttö lisääntyi. Tämä voidaan tulkita yritykseksi lisätä argumentaation tehoa. Mitä suppeampia ovat ryhmät, joita universaaliyleisön suulla puhutellaan, sitä suuremmaksi voinee olettaa argumentaation tehon.

Analyysini tulokset voi tiivistää sanomalla, että Etelä-Suomen Sanomat osallistui pääkirjoituksillaan levikkialuettaan koskettavan kysymyksen käsittelyyn aktiivisesti ja teki sen esiintymällä yhteisen edun ajajana. Epäselväksi kuitenkin jää, mihin lehti mandaattinsa perusti sekä missä määrin kyse oli lehden omasta mielipiteestä, missä määrin taas mahdollisesti lehden ydinkenttään piiloutuneiden ”ulkopuolisten toimijoiden” agendasta. Havaintoni sekä puhuttelun politiikan tietynlaisuudesta että sen määrätietoisuudesta joka tapauksessa vahvistavat tutkielman pontimina ollutta ajatusta: maakuntalehtien osapuolisuutta alueensa tärkeisiin kysymyksiin on syytä tutkia.

Huomionarvoista on, kuten Hujanen (2000) on tuonut esiin, että oman alueen asioista kirjoittamisen ei tarvitse välttämättä ajatella negatiivisena nurkkakuntaisuutena. Sen voi nähdä myös vastuun

ottamisena paikallisista asioista. Osallistumista ei myöskään ole pakko ajatella kiistoihin mukaan menemisenä, vaan sen kautta voidaan tuoda esiin erilaisia näkemyksiä ja synnyttää keskustelua. Pääkirjoituksissa on myös mahdollisuus journalistiseen oman toiminnan reflektointiin. (Emt., 98.) Etelä-Suomen Sanomien kirjoittelussa erilaisten näkemysten esiin tuomista ei havaintojeni mukaan esiintynyt. Liitoksen vastustajien mielipiteitä referoitiin kyllä välillä, mutta lähinnä siinä tarkoituksessa, että ne voitaisiin kumota. Omaa rooliaan liitoskysymyksessä lehti ei avannut. Tämä on kuitenkin ymmärrettävää, sillä pääkirjoituksen lajityyppiin ei perinteisesti kuulu keskustelevuus. Hujasen esiin tuoma ajatus, että lehti voisi pääkirjoitustilassa reflektoida omaa toimintaansa, tuntuukin melko idealistiselta.

6.2 Pääkirjoitustilan retorinen arkkitehtuuri

Perelmanilainen universaaliyleisön käsite avaa maakuntalehden diskursiiviseen vallankäyttöön kiintoisan näkökulman. Kuten olen toivoakseni uskottavasti osoittanut, kyseisen yleisökonstruktion etuun vetoaminen muodostui Etelä-Suomen Sanomien pääkirjoitustilassa keskeiseksi argumentaation keinoksi. Pääkirjoitustilassa ja -tilasta suostuteltiin avoimesti ”kaikkia järkeviä ihmisiä”. Argumentaation teho liitoksen vastustajien näkökulmasta perustui siihen, että heidät yritettiin tiputtaa kyseisestä kategoriasta pois. Suostuttelun kohteet esitettiin tunteellisina, vastuuttomina ja itsekkäinä. Universaaliyleisöksi määrittyivät valistuneet ja avuliaat kuntalaiset, vastuunsa kantavat ja sanojensa mittaisen päättäjät sekä muiden hankkeissa mukana olevien ja maakunnan etua ajattelevat kunnat.

Universaaliyleisön edusta muodostui kaiken kaikkiaan lehden keskeinen vallankäytön väline, jonka avulla se pyrki kääntämään liitoksen toteutumisen kannalta kriittiset ryhmät hankkeen puolelle. Pääkirjoitusten diskursiivisessa julkisuustilassa tapahtuva vaikuttaminen verhoutui yhteiseen etuun. Havainto on linjassa sen kanssa, mitä Luostarinen (1994, 31) on tuonut esiin puhuessaan erilaisten mediassa esiintyvien intressiryhmien eduista: ne on ”ainakin retoriikan tasolla opittava verhoamaan yhteisen hyvän tavoitteluun”. Sama periaate näyttäisi koskevan myös viestinten omaa vallankäyttöä.

Pääkirjoitustila määrittyi liitosargumentaatioissa rationaalisen puhunnan areenaksi, jossa Uusi kunta -hanketta saattoi vastustaa tai puoltaa vain järkiperusteilla. Liitoskantaa oli syytä puntaroida tarkasti, mielipiteet kannatti muodostaa tiedon pohjalta ja vastustuksen syyksi esitettiin tunteellisuus. Laajalle ja määrittymättömälle erityisyleisölle kohdentuneesta mielikuvapohjaisesta argumentaatiosta, kuten liitoksen kuvaamisesta ainutlaatuisena, voimme kuitenkin havaita, että

myös lehti itse turvautui tunteisiin vetoavaan argumentaatioon. Myös liitosprosessin kannalta keskeisiä tahoja pyrittiin kääntämään hankkeen puolelle pitkälti tunteellisen pohjavireen ohjaamana, olivathan argumentaation esisopimuksina arvot. Tarkastelujakson loppua kohden myös vahvojen metaforien käyttö näyttäisi lisääntyvän. Viimeisessä pääkirjoituksessa lehti kertoo pääministeri Jyrki Kataisen surevan liitosta, jolloin tunteellisuus yllättäen näyttäytyikin myönteisenä seikkana.

Lopuksi on syytä pohtia, mitä kuvatus kaltainen puhuttelun politiikka merkitsee pääkirjoitustilalle alaluvussa 2.4 luonnostelemäni metaforan lasikabinetti-metaforan kannalta. Puhuttelun kohteiden perusteella näyttäisi siltä, että kabinetti sinänsä sopii kuvaamaan liitoskeskustelun paikkaa.

Puhuttelun kohteena olivat pääosin yksittäiset liitoskunnat tai niiden päättäjät. Heille suunnattu argumentaatio eteni universaaliyleisön hyväksyttävissä olevien premissien varassa, mutta oli samalla suurelta osin arvopohjaista suostuttelua. Kriittisiä tahoja, kuten Heinolaa ja Hollolaa, puhuteltiin liitoksen puolelle vetoamalla järkevyyteen, vastuullisuuteen ja maakunnan etuun.

Huomionarvoista on, että aineistossa ilmeni myös suoraan kuntalaisille kohdistettuja, toiminta-
alttiuden luomiseen tähtääviä puhutteluja. Näin ollen heidän ei voi katsoa olleen ainakaan koko aikaa kabinetin ulkopuolella. Kenties argumentointistrategian vaihtelevuus on sisällytettävissä lasikabinetti-metaforaan pienen täsmennyksen avulla. Liitospuhuttelun käydessä oikein kuumana kabinetin ovi on syytä välillä avata. Silloin ovensuusta on mahdollista huikata jotakin myös sille kansanosalle, joka istuskelee suuren salin puolella passiivisena. Ja kuumahan tunnelma tosiaan oli. Kabinetissa olijoita uhkailtiin tuon tuostakin ulosheittämisellä vedoten siihen, että he eivät noudata yhteisesti hyväksytyjä sääntöjä.

6.3 Itsekritiikki ja jatkotutkimuksen mahdollisuudet

Mielestäni perelmanilainen analyysi osoittautui toimivaksi menetelmäksi pääkirjoitustilan kartoittamiseen. Sen avulla oli mahdollista tehdä näkyväksi tekniikoita, joilla vallankäyttö kyseisessä diskursiivisessa julkisuustilassa tapahtuu. Menetelmän heikkoutena ovat kuitenkin mahdolliset käytännön analyysissa eteen tulevat ongelmat. Keskeiseksi kysymykseksi analyysin onnistumisen kannalta muotoutuu se, kuinka tärkeimpien työkalujen, eli universaaliyleisön ja erityisyleisön kategorioiden, soveltaminen onnistuu. Oman aineistoni kohdalla käsitteiden määrittely hedelmällisellä tavalla tuntui paikoin hankalalta, mutta nähdäkseni pääsin lopulta sangen onnistuneeseen tulkintaan. Toisenlaisetkin ratkaisut olisivat toki olleet mahdollisia.

Tutkimukseni kannalta kenties keskeisin itsekritiikki koskee näin jälkikäteen katsottuna aineiston rajaamista. Aineiston määrä – 16 pääkirjoitusta – ei tuntunut ensi alkuun suurelta, mutta sen hallinta osoittautui analyysin edetessä melko työlääksi. Analyysitapani pikkupiirteisyyden huomioon ottaen sopivampi aineiston määrä olisi ollut vaikkapa kymmenen pääkirjoitusta. Niin suppea aineisto olisi kuitenkin saattanut osoittautua tutkimuskysymyksiin vastaamisen kannalta riittämättömäksi. Kaiken kaikkiaan pidänkin rajaustani perusteltuna, ja aineisto muodosti mielestäni tarkastelun kannalta järkevän kokonaisuuden.

Kiinnostavia jatkotutkimuksen mahdollisuuksia tulee mieleeni useita. Ensinnäkin Etelä-Suomen Sanomien harjoittamaa puhuttelun politiikkaa olisi mahdollista tutkia Lahden seudun liitoskuvioissa myös pidemmältä ajanjaksolta. Uusi kunta -hanke alkoi vuonna 2007, ja sen kaatumisen jälkeen seudulla on nähty uusia liitoshankkeita. Pitkälle ajanjaksolle ulottuvalla tarkastelulla olisi mahdollista päästä käsiksi maakuntalehden puhuttelun politiikassa tapahtuviin muutoksiin. Tämä vaatisi kuitenkin väitöskirjan laajuisen työn, kun otetaan huomioon analyysitavan luonne.

Kiintoisaa olisi kartoittaa myös sitä, miten maakunnallisuus symbolisesti ymmärrettynä (ks. esim. Hujanen 2000) rakentuu pääkirjoitustilan puhutteluissa. Useamman maakuntalehden kirjoituksista koostuva aineisto voisi tarjota tähän kysymykseen laajemman katsantokannan. Mahdollisuuksia jatkotutkimukselle on pääkirjoitustilan retorisen arkkitehtuurinkin puolella. Kyseisen tilan luonnetta ja mahdollista muokkautumista voisi tarkastella esimerkiksi muissa poliittis-hallinnollisissa kiistakysymyksissä.

Lähteet

Tutkimuslähteet

Airas, Merja (2010) *Käymme yhdessä ain, käymme aina rinnakkain. Analyysi kuntaliitosretoriikan käsitteistön muuttumisesta 1960-luvulta 2000-luvulle*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Alanko, Outi (2001) Lukijasta lukemiseen, tulkinnan elämykseen: lukijan käsite kirjallisuudentutkimuksessa. Teoksessa Alanko, Outi & Käkelä-Puumala, Tiina (toim.) *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 207–240.

Aristoteles (2012) *Retoriikka*. Suomentaneet Paavo Hohti, Päivi Myllykoski ja Juha Sihvola. Helsinki: Gaudeamus.

von Bruun, Santtu (2005) *Kuntien tulevaisuus. Kuntajohdon ja asiantuntijoiden näkemyksiä kuntien tulevaisuudesta*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Acta 179.

Cicero, Marcus Tullius (2006) *Puhujasta*. Suomentanut Aulikki Vuola. Helsinki: Gaudeamus.

Craig, Edward (toim.) (1998) *Routledge Encyclopedia of Philosophy. Volume 8: Questions to Sociobiology*. London, New York: Routledge.

Haarni, Tuukka (1997) Joustavia tiloja. Vallan ja ulossulkemisen urbaania tulkintaa. Teoksessa Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 87–104.

Hallberg, Pekka (2005) Kunnallisen itsehallinnon tulevaisuuden näkymiä. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 33:2, 152–156.

Haveri, Arto & Nieminen, Juri (2003) Mitä hyötyä on kuntien yhdistymisestä? Kuntien yhdistymisen vaikutukset luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden kokemana Heinolassa, Lohjalla ja Porvoossa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 31:1, 7–21.

Haveri, Arto & Stenvall, Jari (2009) Kuntarakenteen muutos kuntien strategisena valintana ja valtion toteuttamana reformina. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 37:3, 224–235.

Heikkilä, Heikki & Risto Kunelius (1997) Julkisen journalismin äärellä. Ajatuskokeita pääsyn, keskustelun ja harkinnan käsitteillä. *Tiedotustutkimus* 20:4, 4–21.

Heikkilä, Heikki (2001) *Ohut ja vankka journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä 1990-luvulla*. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 127.

Heini, Minna (2012) *Ei kuntaliitokselle. Suhtautuminen kuntaliitokseen kulttuurisesta näkökulmasta*. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Hellstén, Iina (2002) *The politics of metaphor. Biotechnology and biodiversity in the media*. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 876.

Hemánus, Pertti (1972) *Sanomalehden pääkirjoituksen päämääristä ja keinoista*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 10.

Heuru, Kauko (2001) *Itsehallinnon aika*. Vammala: Kunnallisan alan kehittämissäätiö KAKS.

Hujanen, Jaana (2000) *Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa..* Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Communication 11.

Humalamäki, Anna (2011) *”Järki sanoo kyllä”. Retorinen analyysi Lahden seudun Uusi kunta -hankkeesta Etelä-Suomen Sanomien pääkirjoituksissa kesällä 2010*. Tiedotusopin kandidaatin tutkielma. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos.

Hänninen, Heidi (2014) *Lakimiessuutisten lukijoiden jäljillä. Yhteisön jäsen vai oman arvonsa tunteva lakimies?* Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: Viestinnän, median ja teatterin yksikkö.

Högmander, Jutta (2005) *Valokeilassa oman elämänsä asiantuntijat. Taviskainalo uutisjournalismin lajityyppinä*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos.

Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa (2011) *Argumentti ja kritiikki: Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. 8. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Kauppila, Teresa (2010) *Yleisönosasto retorisena foorumina. Keskustelu Hämeenlinnan suurkunnasta*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos.

- Koistinen, Mikko (1998) Pelkkää taloutta. Retoriikka journalismin tutkimuksessa. Teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliaverronen E. (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 40–63.
- Koski, Arto (2008) *Monikuntaliitokset. Taitavasta toteutuksesta hyviin käytäntöihin*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Acta 203.
- Kunelius, Risto, Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2009) *Media vallan verkoissa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 112.
- Kuusisto, Riikka (1996) Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, K. & Summa, H. (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Vastapaino: Tampere, 267–291.
- Kärkkäinen, Suvi (2009) ”Ilmastonmuutoksen korjaaminen on helppoa ja halpaa.” *Argumentointi Ilmastotalkoot-kampanjassa*. Talouselämän viestinnän pro gradu -tutkielma. Helsingin kauppakorkeakoulu: Kielten ja viestinnän laitos.
- Laamanen, Elina (2007) *Vapaaehtoiset pakkoliitokset. Diskurssianalyttinen tutkimus kuntarakennetta koskevasta julkisesta keskustelusta*. Kunnallispolitiikan väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 632.
- Lefebvre, Henri (1991) *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- Lehmusvaara, Virva (2012) *Tekstitaitovastaus ja argumentointi*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto: Suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- Lerssi-Lahdenvesi, Arja (2015) *Aina jonkun asialla, vai...? Sitoutumattomat sanomalehdet yhteiskunnallisina vaikuttajina pääkirjoitussivuillaan*. Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Humanities 252.
- Luostarinen, Heikki (1994) *Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Tiedotusopin väitöskirja. Helsinki: Hanki ja jää.
- Miettinen, Jorma (1980) *Sanomalehtien lukeminen: maakuntien ykköslehtien lukijoiden kiinnostus sekä väline- ja sisältökäyttö*. Viestinnän väitöskirja. Espoo: Weilin + Göös. Viestintätutkimuksen seuran julkaisusarja 2.

- Mikkonen, Inka (2010) *"Olen sitä mieltä, että..." Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Suomen kielen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Humanities 135.
- Mykkänen, Antti & Rauho, Pertti (2006) Hallituksen painava ponnistus. Teoksessa Hirvikorpi, Helinä (toim.) *Paras tuoreeltaan tulkittuna*. Helsinki: Kunnallisan alan kehittämissäätiö KAKS, 31–39.
- Mäntysalo, Raine, Kallio, Olavi, Niemi, Petteri, Vakkuri, Jarmo & Tammi, Jari (2012) Suuruuden ekonomiaa ja repaleisia kuntarakenteita. Yhdyskunta- ja kustannusrakenteiden kytkentöjä Paras-kaupunkiseuduilla. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 40:4, 327–345.
- Nevalainen, Jaana (2004) *Tilapelin tiedonpolitiikat: kamppailu kaupunkikeskustan muutoksesta*. Yhteiskuntamaantieteen väitöskirja. Joensuu: Joensuun yliopisto. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 67.
- Perelman, Chaïm & Olbrechts-Tyteca, Lucie (1971) *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Perelman, Chaïm (1996) *Retoriikan valtakunta*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Jyrki (2008) *Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000*. Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Humanities 111.
- Pietilä, Kauko (1981) Informaatioiden tavarataloissa. *Tiedotustutkimus* 4:4, 58–68.
- Pietilä, Kauko & Klaus Sondermann (1994) *Sanomalehden yhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko (1995) *Kertomuksia uutisista. Uutisia kertomuksista*. Tampere: Tampereen yliopisto. Julkaisuja A86.
- Pietilä, Veikko (2001) Reflections on public discussion in the mass media. *Nordicom Review* 22:1, 11–21.
- Pietilä, Veikko (2002) Siltasotaa Tampereella – julkinen keskustelu Koskenniskan siltahankkeesta. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 30:2, 136–153.

- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (2010) Näkökohtia julkisuudesta. Teoksessa Pietilä, Veikko ja julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media. Suomennoksia ja kirjoituksia julkisista vuorovaikutus- ja toimintamuodoista*. Tampere: Tampere University Press, 353–370.
- Puro, Jukka-Pekka (1998) Puhetaidosta retoriikkaan, vai oliko se päinvastoin? *Tiedotustutkimus* 21:3, 82–91.
- Puro, Jukka-Pekka (2001) Uusi retoriikka ja mediatutkimus. Teoksessa H. Nieminen & J. Sihvonen (toim.) *Mediatutkimus*. Turun yliopisto: Taiteiden tutkimuksen laitos. Julkaisuja A 47, 133–158.
- Puro, Jukka-Pekka (2006) *Retoriikan historia*. Helsinki: WSOY.
- Ray, John W. (1978) Perelman's Universal Audience. *The Quarterly Journal of Speech* 64:4, 361–375.
- Ridell, Seija (1990) *Miten uutinen puhuttelee? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 63.
- Ridell, Seija (2000) Ei journalismi ole tärkeää, julkisuus on. *Journalismikritiikin vuosikirja* 23:1, 144–155.
- Ridell, Seija, Pietilä, Veikko & Kunelius, Risto (2002) Julkinen keskustelu kuntademokratian haasteena – johdatus teemakokonaisuuteen. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 30:2, 134–135.
- Ridell, Seija (2004) Median julkisuustiloja kartoittamassa. Julkisuuden journalistinen tuottaminen ja kommunikatiivisuuden haaste. *Tiedotustutkimus* 27:2, 4–24.
- Ridell, Seija (2008) Top University – downhill for humanities? Policing the Future of Higher Education in the Finnish Mainstream Media. *European Educational Research Journal* 7:3, 289–307.
- Ridell, Seija (2009) Maankäyttöpeliä uutistilassa. Sanomalehti paikallisten kamppailujen julkisena areenana. Teoksessa Ridell, S., Kymäläinen & Nyysönen (toim.) *Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*. Tampere: Tampere University Press, 240–269.
- Ridell, Seija, Kymäläinen & Nyysönen (2009) Julkinen tila tänään – kuhinaa lomittuvilla rajapinnoilla. Teoksessa Ridell, S., Kymäläinen & Nyysönen (toim.) *Julkisen tilan poetiikkaa ja*

politiikkaa. *Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*. Tampere: Tampere University Press, 7–38.

Ryynänen, Aimo (2008) *Kuntauudistus ja itsehallinto*. Tampere: Tampere University Press.

Rönkkö, Pentti (2005) Kunta- ja palvelurakennemuutos – kuntien rahoitusongelman ratkaisu vai uusi ongelma. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 33:2, 148–151.

Salovaara-Moring, Inka (2004) Kohti mielikuvien maantiedettä: David Harvey ajan ja paikan teoreetikkona. Teoksessa Mörä, T., Salovaara-Moring, I. & Valtonen, S. (toim.) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus, 185–205.

Siilasto, Jenni (2013) *Argumentoinnin keinot Reindeerspotting-elokuvan ikäraja päätöskeskustelussa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto: Suomalais-ugrilaisien ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.

Smolander, Jutta (2011) ”*Takana suurta tuhoa ja edessäpäin pelkkää sumua*”. *Taluskriisin retorinen rakentuminen Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa syksyllä ja talvella 2008–2009*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: Kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden yksikkö.

Summa, Hilikka (1989) *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: Tapaus asuntopolitiikka*. Väitöskirja. Espoo: Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 17.

Summa, Hilikka (1996) Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen, K. & Summa, H. (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politikan retoriikat*. Vastapaino: Tampere, 51–83.

Sääskilähti, Minna (2006) *Vapise, kuningas alkoholi. Alkoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana*. Suomen kielen väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 70.

Tammi, Pekka (1992) *Kertova teksti: esseitä narratologiasta*. Helsinki: Gaudeamus.

Ulvinen, Kimmo (2007) *Veturi Ilman vaunuja. Seinäjoen seudun kuntaliitos Ikka-lehden mielipidekirjoituksissa 1999–2002*. Kunnallispolitiikan pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: Yhdyskuntatieteiden laitos.

Muut lähteet

Hs.fi 25.1.2016 (viittauksen päivämäärä)

<http://www.hs.fi/kotimaa/a1422249917576>

Keskisuomalainen 15.1.2016

http://www.keskisuomalainen.com/files/4914/1648/9804/Keskisuomalainen_Oyj_porssitiedote_20112014.pdf

Kunnat.net 28.9.2015

<http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/kuntaliitokset/Sivut/default.aspx>

Finlex.fi 1.12.2015

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070169#L2P5>

Kunnat.net 1.12.2015a

<http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/kuntaliitokset/aiemmatkuntaliitokset/Sivut/default.aspx>

Kunnat.net 1.12.2015b

<http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/kuntaliitokset/aiemmatkuntaliitokset/Documents/Kuntajakoselvityksist%C3%A4%20ja%20kuntaliitoksista%2027%201%202015.pdf>

Kunnat.net 13.1.2016

www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/eu-kv/Documents/Kunnat%20ja%20alueet%20Euroopassa.pptx

Kunnat.net 23.1.2016

<http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/kuntaliitokset/aiemmatkuntaliitokset/Sivut/default.aspx>

Mediatlo Esa 17.11.2015

<http://www.mediatloesa.fi/palvelumme/etel%C3%A4-suomen-sanomat>

Mediatlo Esa 15.1.2016

http://www.mediatloesa.fi/sites/mediatloesa.fi/files/Mediatlo_ESA_mediaguide_082015.pdf

Mediatalo Esa 20.1.2016

<http://www.mediataloesa.fi/palvelumme/etel%C3%A4-suomen-sanomat>

Päijät-Hämeen liitto 25.1.2016

http://phame.emedia.fi/fi/tehtavat/yhteistyo_ja_edunvalvonta/paijat-hameen_kuntayhteistyo/uusikunta_-_selvitys_2010/tiedotteet/3082010_viiden_kunnan_mielipidekyselyjen_ja_kansanaanestyksen_tulokset_julkaistu

Suomisanakirja.fi 15.1.2016

<http://www.suomisanakirja.fi/kabinetti>

Taloussanomat.fi 23.1.2016

<http://www.taloussanomat.fi/i ihmiset/2011/11/29/nain-kuntaudistus-heikensii-sosiaalipalveluita/201117975/139>

Terminfo 19.4.2016

<http://www.terminfo.fi/sisalto/ekosysteemi--metaforasta-kasitemalliin-15.html>

Tieteen termipankki 19.4.2016

<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:metafora>

Yle.fi 25.1.2016a

http://yle.fi/uutiset/lahden_seudun_kuntaliitos_karahti_kiville_hollolassa_ja_iitissa/7498530

Yle.fi 25.1.2016b

http://yle.fi/uutiset/kuntaliitoksen_vastustajat_voittivat_hollolassa/5622335

Tutkimusaineisto

Etelä-Suomen Sanomien Uusi kunta -liitosta käsittelevät pääkirjoitukset aikavälillä 9.5.–13.9.2010 (tekijän hallussa digitaalisesta arkistosta hankitussa muodossa).

Tausta-aineisto

Uusi kunta -hankkeen asiakirjat (ladattu Päijät-Hämeen liiton verkkosivuilta helmikuussa 2014):

Kuntaedustajien kokousmuistio 18.8.2009

Johtoryhmän muistio 23.11.2009

Johtoryhmän muistio 18.1.2010

Johtoryhmän muistio 1.6.2010

Selvittäjän ehdotus 1.6.2010

Kuntajakoselvitys 2010

Esiselvitys & liitteet 2008

Uusi kunta Päijät-Hämeeseen – Tietopaketti joka kotiin 2010

Tausta-aineistona käytetyt Etelä-Suomen Sanomien lehtijutut:

23.4.2010 ”Liitoksesta ei riittävästi tietoa”, Osasto A, Lahti ja naapurit, s.3 (Vili Lindström)

24.4.2010 ”Jos-merkkejä liian paljon ilmassa”, Osasto A, Lahti ja naapurit, s.3 (Vili Lindström)

27.4.2010 Heinola jäämässä ulos liitoksesta, Osasto A, Kotimaa, s.5 (Vili Lindström)

3.5.2010 Seudulla on yhteinen tulevaisuus, Osasto A, Kotimaa, s. 5 (Vili Lindström)

6.5.2010 Vaihtoehdot puhuttavat Kärkölässä, Osasto A, Lahti ja naapurit, s. 3 (Vili Lindström)

7.5.2010 ”Kaatuminen olisi karmeaa juttu”, Osasto A, Lahti ja naapurit, s. 3 (Vili Lindström)

10.5.2010 Nastola ei peesaile liitosasiassa, Osasto A, Lahti ja naapurit, s. 3 (Vili Lindström)

11.5.2010 ”Kimppeaan asukkaiden eduksi”, Osasto A, Lahti ja naapurit, s. 3 (Vili Lindström)

2.6.2010 Hollola Soininvaaran nimisuosikki, Osasto A, Kotimaa, s. 5 (Vili Lindström)

9.6.2010 Asikkalan mahdollisuus vai tuho? Osasto A, Kotimaa, s. 5 (Vili Lindström)

7.9.2010 Vain kaksi katsoisi liitoskortit, Osasto A, Kotimaa, s. 6 (ESS-työryhmä)

14.9.2010 Päijät-Hämeen suurkunta kaatui, Osasto A, Kotimaa, s.4 (Jukka Airo)

19.9.2010 Miksi suurkunta kaatui? Osasto A, Kotimaa, s. 4 (Jukka Airo, Lasse Suomi)

26.9.2010 Miten tästä eteenpäin? Osasto A, Kotimaa, s. 4 (Jukka Airo, Lasse Suomi)

Tausta-aineistona käytetyt Orimattilan Sanomien lehtijutut:

2.9.2010 Tänään tästä -kirjoitus (Vesa Näveri)

Liite 1

Analysoidut pääkirjoitukset ja niille konstruoidut argumentaatorungot

Kuntien itsenäisyys kaventunut (9.5.2010)

1. (Liitos)kuntien ei kannata pitää kiinni itsenäisyydestään
 - a. koska itsenäisyys on näennäistä
 - a. koska itsenäisyys on kaventunut
 - b. koska kunnilla ei ole todellista päätösvaltaa budjettiinsa

Naapurit luovat paineita Hollolalle (10.5.2010)

1. Liitosratkaisuja ei ole tehty
 - a. koska ne tehdään selvityksen pohjalta
2. Hollolan kannattaa lähteä liitokseen mukaan
 - a. koska Hollola on vastuussa muidenkin tulevaisuudesta
 - b. koska Oiva-liitos ei välttämättä toteudu
 - c. koska Hollola ei pysty estämään suurliitosta

Uudella kunnalla lupaavat talousennusteet (14.5.2010)

1. Uusi kunta kannattaa muodostaa
 - a. koska hanketta koskevat moitteet ovat perusteettomia
 - b. koska se takaa seudun elinvoiman
 - i. koska sillä on lupaavat talousennusteet

Kunnat kovaan kilpailuun työvoimasta (24.5.2010)

1. Uusi kunta kannattaa muodostaa
 - a. koska kuntien on turvattava työvoiman saatavuus
 - i. koska kunnat joutuvat kilpailuun työvoimasta

Avoimuutta luvattiin, ja sitä saatiin (28.5.2010)

1. Liitosratkaisuja ei ole tehty
 - a. koska ne tehdään selvityksen pohjalta
 - b. koska ne tehdään tietopaketin pohjalta
2. Hanke on luotettava
 - a. koska se on avoin

Järki sanoo kyllä (2.6.2010)

1. Uusi kunta kannattaa muodostaa
 - a. koska se on järkevä ratkaisu
 - i. koska se antaa toiveikkuutta maakunnan tulevaisuuteen
 - b. koska hanketta kohtaan esitetyt epäilykset eivät ole aiheellisia
 - i. koska kuntajakoselvitys on hyvä
 - ii. koska epäilykset perustuvat subjektiivisiin tunteisiin
 - c. koska se ei ole tavallinen kuntaliitos

Hennassa ei pärjää ilman autoa (12.6.2010)

1. Kuntaliitoksen ulkopuolelle ei kannata jäädä
 - d. koska se on itsekästä
 - e. koska sillä voi olla ikäviä seurauksia

Heinolassa vielä kaikki mahdollista (16.6.2010)

1. Heinolan liitoskanta on avoinna
 - a. koska lehden tekemä kysely osoittaa tämän
2. Heinolan kannattaa lähteä liitokseen mukaan
 - a. koska vastustus ei ole johdonmukaista
 - b. koska vastustus perustuu tunteisiin
 - c. koska virheistä voidaan oppia
 - d. koska Heinola hyötyisi liitoksesta
 - e. koska vastustajien väitteet eivät pidä paikkaansa

Keskustelun ja harkinnan aika (21.6.2010)

1. Liitosratkaisuja ei ole tehty
 - a. koska nyt on keskustelun ja harkinnan aika
 - b. koska valtuutettujen kannat saattavat vielä muuttua
 - c. koska kysymyksiä on vielä avoinna
2. Hanketta kohtaan ei ole syytä tuntea epäluuloa
 - a. koska tapahtuneille virheille on selitys
 - b. koska väitteiden paikkansapitävyyden voi tarkistaa
 - c. koska hankkeessa ei pelotella ketään

Kilpaileva rinnakkaiselvitys (5.7.2010)

1. Asikkalan, Padasjoen ja Sysmän selvitys ei ole hyvä
 - a. koska se on tehty itsekkäistä syistä
 - b. koska sitä ei ole tehty hyvin
 - c. koska se voi johtaa hankaluuksiin
 - i. koska siinä ehdotetut ratkaisut eivät ole viisaita
 - ii. koska siinä esitetyt arviot eivät ole realistisia

- iii. koska se ei lopeta kuntien välistä kilpailua
- 2. Muutosten vastustaminen on turhaa
 - a. koska vastustus perustuu tunteisiin
 - b. koska muutoksia ei voida välttää

Uusi kunta monen mutkan takana (19.7.2010)

- 1. Liitosratkaisuja ei ole tehty
 - a. koska useimmissa kunnissa tilanne on vielä auki
 - b. koska valtuutettujen mielipiteet saattavat muuttua
 - c. koska keskustan valtuutetut pohtivat vielä kantaansa
- 2. Päättäjien on tuotava liitoskantansa julki
 - a. koska he ovat vastuussa
 - b. koska he ovat mielipidejohtajia

Hämeenlinnasta paljon opittavaa (26.7.2010)

- 1. Hämeenlinnan suurkuntaliitoksen virheet eivät toistu Lahden seudun liitoksessa
 - a. koska virheistä voidaan ottaa opiksi
 - i. koska virheille on selitykset
 - b. koska Lahdessa asiat aiotaan tehdä toisin
 - c. koska suurkuntaliitoksista on onnistuneitakin esimerkkejä

Asukkailta eväitä päättäjille (9.8.2010)

- 1. Liitosratkaisuja ei ole tehty
 - a. koska vaihtoehtoja punnitaan vielä
- 2. Asukkailla on velvollisuus ilmaista mielipiteensä liitoksesta
 - a. koska näin on tehty muissakin liitoksissa
 - b. koska liitosta on valmisteltu huolellisesti
 - c. koska asukkaiden kuuleminen ei ole ilmaista
- 3. Vastuu liitosratkaisusta on päättäjillä
 - a. koska asukkaat eivät välttämättä osaa ratkaista liitoskysymystä

Liitosäänestykset vaimeasti liikkeelle (22.8.2010)

- 1. Vastuu liitosratkaisusta on päättäjillä
 - a. koska se on edustuksellisen demokratian mukaista
 - b. koska äänestysprosentit ovat jäämässä mataliksi
 - i. koska liitoskysymys ei herätä kuntalaisissa intohimoja
 - ii. koska kuntalaisilla ei ole halua vaikuttaa
 - iii. koska kuntalaiset eivät hahmota liitoskysymystä
 - iv. koska kuntalaiset luottavat päättäjiin
- 2. Padasjoki on toiminut moitittavasti
 - a. koska se ei ole kertonut äänestysprosenttiaan

Kuntapomojen takinkäöntöviikko (5.9.2010)

1. Kunnanjohtajat tekevät väärin esittäessään liitoksen hylkäämistä
 - a. koska se ei ole johdonmukaista ja vastuullista
 - i. koska liitoksen tarve ja perusteet ovat olemassa
 - ii. koska asukaskyselyiden kielteiset tulokset olivat odotettuja
 - iii. koska he itsekin tietävät, että ratkaisu ei ole oikea
2. Liitoksesta pitää äänestää Hollolan valtuustossa
 - a. koska näkemysten tiedetään jakautuvan kahtia

Kello lyö suurkunnalle (13.9.2010)

1. Kuntaliitos kaatuu
 - a. koska aika ei ollut sille kypsä
 - b. koska nykyinen lainsäädäntö ei ollut tarpeeksi hyvä
 - c. koska Hollolan päättäjät eivät kantaneet vastuutaan
2. Kunnat päätyvät ennen pitkää yhteen
 - a. koska muuallakin liitoksia on kypsytelty pitkään
 - b. koska auktoriteetti uskoo niin